

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

ERGENLERİN SUÇA YÖNELİK DAVRANIŞLARI İLE EBEVEYNLERİNE İLİŞKİN KABUL-RED ALGILARININ İNCELENMESİ

Merve ATA

**ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Aynur BÜTÜN AYHAN**

**ANKARA
2021**

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ERGENLERİN SUÇA YÖNELİK DAVRANIŞLARI İLE
EBEVEYNLERİNE İLİŞKİN KABUL-RED
ALGILARININ İNCELENMESİ**

Merve ATA

**ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Aynur BÜTÜN AYHAN**

ANKARA

2021

Ankara Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları anladığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.

Öğrencinin Adı Soyadı: Merve ATA

Tarih:

İmza:

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Çocuk Gelişimi Anabilim Dalında
Merve Ata tarafından hazırlanan
“Ergenlerin Suça Yönelik Davranışları ile Ebeveynlerine İlişkin Kabul-Red
Algılarının İncelenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından YÜKSEK
LİSANS TEZİ olarak OY BİRLİĞİ ile kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 29/01/2021

Prof. Dr. Gülen BARAN
Ankara Üniversitesi
Jüri Başkanı

Prof. Dr. Aynur BÜTÜN AYHAN
Ankara Üniversitesi
(Danışman)

Doç. Dr. Utku BEYAZIT
Akdeniz Üniversitesi
Üye

Tez hakkında alınan jüri kararı, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Yönetim Kurulu tarafından onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet AKAN
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

Etik Beyan	ii
Kabul ve Onay	iii
İçindekiler	iv
Önsöz	vi
Simgeler ve Kısaltmalar	vii
Şekiller	viii
Çizelgeler	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Ergenlik Dönemi ve Önemi	3
1.2. Ergenlik Döneminde Gelişim Özellikleri	6
1.2.1. Ergenlik Döneminde Fiziksel ve Cinsel Gelişim	6
1.2.2. Ergenlik Döneminde Bilişsel Gelişim	8
1.2.3. Ergenlik Döneminde Sosyal Duygusal Gelişim	10
1.2.4. Ergenlik Döneminde Kişilik Gelişimi	13
1.2.5. Ergenlik Döneminde Ahlak Gelişim	15
1.3. Ergenlik Döneminde Suç Davranışı	17
1.4. Ergenlik Döneminde Suça Yönelik Davranışlar ile İlişkili Faktörler	20
1.4.1. Bireysel Faktörler	21
1.4.2. Çevresel Faktörler	24
1.5. Ebeveyn Kabul ve Red Kuramı	28
1.5.1. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı Boyutları	30
1.5.1.1. Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu	30
1.5.1.2. Kontrol Boyutu	32
1.6. Konuyla İlgili Araştırmalar	39
1.6.1. Suça Yönelik Davranışlar ile İlgili Araştırmalar	39
1.6.2. Ebeveyn Kabul Reddiyle İlgili Araştırmalar	43
2. GEREÇ VE YÖNTEM	49
2.1. Araştırma Modeli	49
2.2. Araştırma Çalışma Grubu	49
2.3. Veri Toplama Araçları	51
2.3.1. Genel Bilgi Formu	52
2.3.2. Kural Dışı Davranış Ölçeği (KDÖ)	52
2.3.3. Ebeveyn Kabul Red Ölçeği (Çocuk/Ergen Kısa Formu)	54
2.4. Verilerin Toplanması	55
2.5. Verilerin Analizi	56
3. BULGULAR	59
4. TARTIŞMA	82
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	102
ÖZET	106
SUMMARY	107

KAYNAKLAR	108
EKLER	130
Ek-1. Etik Kurul Kararı	130
Ek-2. Genel Bilgi Formu	132
ÖZGEÇMİŞ	136

ÖNSÖZ

İnsan, dünyaya geldiği günden yaşlılığına kadar süren yaşam çizgisi üzerinde birbirinden farklı gelişim dönemlerinden geçer ve bu süreçte birbirinden farklı fiziksel ve psikolojik bazı gelişimler gösterir. Bu dönemlerden biri olan ergenlik dönemi bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Ergenlik dönemi bireyin hem ani fiziksel değişiklikler hem de bilişsel, sosyal, duygusal yönden farklı gelişimler yaşadığı bir dönemdir. Ergenlik döneminde bireyin ihtiyaçları farklılaşır. Bu dönemde ergen için ailesinin kabul, onay ve desteği oldukça önemli olmasının yanında ergenin akran grupları ergenin dünyasının merkezini oluşturur. Bir heyecan arayışındaki ergen kimlik oluşturma sürecinde ebeveynlerinden alamadığı sevgi, kabul ve destek ihtiyacını yanlış akranlarda bularak suça yönelik davranışlarda bulunabilir. Ergenin suça yönelik bir davranışta bulunması için birçok evre vardır. Ebeveyn kabul reddi, aile yapısı, travmatik yaşantılar, olumsuz öğrenmeler, kişilik ve genetik yapı, kendilik algısı ve ahlak gelişimi bunlardan bazılarıdır. Ergen, suça yönelik davranışlar göstermeden önce, bazı sinyaller verebilir. Dikkat edilmesi gereken nokta, tek başına bir faktörün etkisi küçük olsa bile diğer faktörlerle toplanmasının riski artırdığıdır. Olumlu aile ortamı, doğru rol modeller, hoşgörü ve sevgi ortamı gibi etmenler ve profesyonel müdahale programları ile ergenin suça yönelik davranışlar göstermesi önlenabilir. Bu araştırmada ergenlerin suça yönelik davranışları ile ebeveynlerine ilişkin kabul red algılarının çeşitli değişkenler ile incelenmesi ve ergenlerin suç eğilimi ile algılanan ebeveyn kabul red düzeyleri arasındaki ilişkisinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu araştırmanın konusu ile ilgili fikri geliştirmemde tüm mesafelere rağmen yol göstericiliği ile desteğini hiç esirgemeyen sevgili danışmanım Prof. Dr. Aynur Bütün Ayhan'a, araştırmaya katılan gönüllü katılımcılara ve desteklerini hiç esirgemeyen nişanlıma, aileme ve arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Merve ATA

SİMGELER VE KISALTMALAR

f	: Frekans
ss	: Standart Sapma
%	: Yüzdelik Değer
p	: Önemlilik Değeri
n	: Örneklem Sayısı
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
BM	: Birleşmiş Milletler
EKAR	: Ebeveyn Kabul Red Kuramı
EKRÖ	: Ebeveyn Kabul Red Ölçeği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
KDÖ	: Kuraldışı Davranış Ölçeği

ŞEKİLLER

Şekil 1.1. Ebeveynliğin sıcaklık boyutu.

32

ÇİZELGELER

Çizelge 2.1. Ergenlerin demografik özelliklerine göre frekans ve yüzde dağılımları.	50
Çizelge 2.2. Araştırmaya dahil edilen ergenlerin ailelerinin demografik özelliklerine göre frekans ve yüzde dağılımları.	51
Çizelge 2.3. Kural Dışı Davranış Ölçeği ve Ebeveyn Kabul ve Red Ölçeklerine ilişkin Kolmogorov-Smirnov Testi sonuçları.	56
Çizelge 3.1. Kural Dışı Davranış ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeklerinden elde edilen puanlara ait betimsel değerler.	60
Çizelge 3.2. Ergenlerin cinsiyete göre Kural Dışı Davranış ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Mann Whitney U Testi sonuçları.	61
Çizelge 3.3. Ergenlerin sınıf düzeyine göre Kural Dışı Davranış ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları.	62
Çizelge 3.4. Ergenlerin annelerinin öğrenim düzeyine göre Kural Dışı Davranış ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları.	63
Çizelge 3.5. Ergenlerin babalarının öğrenim düzeyine göre Kural Dışı Davranış ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları.	64
Çizelge 3.6. Ergenlerin aile tipine göre Kural Dışı Davranış ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları.	65
Çizelge 3.7. Ergenlerin ailelerinin aylık gelir durumuna göre Kural Dışı Davranış ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları.	66
Çizelge 3.8. Ergenlerin kardeş sayısına göre Kural Dışı Davranış ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları.	68

Çizelge 3.9. Ergenlerin doğum sırasına göre Kural Dışı Davranış ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları.	69
Çizelge 3.10. Ergenlerin algılanan akademik başarı düzeyine göre Kural Dışı Davranış ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları.	70
Çizelge 3.11. Ergenlerin okulda disiplin cezası alma durumuna göre Kural Dışı Davranış ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Mann Whitney U Testi sonuçları.	71
Çizelge 3.12. Ergenlerin algıladığı aile tutumuna göre Kural Dışı Davranış ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları.	72
Çizelge 3.13. Ergenlerin anne ve babalarının birbirleriyle tartışma sıklığına göre Kural Dışı Davranış ve Anne-Baba Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları.	74
Çizelge 3.14. Ergenlerin ailelerinin cezalandırma şekline göre Kural Dışı Davranış ve Anne-Baba Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları.	75
Çizelge 3.15. Ergenlerin ailesinde suçla karışmış bireylerin var olma durumuna göre Kural Dışı Davranış ve Anne-Baba Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Mann Whitney U Testi sonuçları.	77
Çizelge 3.16. Ergenlerin izlemeyi tercih ettikleri film türüne göre Kural Dışı Davranış ve Anne-Baba Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları.	78
Çizelge 3.17. Ergenlerin günlük teknoloji (Bilgisayar Oyunları/Telefon/Sosyal Medya) kullanım süresine göre Kural Dışı Davranış ve Anne-Baba Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları.	79
Çizelge 3.18. Kural Dışı Davranış ve Anne Kabul Red Ölçeklerine ilişkin Spearman Korelasyon sonuçları.	80
Çizelge 3.19. Kural Dışı Davranış ve Baba Kabul Red Ölçeklerine ilişkin Spearman Korelasyon sonuçları.	81

1. GİRİŞ

Ergenlik, gelişimin ve değişimin en hızlı olduğu; fizyolojik, biyolojik, psikolojik, sosyal ve zihinsel gibi birçok yönden gelişme ve olgunlaşmanın görüldüğü bir geçiş dönemi olarak ifade edilmektedir (Baran, 2011). Bu dönemde fiziksel ve cinsel yönden hızlı bir gelişim başlarken duygusal olarak aile ve arkadaş ilişkileri doruk noktasına ulaşır ve ergen kendine özgü bir değerler sistemini oluşturarak (Aral ve ark., 2000) kişiliği yeni bir şekil kazanmakta (Baykoç, 2006) ve kendine has bir çözümle şekillenmektedir (Bee ve Boyd, 2009). Dönemin özelliği olan kimlik karmaşasının getirdiği bağımsızlık arayışı ergenin yetişkin otoritesine karşı gelmesine neden olurken, davranışlarının sonuçlarını kestirememesi, kendini kanıtlama, coşku ve heyecan arayışı ergenin davranışlarına etki eder (Arnett, 1996). Ayrıca bu dönemde ailesinden uzaklaşan ve kimlik arayışı içinde olan ergen sosyal yönden sağlıklı bazı akran gruplarına fazla güvenebilir ve akran baskısına maruz kalabilir (Senemoğlu, 2002).

Ergenlik döneminde, dönemin özellikleri ve çevresel etmenlerin de etkisiyle ergenlerde bazı kuraldışı davranışlar görülebilir. İçinde yaşanılan toplumun yasal ve sosyal yapısına uymayan, kurallara karşı olarak ve toplum yönüyle problem olarak nitelendirilen, suç olarak tanımlanabilecek ve ergeni kanunlarla karşı karşıya getirecek davranışlar, kuraldışı davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Ergenlerin kuraldışı davranışlarda bulunmalarında etkili birçok etmen vardır. Bunlar bireysel ve çevresel faktörler olarak ikiye ayrılabilir. Bireysel faktörler kapsamında cinsiyet, yaş, kalıtım ve zekâya değinilirken çevresel faktörlerde aile, okul ve akran gruplarına değinilmektedir (Sarı, 2018). Ergenin kuraldışı davranışlarda bulunmasında aile ortamı, ebeveyn davranışları, suç öyküsü veya suça meyilli aile fertlerinin var olması, gelir düzeyi, kardeş sayısı, ebeveynlerin birlikte veya ayrı olma durumu ve ihmal ve istismar gibi etmenler de etkili olabilmektedir (Yılmaz, 2009). Özellikle aile bireyleri içinde daha önce suça bulaşmış bireylerin varlığı konusu, ergenlerin model olarak öğrenmesinden dolayı riskli bir faktördür (Kart, 2012). Yapılan araştırmalarda

çevresiyle daha sağlıklı ilişkiler kurmuş ergenlerin sağlıklı ilişkilere sahip ergenlere oranla daha az kuraldışı davranışlara başvurdukları ortaya konmaktadır.

Ergen-ebeveyn arasındaki ilişkinin kalitesi ergenin kuraldışı davranışlara yönelmesinde etkili bir faktördür. Kişiliğinin kökenlerinde, bireyin ebeveynleri veya temel bakım verenleri ile kurduğu ilişkiler yatmaktadır. Bu sebeple ergenin annesi ile ya da bakım veren kişi arasındaki duygusal bağ oldukça önemlidir (Bee ve Boyd, 2009). İnsan yaşamının bu önemli yıllarında ergenin hayatındaki en önemli kişiler olması nedeniyle anne babaların çocuklarını kabul ya da reddetme davranışlarının incelenmesi ayrıca önem kazanmaktadır (Aksu, 2014). Ebeveynlerin kabul-red düzeyleri çocuklarıyla olan ilişki bağlarını göstermektedir ve algılanan ebeveyn kabul-red düzeyinin çocukların davranışlarının şekillenmesinde etkisi olduğu söylenebilir. Anne ve babası tarafından kabul edildiğini hisseden çocuklar sevildiğini ve onaylandığını hissederken, anne ve babasının kendisini reddettiğini algılayanlar ise kendilerini güvensiz hissedebilir ve bunun sonucunda hırçın ve saldırgan davranışlara yönelebilirler (Rohner, 1986).

Rohner tarafından 1986'da geliştirilen ebeveyn kabul-red kuramına (EKAR) göre çocuğun sosyal-duygusal gelişiminin ve davranışlarının ebeveynlerin kabul ve red davranışlarından etkilendiğini ileri sürülmektedir. Rohner ve Britner (2002) 2000'nin üzerinde yaptıkları meta analizlerinde ebeveyn kabul reddinin cinsiyet, etnik yapı ve kültürden olumlu veya olumsuz etkilenmediğini, ebeveyn reddinin davranış problemleri ve kaygı bozuklukları gibi problemler ile ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Kültürlerarası birçok çalışmada ebeveyn kabul reddi incelenmiştir. Khaleque ve Rohner (2013) Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 10 ülkeden 2236 katılımcı ile yürüttükleri araştırma sonucunda, ebeveynlerinden red algılayan katılımcıların, ebeveynlerinden kabul algılayan katılımcılara göre kuraldışı davranışlara daha sık başvurduğunu, ebeveynleri tarafından kabul edildiğini algılayan katılımcıların psikolojik uyumlarının daha sağlıklı olduğunu ortaya koymuştur. Çocuklukta bakım veren kişilerce kabul veya reddedilmenin, bireyin gelişim süreci içinde sosyal-duygusal, davranışsal ve bilişsel gelişimini etkilediği görülmektedir (Arslan, 2010; Rohner, 1986 ve Salahur, 2010). Ebeveyn kabul reddi

ile ilgili yapılan çalışmalara göre bütün insanlar etnik köken ve cinsiyet fark etmeksizin çocukluklarının erken dönemlerinde anne ve babalarından veya bakım verenlerinden kabul algılama gereksinimi içindedir (Rohner ve ark., 2012).

Öngider (2013) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre çocukların anne-babası tarafından algıladığı kabul red düzeyi ile çocukların psikolojik uyumları arasında anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. ocuğu olumsuz etkileyecek anne baba tutumlarının çocukta davranış sorunlarının daha fazla ortaya çıkmasında rol oynadığı düşünülmektedir (Wasserman ve ark., 1996). Ebeveynleri tarafından reddedilen ya da reddedildiğini hisseden ergenlerin depresyon ve öfke davranışı geliştirmede yüksek risk altında olduğu, dikkat eksikliği belirtilerinin daha fazla grldğu ve öz denetimde zorlandığı tespit edilmiştir (Asendorpf ve Van Aken, 2003; Lengua, 2006 ve Lifford ve ark., 2009). Ebeveynlerin çocuklarına reddedici davranışlarda bulunması, ilgi ve zamanın yetersiz olması, çocukları üzerindeki denetimlerini zayıflatmakta, dolayısı ile de çocukların ihtiyaçlarının zamanında ve yeterli şekilde karşılanmaması gibi bazı problemlere de neden olmaktadır. Bu durumun sonucunda ocuk ailesinden uzaklaşmakta, ailesine karşı öfke duymakta ve dış dünyaya yönelerek kuraldışı davranışlara eğilimli bir hale gelebilmektedir (şenol ve Din, 2013). Ergenlerde kuraldışı davranışlardan suça eğilim ile ilişkili etmenlerin tespit edilmesi ile ergenler suça yönelik davranışları göstermeden önce farklı önlemler alınabilir, ergenlere ve ailelerine, ergenlerin suça yönelik davranışlarda bulunmalarını önleyici müdahaleler planlanabilir (Kaner, 2001). Bu araştırmada ergenlerin suça yönelik davranışları ve ebeveynlerine ilişkin kabul red algılarında etkili olabilecek etmenlerin ortaya konması ayrıca ergenlerin suç eğilimi ile algılanan ebeveyn kabul red düzeyleri arasındaki ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.1. Ergenlik Dönemi ve nemi

Ergenlik dönemi, 9-11 yaşları ile 17-18 yaşları arasında yaşanan fiziksel büyüme ve zihinsel, sosyal ve duygusal gelişmelerin hızlı olduğu kritik bir gelişimsel dönemdir (Steinberg, 2007). Ergenlik bir durumu değil, bir süreci ifade etmektedir.

Literatüre göre ergenlik döneminin yaş sınırlamaları birbirinden farklıdır ve ergenliğin cinsiyet, iklim, ırk ve beslenme şartları gibi değişik faktörlere bağlı olarak başlangıç yaşı değişebilmektedir (Koç, 2004). Millî Eğitim Bakanlığı ergenliği: “Buluğ çağına erme ile biyolojik ve psikolojik bakımından çocukluğun sona ermesi, toplum hayatında sorumluluk alma dönemi olan 12-24 arasındaki dönem” olarak tanımlarken (Şener, 1991), UNESCO “Bireyin, öğrenim hayatına devam ettiği ve çalışma hayatına katılmamış olduğu ve medenî halinin bekar olduğu bir gelişim dönemidir” şeklinde tanımlamıştır (Koç, 2004). Birleşmiş Milletler Örgütü ise 12–25 yaşları arasında kalan dönem olarak değerlendirmiştir. Bu süreç, kimi araştırmacılar tarafından çeşitli dönemlere ayrılarak incelenmiştir (Aral ve ark., 2000; Aslan, 2017; Özyurt, 2012). Ergenlik erken, orta ve geç ergenlik olarak üç dönemde incelenmektedir (Arman ve ark., 2011). Erken ergenlik 12 ile 14 yaş aralığında yaşanan, ani bedensel değişimler gözlenir. Bu evrede ergen kendini çekici bulmaz ve özgüven düşüklüğü yaşar. Orta ergenlik evresi 14-17 yaş aralığındadır. Bu yaş aralığında ergen daha çok entelektüel şeylere yönelir, rol modellerini değerlendirir ve seçer, ebeveynlerini eleştirir, onlarla çatışmalar yaşar ve ebeveynlerini bağımsız olmasının önünde engel olarak görme eğilimindedir. Bedenine ve dış görünüşüne oldukça odaklıdır ve arkadaş grupları onun için hayatının merkezi halini almıştır (Arman ve ark., 2011). Geç ergenlik evresi ise 18 yaş civarında başlar ve kimlik kazanımı ile bağımsızlık kazanma ve bireyselleşmenin artması ile karakterizedir. Karşı cinsle duygusal ilişkiler yoğunlaşır. Bu dönem yaklaşık 18-22 yaş aralığını kapsamaktadır (Steinberg, 2007).

Ergenlikte benlik algısı ve kimlik gelişimi oldukça önemli iki konudur. Ergen bu karmaşık dönemde kendini keşfetmeye ve tanımaya çalışır. Bu dönemde ergenin arkadaş ilişkileri ergen için oldukça önemlidir. Ergenin bir gruba ait olma ihtiyacı doğrultusunda dahil olduğu akran çevresi ve sosyal ortamı benlik ve kimlik oluşumuna etki eder (Kulaksızoğlu, 2004). Psikanalitik bakış açısı ile göre bu dönem, önceki gelişim evrelerinin yeniden sorgulanıp değerlendirildiği bir evredir (Kulaksızoğlu, 2011). Ergenler zihinsel olarak artık daha karmaşık sorunları çözümleyebilirler. J. Piaget’e göre soyut kavramları alternatif bakış açısı ile yorumlarlar ve kendilerine göre ahlaki bir bakış açısı geliştirerek daha güçlü bir

sağduyu sahibi olurlar (Flannery, 2006). Ergen beyni diğer gelişim dönemlerinden farklı olarak belirgin yapısal değişimler gösterir ve erişkin beynine göre daha duyarlı bir hal alır. Ergenlik döneminde, yeni hücre ve yeni yapılanma oluşumunu içeren pek çok süreç yaşanır. Bu dönemde ergen beyninde beyaz maddede artış gözlenirken, gri maddede azalma meydana gelir. Hacimsel olarak bazal gangliyon hacminin artış göstermesi ergenin bağımlılık yapıcı madde türevlerine daha duyarlı olmasına neden olur. Bu durum ergenlerin yetişkinlik dönemine geldiklerinde alkol ve madde gibi bağımlılık yapıcı maddelere bağımlı olma ihtimalini artırır ve beyin yapısındaki değişimler ergenin strese karşı daha duyarlı olmasına neden olur (Çelik ve ark., 2008).

Ergenlik dönemi, akademik çalışmalar içinde en fazla irdelenen, birçok yönü ile ele alınan ve en ilgi çeken dönemlerdendir. Birçok araştırmacı tarafından irdelenen ergenlik dönemi fırtınalı, stresli ve çalkantılı bir evre olarak ifade edilir. Ergenlik dönemi özellikleri incelendiğinde ortaya karmaşık bir manzara çıkar: Sinirlilik, öfke patlamaları, ani tepki gösterme, çabuk sevinip üzülme, içe dönüklük ile dışa dönük coşku arasında gidiş gelişler, benmerkezcilik, tutarsızlık, kaygılı olma, kararsızlık olma (Dinçel, 2006) gibi çelişkili eğilimler gözlenebilir. Ergenlik aynı zamanda bireyin erişkin rolüne biyolojik ve psikolojik olarak hazırlandığı bir evredir (Taşçı, 2013). Her gelişim döneminin kendine özgü birtakım ihtiyaçları ve ödevleri vardır (Aslan, 2017) ve ergenin bu dönemdeki en önemli ihtiyaçlarından biri yaşadığı toplumun onayını aldığını hissetmektir. Bu dönemde ergenin, gerçekçi bir beden imajı geliştirmek, ebeveynlerinden özerkliğini kazanmak, aile dışında da sağlıklı şekilde sosyalleşmek, cinsel kimliğini oluşturmak ve kimlik kazanmak, geleceği adına gerçekçi planlamalar yapmak gibi görevleri bulunur (Baran, 2011). Ergenlerin içinde bulunduğu gerek küçük gerekse büyük gruplar ergenin kimlik geliştirme sürecinde kendine özgü bir çözümle gelişim göstermesinde önemli bir etkindir (Bee ve Boyd, 2009). Bu dönemin görevlerini sağlıklı bir şekilde tamamlayan ergenler yetişkinliğe de sağlıklı bir adım atmış olurlar (Taşçı, 2013). Noller ve Callan'a göre ergenin dönemin görevlerini sağlıklı bir şekilde başarımında etkili olan birincil etken ailedir ve ailede; koşulsuz kabul ortamı, bağımsızlığın ve özerkliğin desteklenmesi, ebeveynlerin kontrol düzeylerinin dengeli olması, aile bireyleri

arasındaki anlaşmazlıkların sağlıklı şekilde çözülmesi, aile içi sınırların dengeli olması ve ergene verilen sevgi ve desteğin niteliği oldukça önemlidir (Dinçel, 2006).

1.2. Ergenlik Döneminde Gelişim Özellikleri

Gelişimin stresli ve zor bir aşaması olarak tanımlanan ergenlik dönemi (Balkaya ve Ceyhan, 2007) çeşitli gelişim özelliklerinden geçer. Bu özellikler fizyolojik ve cinsel, bilişsel, sosyal ve duygusal, ahlak ve kişilik gelişimi olarak ele alınmıştır.

1.2.1. Ergenlik Döneminde Fiziksel ve Cinsel Gelişim

Ergenlik dönemi, fiziksel değişimler ile başlar hem biyolojik hem de zihinsel gelişimler ile devam eder. Anna Freud'a göre ergenlik dingin giden büyüme sürecinin bozulmasıdır. Bu sebeple ergenlik bunalımlarını normal kabul etmiştir. Anna Freud'un kurucusu olduğu Psikoanalitik kurama göre gelişim evreleri sırasıyla; oral dönem, anal dönem, fallik dönem, gizil (latent) ve genital dönem şeklinde sıralanmaktadır (Kulaksızoğlu, 2004). Ergenlik döneminin denk geldiği evre genital evredir. Bu dönem 11-13 yaşlarından 20'li yaşlara kadar sürmektedir. Bu dönem üreme kabiliyetinin elde edilmesiyle karakterizedir ve bu süreçte cinsellik hormonlarının seviyesinin artışı ile bedende önemli iki değişiklik yaşanır. Bunlardan ilki genital organların gelişim göstermesi diğeri ise kas ve kemiklerde ortaya çıkan daha kapsamlı fiziksel büyüme değişikliklerinin yaşanmasıdır (Bee ve Boyd, 2009). Tüm gelişim alanları içinde cinsel gelişimin en belirgin olarak gözlemlendiği ergenliğin en temel sembolü fizyolojik ve buna bağlı olarak davranış değişimlerinin yaşanmasıdır (Derman, 2008). Bu dönemde, çocukluktan sonra büyümenin tekrardan hızlandığı biyolojik olgunlaşma ve değişimin tamamlanarak erişkin görünüşüne girildiği görülür (Taşçı, 2013). Fiziksel gelişim ile ergenin vücudunda meydana gelen değişimler ergen hayatını bütünüyle etkiler. Ergenler yaşadıkları değişimler ile bedenlerinin yapı ve görünüşü ile ilgili kaygılar içerisine girerler. Beden imgesini

kazanma süreci içerisinde olan ergenlerin çoğu, ideal vücut olarak sunulan modellerin etkisinde kalabilirler. Kız ergenler erkek ergenlere göre bedenlerinin görünüşünden çok daha hoşnutsuzluk yaşarlar ve ergenlik süreci boyunca beden imgesi ergenin benlik gelişimi için oldukça önemlidir (Gander ve Gardiner, 2011; Öztürk, 2006).

Fiziksel olgunluğa her iki cinsiyet de yaklaşık benzer yaşlarda ulaşır fakat başlangıç kızlar için ortalama 11-13, erkekler için 13-15 yaş olarak değişiklik gösterebilmektedir (Kulaksızoğlu, 1998). Ergenlik dönemde, her iki cinsiyet arasındaki ortaya çıkan farklar, diğer gelişim dönemlerinin hiçbirinde bu kadar bariz gözükmemektedir ve bu bağlamda kızlarda regl döngüsünün başlaması, tüylenme, vücut yağ oranının artması, memelerin büyüme göstermesi ve kalça yapısının genişleme göstermesi; erkek ergenlerde ise ses yapısının değişerek kalınlaşma göstermesi, vücut kas oranının artması, erkeksi kıllanmaların yaşanması gibi gelişimler ortaya çıkar. Bu süreç kız ergenlerde, erkek ergenlere göre genel olarak ortalama iki yıl daha erken başlayabilir ve erkeklere göre daha kısa sürede cinsel olgunluğa erişebilirler (Koç, 2004).

Gelişim, döllenmeden doğuma kadar devam eden ve kendine özgü ilkeleri olan bütüncül bir süreçtir. Tüm gelişimsel boyutlar, gelişimin belirli bir yönünü vurgulasa da bu boyutlar arasında bir ilişki vardır. Bir bütün olarak değerlendirildiğinde gelişim süreçleri içerisinde cinsel gelişim, bireyin bütün duygularına, kişiliğine, davranışlarına ve bedensel özelliklerine yansıyan bir alandır ve gelişimin temelinde yer alır (Beyazıt ve Bütün Ayhan, 2017; Gürsoy ve Özaslan, 2016; Tuzcuoğlu ve Tuzcuoğlu, 2004). Bu dönemde cinsel kimliğe bağlı roller öğrenilir. Cinsel özdeşim ile ergen kendi cinsiyetine ait özellikleri anne-babası ve yakın çevresindeki kişileri model alarak öğrenir (Kulaksızoğlu, 1998). Cinsel gelişimin fiziksel, sosyal, duygusal ve bilişsel boyutları vardır. **Fiziksel boyut**, üreme organlarının büyüyüp gelişmesi gibi diğer bedensel değişikliklerle ortaya çıkar. **Sosyal boyut**, toplumun cinsiyetlere ilişkin beklentilerini yansıtır. Kız ve erkek çocukların, cinsiyet rollerini nasıl belirleyeceklerine ilişkin deneyimleri kapsar. **Duygusal boyut**, kişinin bedeni hakkında hissettikleri, cinsel kimliğine özgü duygularını ve bireysel deneyimlerini

içerir. Cinsel gelişimin **bilişsel boyutu** ise, tüm bu süreçlerle ilgili bilgilerin elde edilmesi, beden fizyolojisi, cinsiyet farkları, kültürel çerçeve içinde cinsel kimliklerin kavranması cinsel gelişimin bilişsel boyutunu oluşturur (Beyazıt ve Bütün Ayhan, 2017).

Ergenin vücudunda meydana gelen pek çok değişiklik olması ve bu değişimlerin ergenin kendi kontrolünün dışında ilerlemesi; ergenlerin içe kapanma, utanma, suçluluk duyma, panik ve korku yaşamalarına ve bunlara bağlı olarak bazı anti sosyal davranışlar içerisine girmelerine neden olabilmektedir. Tüm karmaşalara rağmen çocukluktan yetişkinliğe başarılı bir geçiş yaşanabilmesi için fizyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimin uyumlu ilerlemesi gerekir. Ergenin, ailesinin ve içinde yaşadığı toplumun ergenin cinsel gelişimi ve ilgili konular karşısında takındığı tavır ve tutumu, ergenin sağlıklı gelişimini önemli ölçüde etkilemektedir (Dinçel, 2006).

1.2.2. Ergenlik Döneminde Bilişsel Gelişim

Bilişsel sistemler Piaget tarafından sistematik olarak incelemiştir. Piaget'in Bilişsel Gelişim Kuramına göre, bilişsel gelişim dört evre ile tamamlanır. Bunlar; duyu hareket, işlem öncesi, somut işlemler ve soyut işlemler evreleridir. İlk üç evrenin ardından 11-12 yaşlarında ergenlik dönemine denk gelen soyut işlemler evresi yaşanır. Somut işlemlerden ardından soyut işlemlere geçişi, ergenlik döneminde ortaya çıkan nöro-fizyolojik değişikliklerden kaynaklandığı ifade edilmektedir. Bunun yanında sosyal yapının da ergenlik döneminde bilişsel gelişimle önemli düzeyde etken olduğu belirtilmektedir (Piaget, 1999). Bu dönem alternatif seçeneklerin değerlendirildiği ve farklı bakış açıları ile düşünme yeteneğinin geliştiği bir dönemdir. Ergenler artık varsayımlar kurabilir, mantıksal sonuçlar elde edebilir, karmaşık problemleri çözebilirler (Gallatin, 1995; Gander ve Gardiner, 2011). Soyut düşünme, olayların arkasını görebilmeyi öğrenmeye yönelik bir düşünme şeklidir. Soyut düşünme dönemi içerisine girmiş olan ergen, başkalarının görüş ve fikirlerine hemen kapılmaz, olayların arkasındaki sebepleri görmeye ve idrak etmeye çalışır (Gander ve Gandiner, 2011). Problemler çözümlenirken deneme yanılma yöntemi

yerini problemin cevabını sistemsal ve yöntemsel olarak araştırmaya bırakır (Bee ve Boyd, 2009). Piaget'e göre ergenin düşünce yapısının formal işlemler düzeyine ulaşmış olduğunun göstergesi çok sayıda probleme alternatif çözümler getirebilmesidir (Köksal Akyol, 2007). Alternatif düşünebilme yetisi ergene yeni bir düşünce esnekliği kazandırır ve böylece ergenler zihinlerinde farklı seçenekleri değerlendirebilirler. Bu süreçte ergenin, toplumun geleneklerine ve göreneklere bakış açısı değişiklikler gösterir. Ergen bu gelenek ve göreneklerin değişmez olduğu düşüncesinden çıkarak, kuralların yetişkinler tarafından toplumun faydası için ortaya çıktığını ve farklı gruplara göre değişkenlik gösterebileceklerini kavrar (Bütün Ayhan, 2009).

Ergenlikte bilişsel gelişimin bir başka önemli özelliği ergen benmerkezciliğidir. Ergen benmerkezciliği ergene daha geniş bir bakış açısıyla düşünebilme yetisi kazandırmak ile beraber ergenin başkalarının düşünce yapısı ile kendi düşünce yapısı arasında bir kararsızlık ve karışıklık içinde kalmasına da sebep olabilmektedir (Aktaş, 2002; Köksal Akyol, 2007 ve Küçükkaragöz, 2002). Bu durumu Elkind, ergenlerin benmerkezcilik içerisindeyken kendi düşüncelerini sık sık irdelediklerini, bundan dolayı da çevrelerindeki insanların da kendi düşünceleriyle kendileri gibi alakadar oldukları yönünde yanlışlamalı bir kanıya girdiklerini vurgulayarak açıklamıştır. Elkind, ergenlik döneminde görülen “hayali seyirci” ve “kişisel masal” kavramlarından bahsetmiştir. Ergenler her an ilgi odağı oldukları yönünde bir düşünceye kapılarak, kendi zihin dünyalarında yarattıkları "düşsel izleyiciler" kitlesi tarafından sürekli izlendiklerini ve kendilerini daima “sahnede” olduklarını hissederler ve bu hayali seyircileri için bir oyun sahneye koyarlar (Bütün Ayhan, 2009). Bu durum ergende benlik bilincini artırır. Elkind'e göre 15-16 yaşlarında ergenler aslında diğer insanlardan farklı olmadıklarını ve çevresindeki insanların odak noktası olmadıklarını anlamaya başlarlar. “Düşsel seyircilerin” yerine yaşamlarındaki kavramlarının dengesini sağlayan bir benlik gelişimi ile “kişisel öykü” kavramı gelerek ergen benmerkezciliği aşamalı bir geçiş ile ortadan kalkar (Gander ve Gardiner, 2011). Bu dönemde ergenin kişilik yapısı, ahlak anlayışı ve kendilik algısı gelişerek değişir (Cüceloğlu, 2003).

Bilişsel gelişimin sağlıklı olması ergenin içinde bulunduğu evrede ve sonraki gelişim dönemindeki ruh sağlığı için oldukça önemlidir (Tekgül, 2015). Soyut işlemler döneminde çocukluk çağına özel düşünüş biçimi, yetişkinlik dönemindeki düşünüş biçimine dönüşmektedir fakat bu olay aniden gerçekleşmez. Ergenlik döneminde ne çocukluk dönemi düşünce biçimi ne de yetişkin düşünce biçiminin özelliklerini tamamıyla içermeyen, ergenlik dönemine özel olarak kabul edilebilecek bir düşünce biçimi ortaya çıkar (Taşçı, 2013). Kuralları ve ahlaki düzeni irdelemeye ve standart kuralların ardındaki mantığı sorgulamaya başlayan ergen ideal ebeveynlerin niteliği hakkında karşılaştırmalar yapar ve bu durum da ergenlerin ebeveynleri ile ilişkileri gerginleşerek (Dinçel, 2006) ergen-ebeveyn arasında çatışmaların yaşanmasına sebep olabilmektedir. Bilişsel gelişimin diğer gelişim alanları gibi sosyal çevre ve eğitim koşullarından etkilenerek hızının artabileceği gibi yavaşlayabileceği de (Gander ve Gardiner, 2011) ifade edilmektedir. Bu sebeple ergenin ebeveynlerinin veya bakım verenlerinin, ergenlik döneminin gelişim özelliklerini, ihtiyaçlarını bilmesi ve ergene doğru tutumla yaklaşması oldukça önemlidir.

1.2.3. Ergenlik Döneminde Sosyal Duygusal Gelişim

Ergenlik dönemiyle birlikte ergenin hayatındaki sosyal etkileşimleri ve ilişki biçimleri sayıca artar ve çeşitlenir. Sosyal yollarla elde edilen tecrübeler, ergenlerin çevrelerindeki olayları algılayışlarını biçimlendirerek duygularını düzenlemelerine katkıda bulunur ve bu dönemde sosyal gelişimin hızında artış yaşanır. Sosyo-duygusal gelişim; bütün duygu çeşitlerinin tecrübe edilmesinin ve ifade edilmesinin yolu ile ergenlerin akranları ve çevrelerindeki yetişkinlerle yakın ve sağlıklı bir bağ geliştirmesini, çevrelerini etkin bir şekilde keşfetmesini ve öğrenmesini içerir (Küçükturan ve Keleş, 2017). Bu dönem içerisinde sosyal gelişimde en dikkat çeken nokta akran gruplarına gösterilen ilgidir. Ailelerinden uzaklaşarak istedikleri gibi kararlar alma ve bağımsızlaşma düşünce ve duygusu ile kendilerini arkadaş gruplarına daha yakın gören ergenler, arkadaşlarıyla özdeşleşmek, onlar gibi davranmak, onlara benzemek ve sürekli onlarla sosyalleşmek isterler. Sosyo-

duygusal gelişimle ilgili en temel kavram sosyalleşmedir. **Sosyalleşme (socialization)**, ergenlerin doğduğu toplumun değerlerini, standartlarını ve bilgisini kazandıkları süreç olarak tanımlanır. Bu süreçte ergen çevresindeki grupların üyelerinin davranışlarını, değerlerini ve inançlarını gözlemler, kendine uygun olanları benimserler ve sonucunda belirli bir grubun işlevsel üyesi haline gelir (Gander ve Gandiner, 2011). Sosyal gelişim ile ilgili kavramlardan diğeri olan **duygu düzenlemesi (emotionregulation)**, bireyin duygularını kişisel ve sosyal alanlar içinde nasıl yönettiklerini ifade eder. Ergenlik döneminde duygusal açıdan dikkati çeken noktanın, duyguların yoğunluğundaki ani artış ve dengesizlik olduğunu söylenebilir. Yaşanan bu duygusal dengesizlik hali; karşı cinse kolay âşık olma, utangaçlık ve çekingenlik, hayalperestlik, kaygı ve huzursuzluk, empati yoksunluğu, içe dönüklük, sorumluluklara karşı boş vermişlik ve isteksizlik, öfke patlamaları ve fazla heyecanlanma gibi duygulanım durumlarıdır. Duygusal gelişimin, ailelerinin geliştirdiği tutumlara, ergenlerin zekâ düzeylerine ve çevrelerinden algıladıkları onay derecelerine göre değişiklik gösterdiği söylenebilir (Koç, 2004). Diğer bir kavram olan **empati (Empathy)**, çocuklukta kazanılması gereken önemli bir beceridir. Empati, başkalarının düşüncelerini, niyetlerini, duygularını ve inançlarını ve onların bakış açısını anlamaya yönelik bilişsel ve duygusal alanları içeren çok boyutlu bir kavramdır (Premack ve Woodruff, 1978). Sosyo-duygusal gelişimde önemli olan diğer bir kavram olan **prososyal davranışlar (prosocialbehaviour)** ise çıkar amacı gütmeyen, başkalarına fayda sağlama amaçlayan davranışlardır. Sosyal gelişim ile ilgili becerileri başarıyla edinen kişinin yaşadığı topluma uyumlu bir biçimde davranmayı öğrenmesi, bebek dünyaya gözünü ilk açtığı an ebeveyn etkileşimi ile başlayarak şekillenir (Dinçel, 2006; Kulaksızoğlu, 1998).

Bakıldığında sosyal gelişim sürecinin temelleri aslında bebeklik döneminde başlar ve ergenlik döneminde bu süreç ailenin, okul ve arkadaş çevresinin etrafında şekillenir (Koç, 2004). Bayraktar (2007), ergenlerin sosyal duygusal gelişimi alanındaki süreçlerinin, aile, benlik, kişilik oluşumu, cinsiyet rollerinin kazanılması, ahlaki değerler, yargılar, kültür, okul ortamı ve arkadaş ilişkileri, ailenin sosyo-ekonomik durumu, ailenin genişliği, kardeş sayısı hatta ergenin büyük, küçük ya da

ortanca oluşu kısacası ergenin yaşantısı içindeki tüm deneyimlerinin onun sosyal gelişimini etkileyen ve belirleyen unsurlar olduğunu aktarmaktadır.

Sosyo-duygusal gelişimin nasıl gerçekleştiği ile ilgili birçok gelişim kuramı vardır. Albert Bandura'ya göre sosyal davranış ve beceri kazanmak için önemli bir mekanizma olan taklit Sosyal Öğrenme Kuramında oldukça geniş yer bulmuştur ve sosyal çevrenin önemine vurgu yapar. Ergen ve anne/bakım veren kişi arasındaki içgüdüsel ve karşılıklı etkileşim zamanla duygusal bir bağlanmaya dönüşür (Bee ve Boyd, 2009). John Bowlby, kişinin gelecekte sergileyeceği tüm sosyo-duygusal davranışlar bebeklik döneminde annesiyle ya da bakım veren figürle kuracağı bağlanma ilişkisiyle şekilleneceğini ifade etmiştir. Tüm gelişim alanlarının birbiriyle ilişkili olduğu bilindiğine göre, sosyal gelişimin kişilik gelişimi ile bağlantısı inkâr edilemez. Bu noktadan bakıldığında, sosyo-duygusal gelişimin, bireyin kişilik gelişimini ve psikolojik yapısını çekirdek aile içindeki ilişkilerle bağlantılı olarak açıklayan Sigmund Freud'un Psikoanalitik Kuramı içinde 'id, ego, süperego' kavramları ve Erik Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı olan Sosyal Gelişim Kuramı ile incelemek birçok kuramcı tarafından kabul edilmiş gerçeklerdir. Erikson, Freud'un Psikoanalitik Kuramından etkilenmiş, ancak kişilik gelişimini çekirdek ailenin sınırları dışına çıkararak daha geniş bir yapıya oturtmuş ve sekiz döneme ayırarak incelemiştir. Erikson'a göre her aşamanın kendine has ihtiyaçları, tamamlanacak görevleri vardır. Ergenlik dönemi ise "kimlik kazanımına karşı rol karmaşası" dönemine denk gelir ve bu dönemdeki ergenler akran ve rol modellerinin temel etkileşim figürü olduğu bu dönemde kimlik kazanılır (Küçükturan ve Keleş, 2017).

Sonuç olarak anne-baba ve diğer yetişkinlerin sosyal davranışları ergenin sosyal ilişkilerinin niteliğinin şekillendirmede son derece önemli bir etkidir. Başarılı sosyal deneyimler ergenin olumlu sosyal deneyimleri tekrarlamaya teşvik eder. Ergenler yalnızca yaşının ilerlemesi ya da kaslarının gelişmesi, boyunun uzaması gibi fiziksel değişimler ile olgunlaşmaz. Bu süreçte anne babanın doğru yaklaşımları, ergenlerin daha özgüvenli olmalarına katkıda bulunmakta ve olumlu toplumsallaşma sürecine zemin hazırlamaktadır (Kulaksızoğlu, 2011).

1.2.4. Ergenlik Döneminde Kişilik Gelişimi

Fiziksel değişimler ile başlayan ergenlik, ergenin kimlik arayışı ve gerçeğe uygun bir kimlik geliştirme süreci ile ilerleyerek tamamlanır. “Benlik” ve “Kimlik” kavramlarını da içine alan “Kişilik” (Personality) kavramının çekirdekleri yaşamın ilk yıllarında oluşmaya başlarken, son şekli ise ergenlik döneminin sonuna doğru alınır ve ergenlik döneminde kişilik gelişiminin önemli bir kısmı tamamlanır (Balkaya ve Ceyhan, 2007). Kişilik, genetik faktörler ve çevrenin etkileşimi ile çocukluktan itibaren şekillenmeye başlayan, kolay kolay değişmeyen, kişiye has kavrayış ve bireyi başkalarından ayıran duygu, tutum özelliklerinin tümüdür” diyebiliriz. “Benlik” kavramı ise bireyin kişiliği ile ilgili bilinçli farkındalığı, bireyin kendi potansiyellerinin ne olduğu, bunların ne ölçüde ve nasıl gerçekleştirilebileceği ve kanaatlerinin toplamını ifade etmektedir. Diğer bir deyişle benlik kişiliğin öznel yanıdır. Benliğin belirlenmiş biçimini ifade edebilen “Kimlik” kavramı, bireyin varlığını herkesten ayrı olarak algılaması, bireyin kim olduğu sorusunun cevabını, daha çok farkında olduğumuz ve genel olarak dışa yansıttığımız niteliklerimiz şeklinde açıklanır (Esati, 2017).

Ergenlik dönemi sağlıklı bir kişilik geliştirmek için geçmiş deneyimlerin, şimdinin ve gelecek dönemin tecrübe ve değerlerini bütünleştirip anlamlı bir benlik kavramı oluşturmayı hedefleyen ergen için bir arayış dönemidir. Ergenin bu dönemde ana hedefi sağlıklı ve tutarlı bir kimlik oluşturmaktır. Kimlik kavramı en geniş kapsamda inceleyen Erik Erikson, kimliği, kişinin kendisine dair bakışı olarak görmenin yanında, kişinin ulaşmak istediği ve ulaşmak için çabaladığı bir kavram olarak da tanımlar. Erikson’a göre sağlıklı bir kimlik oluşturulan ergenlik döneminin ardından yetişkinlik döneminde de bu sağlıklı kimliğin süreceği anlamına gelmektedir. Ergen bu dönemde kendi kişiliği ile ilgili doğruları da sorgulama içerisine girer ve bu süreçte ergen, güçlü ve zayıf taraflarını fark eder, kendini tanır ve neleri başarıp neleri başaramayacağını, dolayısıyla potansiyelini belirlemeye çalışır (Taşçı, 2013). Erikson’nun geliştirdiği Psikososyal Kişilik Kuramına göre birey gelişimi boyunca yaşamın her evresinde psiko-sosyal bir kriz yaşar ve bu krizleri bir sonraki aşamaya çözmüş olarak geçmesi gerekir, aksi takdirde, birey

destek veya özel bir yardım almadığı sürece, yaşamının ilerleyen dönemlerinde sağlıklı gelişim göstermeyebilir. Her kriz evresinde, bir olumlu birde olumsuz iki olasılık bulunur. Bunlar; temel güvene karşı güvensizlik, özerkliğe karşı kuşku ve utanç duygusu, girişimciliğe karşı suçluluk, çalışkanlığa karşı aşağılık duygusudur. Kurama göre ergenlik ‘kimlik kazanımı karşında kimlik karmaşası (12-18 yaş)’ evresine denk gelmektedir. Bu evrede ya başarılı bir kimlik oluşturulur ya da rol karmaşası ile sonuçlanacak bir süreç yaşanır (Gander ve Gardiner, 2011).

James Marcia, ergenin kimlik oluşturma sürecinde kriz ve bağlanma olmak üzere iki önemli noktaya vurgu yapar (Bee ve Boyd, 2009). John Bowlby tarafından geliştirilen Bağlanma Kuramına göre bireyin geliştirdiği kişilik yapısı ergenlik döneminde temel güven ve güvensizliğin kendi içinde dengelenmesi ile oluşur. Ergen şayet erken çocukluk döneminden, deneyimleri sonucunda geliştirdiği kimlik yapısı temel güven duygusu yerine temel güvensizlik, utanç ve aşağılık duygusu ise bu durum ergenin kimlik karmaşası sürecinde çok fazla zorlanmasına sebep olacaktır. Bunun sonucunda da kuraldışı davranışlara yönelme, yüksek kaygı ve depresyon görülebilir. Güvensiz kişilik yapılarının, ergenlik çağında problem durumları karşısında sağlıklı bir çıkış yolu bulamayan ergenin yıkıcı çözüm yollarına başvurmasına sebep olabilir (Aslan, 2015; Kılıçcı, 2003). Örnek olarak, bireyin benlik şeması “saldırganlık” kavramını içeriyorsa, kişi hem kendisine hem de çevresine bu kavramlara uygun şekilde davranır (Markus, 1983). Veya bireyin benlik şeması “başarılı, şefkatli, çalışkan” gibi bilişsel temsillere de sahip olabilir. Zelli ve arkadaşları çalışmalarında benlik şeması “saldırganlık” kavramını içeren kişilerin yıkıcı davranış eğilimlerinin daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir (Güler, 2010).

Kimlik oluşumunu etkileyen en önemli unsurlardan biri aile içi iletişim ve etkileşimidir. Araştırmalarda, ebeveyn davranışlarının ergenin kimlik oluşum sürecinde etkili olduğu yönünde bulgulara ulaşılmıştır (Taşçı, 2013). Ergenlik döneminde birey, kim olduğu, kime benzediği gibi sorular ile yoğun bir biçimde ilgilenir ve bu dönemde ergenin aklındaki sorulara karşılık ebeveynlerin ergenle kuracakları iletişim biçimi ergenin benliğine önemli derecede etki edecektir. Origlia ve Oullon’ e göre bazı anne babalar çocuklarının değersiz olduklarını hissettirmekte

ve ergenlik döneminde ergenin öz saygısını zedelemekte ve bu durumun sonucunda ergende yetersizlik hisleri oluşmaktadır. Sonuç olarak anne babaların davranış ve yaklaşımlarının ergenin kişilik gelişimi ve benlik saygısının inşasında önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir (Özmen, 2007). Haktanır ve Baran (1996), ergenlerin benlik saygısı düzeyleriyle ebeveyn tutumlarını arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında; anne-baba tutumlarının ergenin benlik gelişimde anlamlı bir farklığa neden oluşu belirlenmiştir. En sağlıklı tutum olan demokratik anne-baba tutumunun ergende yüksek benlik saygısı ile ilişkili bulunurken, otoriter ve ilgisiz tutumun düşük benlik saygısı ile ilişkili bulunmuştur (Seyhan, 2008). Walker ve Bright (2009)' a göre benlik saygı ile saldırganlık davranışı ilişkilidir ve bu ilişki iki farklı yaklaşım ile açıklanır. İlk olarak düşük düzey öz saygının, ikincisi de tam tersi şekilde yüksek öz saygının (fazla şişirilen saldırgan davranışlar üzerinde etkili olabileceği,) saldırgan davranışlar ile ilişkili olabileceğidir. İlk yaklaşım geleneksel bakış açısyken, ikinci yaklaşım çağdaş bakış açısidir (Salmivalli, 2001). Farklı bir araştırmada ise Şahan (2007), lise öğrencileriyle benlik saygısını incelediği araştırmasında benlik saygısındaki düşmenin saldırgan davranışların artışıyla ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır (Şahin, 2015). Sonuç olarak ergenin hem doğuştan getirdiği kalıtsal yanı ve mizacı, hem de çevresel etmenlerin etkisiyle kazanılan yönlerinin, karakterine etki ettiği söylenebilir.

1.2.5. Ergenlik Döneminde Ahlak Gelişim

Ergenlik, fizyolojik değişimlerin yanı sıra ergenin ahlak gelişimi yönüyle de kayda değer değişimler yaşandığı bir dönemdir (Baran, 2011; Kulaksızoğlu, 2011). Bilişsel olarak soyut işlemler düzeyine gelen ergen bilişsel gelişimin en üst aşamasına gelmiş olur. Bu aşamada ergenin kişilik yapısının ve ahlak anlayışının geliştiği ifade edilmektedir (Cüceloğlu, 2003). Ahlâk gelişimi ile kişilik kavramı arasında da önemli bir bağ vardır. Ergenin öz değerlendirme yapabilmesi, dengeli ve istikrarlı bir benlik gelişimine sahip olması ve kendini olduğu gibi kabul edebilmesi gibi önemli etkenler ergenin uyumlu bir ahlak yapısı geliştirebilmesinde önemli bir yer tutar. Ebeveynler ve otorite figürlerinden bağımsızlaşarak kendisine has ahlak

ilkeleri ve değerler sistemi oluşturan ergen için içinde bulunulan bu evreye "ahlaki özerklik dönemi" ifadesi de kullanılmaktadır (Koç, 2004).

Ahlâk gelişim aşamalarını açıklamaya çalışan birçok kuram ortaya atılmıştır. Bunların içinde en çok bilinenleri ise Sigmund Freud'un Psikanalitik Kuramı ve Piaget ve Kohlberg'in Ahlâkî Gelişim Kuramlarıdır (Taşçı, 2013). Piaget'e göre ahlak gelişimi bilişsel gelişimle oldukça ilişkilidir ve birbiriyle paralellik gösterir. Bireylerin ahlak gelişiminde en üst gelişim aşamasına erişebilmesi için bilişsel gelişimde de üst düzey gelişimin gerçekleşmesi gerekir (Piaget, 1999).

Kohlberg Sosyal Öğrenme Yaklaşımının en önemli isimlerindendir ise ahlak gelişimini, bireyin bir davranış üzerine düşünme biçimi veya eylemi iyi veya kötü olarak sınıflandırma şekli olarak betimler (Gander ve Gardiner, 2011). Kohlberg, yaptığı çalışmalar ve incelemeler sonucunda Ahlak Gelişimi Kuramını üç düzey ve altı evre olarak belirlemiştir. Kohlberg'in Ahlak Gelişimi Kuramına göre, ergenlik dönemi "geleneksel aşamaya (10-18 yaş)" denk gelir. Geleneksel aşamada ergen, toplumsal standartlara uyum sağlama çabası içerisindeydir. Grubun veya çevrenin beklentileri ve kuralları doğrultusunda, başkalarının duyguları ve düşünceleri ile ilgilenmek, iyi, sadık ve güvenilir olmak çabasıdır. Geleneksel aşamanın ikinci evresinde ergen, toplumun norm, görev ve kuralları kabul eder, uyum sağlar ve toplumun haklarını korumayı amaç edinir. Bir sonraki düzey "gelenek ötesi aşama" 18-20 yaşlarında başlar. Bireyin toplumundan bağımsız olarak kanunlara insan haklarını koruyacağı için ve çevrenin yargıları ile çelişse de toplumun hak ve değerlerini koruyacağı için uyar. Bu en üst evreye ait yargılara günümüzde çok az yetişkinin erişebildiği düşünülmektedir (Kulaksızozğlu, 1998).

Freud'un bakış açısına göre ahlak gelişimi kişilik gelişimi ile bağlantılıdır. Psikoanalitik Kurama göre ise kişilik üç parçadan oluşur ve bunlar "id, ego ve süperegodur". İd ilk beş yaşta baskın olan temel parçadır ve doğuştan gelen ve baskı altında tutulamayan bölümdür. Ego ise çocuk, beş yaş itibarıyla kendini dış dünyadan ayırt etmeye başladıkça oluşmaya başlar. Ego benliğin, içgüdü, istek ve ihtiyaçlarını nasıl uygun şekilde karşılaması gerektiği konusunda yol gösterici olur. Ergenlik

dönemine denk gelen evre ise kişiliğin üçüncü ve son evresi olan süperegodur. Süperegö ebeveynlerin uyguladığı ödöl veya cezalar ile şekillenen, standart değeri ve sosyal yargıların iç temsilidir. Süperegö bir durum hakkında bir yargıya varırken, sosyal normlara göre hareket etmektir (Seneoğlu, 2002).

Sonuç olarak ergenin ahlak gelişimi bilişsel gelişime paralel olarak gelişir. Bu dönemde ergen ahlak kurallarına cezadan kaçmak için değil, toplumun refahı sağlamak ve toplumun onayını alma gereği olarak uyulması gereken kurallar olarak uygulamaya başlar. Ergen, alışkanlığa dayanan dış disiplinin yerine bir iç disiplin geliştirme eğilimine girer ve “hak ve adalet” kavramları gelişmeye başlar. Adaletsizliklere ve eşitsizliklere karşı sert tepkiler verir. Ergenlerin ahlâkî gelişimlerdeki değişimlerinin etkileri, başta ailesi olmak üzere çevresindeki akranları veya farklı yetişkinler ile olan ilişkilerinde de kendini gösterir (Koç, 2004). Sağlıklı bir ahlak gelişimin ergeni kuraldışı davranışlardan uzak tutacağı düşünülmektedir. Araştırmalara göre suç davranışına bulaşmış bireylerin ahlak gelişimi, sosyal gelişim ve bilişsel gelişimlerinde suç davranışına bulaşmamış bireylere göre anlamlı derecede daha ilkel ve gelişmemiş seviyede olduğu (Brugman ve Aleva, 2004; Stams ve ark., 2006), suç davranışına bulaşmış kişilerin öz kontrol becerilerinin ve sosyal ilişkilerin daha zayıf olduğu (Li, 2004) ortaya konmaktadır.

1.3. Ergenlik Döneminde Suç Davranışı

Ergenlik dönemi, ergenlerin hem gelişimsel açıdan bir karmaşa yaşadığı hem de kuraldışı davranışlara yatkın olduğu bir dönemdir. Problem davranış kavramının, farklı araştırmalarda anti sosyal davranış, riskli davranış, suç davranışı (Yılmaz, 2000) veya kuraldışı davranış (Kaner, 2001) şeklinde aynı anlama gelen benzer ifadelerle kullanıldığı görülmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan birçok toplum, şiddet ve saldırganlık gibi kuraldışı davranışlar gösteren çocuk ve ergen sorunlarıyla baş etmektedir. Aile Araştırma Kurumu Başkanlığının yürüttüğü çalışmada ülkemizdeki ailelerin üçte birinde aile içi fiziksel şiddetin yaşandığı ve bu hanelerdeki çocukların dörtte üçünün şiddete tanık olduğu belirlenmiştir. Şiddete

tanık olan çocukların korku ve kaygı seviyelerinin yüksek olduğu, anne ve babalarını sevmedikleri ve ebeveynleri tarafından sevgi algılayamadıkları, içe kapanma, saldırgan davranışlar ve suça eğilim gibi tepkiler verdikleri belirlenmiştir (Şahin, 2015). TÜİK verilerine bakıldığında son yıllarda suça karışan veya suç mağduru olan çocuk sayısının giderek arttığı görülmektedir. Sarı (2018), Türkiye İstatistik Kurumuna göre güvenlik birimlerine gelen çocuk sayısının her geçen sene arttığını ifade etmiş, 2018 yılındaki istatistiklerin 2015 yılına göre %10 oranında arttığını, suç davranışına bulaşan çocuklardan 15-17 yaş grubunun %54,8, 12-14 yaş grubunun %23,2, 11 yaş ve daha küçük yaş grubunun %21,9'unu oluşturduğunu, bununla birlikte erkek çocuğu oranının %65,4 olduğu ve kız çocuğu oranının %34,6 olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda, çocuk ve ergenlerde suç eğiliminin nedenlerinin ve etkili olabilecek olası faktörlerinin önceden tespit edilmesi önemlidir (Graham ve ark., 1992). Yavuzer (1998); çocukların özellikle ergenlik dönemlerine denk gelen evrede suça daha kolay karışabileceğinin üzerinde durmuştur. Yavuzer ergenlik öncesi dönemde hatalı davranış göstermemiş çocukların aniden ergenlik döneminde gösterdikleri kuraldışı davranışların bu karmaşık dönemin getirdiği zorlukların sonucu ve dönemin bazı gereksinimlerinin karşılanamamasından ayrı düşünülemeyeceğinin altını çizmiştir. Sağlıklı bir aile ortamı, uygun yetiştirme tutumu ve uygun eğitim uygulanabildiğinde çocukların çok daha sağlıklı gelişim gösterebileceği düşünülmektedir. Suç davranışı, topluma zarar veren davranışlar olmasının yanında aynı zamanda bilinçaltımıza ittiğimiz arzu ve isteklerimizin sonucunda ortaya çıkan ve hukuksal bir vaka olarak görülen bir olgu olmasının yanında asıl olarak toplumsal bir sorundur. Alfieri'nin suça sürüklenmiş çocuklar için söylediği 'Suçu cemiyet hazırlar, fert işler' ifadesi çok doğru bir tespittir (Esen, 2008).

Ergenlik bireyin hayatında fizyolojik ve psikolojik birçok değişikliğin meydana geldiği bir dönemdir ve bu durum ergenler için başa çıkılması gereken zor bir hal alabilir. Bu dönemde ergenler ailelerinden uzaklaşmak, duygusal açıdan bağımsızlaşmak ve arkadaşlarıyla daha çok zaman geçirmek isteyebilir, akranları tarafından kabul edilme isteği içerisine girebilirler. Ergenin arkadaş çevresinin niteliği ergenin ilgi alanlarını, giyimini ve davranışlarının etkileyerek ergenlerin risk

içeren davranışlarda bulunmalarına ve kuraldışı davranışlara daha açık hale gelmesine neden olabilir (Kaplan ve Sadock, 2015)..

Ergenlerin suç davranışına yönelmesinde bireysel ve çevresel olarak çeşitli faktörler bulunmaktadır. Ergenlik döneminde riskli davranışların artmasının bu dönemin Ergenin kendini kanıtlama çabaları (Millstein ve ark., 1992) ve macera arayışı (Arnett, 1996) gibi etmeleri ergenin bazı kuraldışı davranışlara yönelmesine sebep olabilmektedir. Aynı zamanda ergenlerin suç davranışları göstermelerindeki etkenlerden biri de ergenlerin dönemsel gelişim özelliklerinden biri olan ergen benmerkezciliğidir. Ergenler, benmerkezcilik bakış açısıyla “bana bir şey olmaz” düşüncesi içerisinde olup bu düşünce şekli ile risk içeren durumlara daha kolay karışarak kuraldışı davranışlara başvurabilirler (Balkaya ve Ceyhan, 2007).

Ergen bu dönemde model bulmak üzere dikkatini ailesindeki modellerden dışarıya yöneltebilir ve bu yeni modeller sosyal medyada tanıdığı yetişkinler, beğendiği ünlü kişiler hatta bazı suçlu bireyler gibi yanlış modeller olabilmektedir (Özçelik ve Karamustafaoğlu, 2002). Bandura tarafından geliştirilen “Sosyal Öğrenme Kuramına” göre davranışlarımızın temeli model alma ve gözlem süreçleri ile şekillenir ve bireylerin saldırgan ve şiddet içerikli davranışlarının gözlem yoluyla davranış dağarcığına aldığını belirtir. Taklit ve pekiştirme bireye öfke ve engellenme anında dahi nasıl davranılacağını öğretir. Bandura, Ross ve Ross yaptıkları deneyde bir grup çocuğa, bir yetişkinin palyaço görünüşünde oyuncak bebeğe şiddet uygulama görüntüsü seyrettirilirdi. Deneyin birinci kısmında; model alınan kişi oyuncak bebeğe yumruk atmış, bebeği havaya atmış ve bu esnada bağırmasıydı. İkinci kısımda; model alınan kişi, oyun materyalleri ile sessiz bir şekilde zarar vermeden, bir şey demeden oynamıştı. Daha sonra şiddet görüntülerini izleyen ve izlemeyen çocuklar oyun materyalleri ile dolu odaya alınmıştı. Şiddet görüntüleri izlettirilen çocuklar, model aldıkları bireyin davranışlarını aynen taklit etmiş, yıkıcı davranışlar göstermişlerdir. Bunun yanında şiddet içerikli görüntülere tanık olmayan çocuklar ise oyun materyalleri ile normal şekilde ilgilenmiş ve oynamışlardır (Güler, 2010). Yapılan deneyler ile taklit ve gözlemin, şiddet gibi kuraldışı davranışlara ne derece önemli bir etkiye sebep olabileceğine dair bilgiler sunulmaktadır.

Erken çocukluk döneminde örseleyici eylemlere maruz kalmanın travmatik davranış biçimlerini (saldırganlık, çabuk tepki verme, yıkıcı davranışlar, içe kapanıklık) ortaya çıkardığını ve bu şemaların yetişkin yaşama da taşındığını belirtilmektedirler (Loos ve Alexander, 1997). Davranış kuramcılarının vurguladığı üzere yıkıcı davranışlar, ödüllendirildikçe ve pekiştirildikçe suç davranışına dönüşme riski artabilmektedir (Güler, 2010). Sonuç olarak birçok kavram gibi suçun da öğrenilebilen bir davranış olduğu ve çocukların gözlem yoluyla her şeyi öğrendiği gibi suçu da öğrenebileceği söylenebilir. Suç davranışına eğilimli ergenlerin, kuraldışı davranışlara bulaşma nedenlerini tespit etme ve gerekli önlemleri alma önemli bir konudur. Suç davranışı, yalnızca bireyi ve ailesini etkileyen olumsuz bir durum değil aynı zamanda topluma da olumsuz etki eden sosyal bir problemdir. Suça eğiliminin temelleri toplumsal ve bireysel etkenlere dayanansa da tek bir bakış açısı ile anlaşılamayacak karmaşık bir problemdir (Balkaya ve Ceyhan, 2007). Suç eğilimi ergenin doğuştan getirdiği bir özellik olmadığından, ergenlerin kuraldışı davranışlara yönelmesinde sosyo-ekonomik, psiko-sosyal ve kültürel birçok faktörün incelenip bu probleme çözüm getirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir (Çoğan, 2006).

1.4. Ergenlik Döneminde Suça Yönelik Davranışlar ile İlişkili Faktörler

Ergenlerin suça yönelik davranışlarının anlaşılması için hem kişisel hem de ailesel özelliklerin birlikte incelenmesi gerekmektedir. Böylelikle suça yönelik davranışlar ile ilişkili faktörler belirlenerek ergenlerin suça yönelmelerini önleyecek erken müdahale hizmetleri sunulabilir (Balkaya ve Ceyhan, 2007). Ergenlerin suç davranışına yönelten nedenler birden fazla olabilmektedir ve bunların içinde bireysel ve çevresel faktörlerin yanında birçok güçlü ve zayıf nedenler birleşmektedir (Yağbasan, 2012), bu sebeple tüm değişkenlere birlikte odaklanılmalıdır. Kişisel ya da çevresel, içsel ya da dışsal gibi alternatifler yaklaşımlar tespit edilmelidir (Ayan, 2011). Ergenlerde suç eğilimine neden olabilecek faktörler, bireysel ve çevresel faktörler olarak incelenmektedir.

1.4.1. Bireysel Faktörler

Ergenlerde suça yönelik davranışlar ile ilişkili faktörlerden kişisel faktörler cinsiyet, yaş, kalıtım ve zekâ olarak ele alınmaktadır. Konu ile ilgili araştırmalar cinsiyetin, yaştan, kalıtım ve zekanın suça yönelik davranışlar ile ilişkili olabileceğini ortaya koymuştur (Kıran, 2002; Özen ve ark., 2005; Sipahioğlu, 2002; Şenses, 1990 ve Türkeri, 1995).

Cinsiyet; Araştırmalara göre kız ve erkek ergenler arasında bulunan fizyolojik farklılıklar ergenlerin suç eğilimine ve suçun çeşidine etki etmekte, suç eğilimi konusunda erkek ergenlerin kız ergenlere göre daha ön planda olduğu vurgulanmaktadır (Akduman, 2007). Erkek ergenlerin suç işleme eğilimi kız ergenlerden daha yüksek olduğu ifade edilmektedir (Dembo ve Schmeidler, 2003; Nilsson, 2003). Suça yönelik davranışlara bulaşma riski erkek ergenlerde daha yüksek çıkarken suç davranışının niteliği de cinsiyete göre farklılaşmakta, örneğin erkek ergenlerde maddenin kötüye kullanımı, fiziksel şiddet, erken cinsel deneyim; kız ergenlerde ise intihar girişimi daha sık karşılaşılan kuraldışı davranışlardır (Aras ve ark., 2007). Suç eğilimi ile ilgili araştırma ve ölçek çalışmaları bulunan Kaner (2002), cinsiyet değişkeni ile kuraldışı davranışlar arasındaki ilişkiyi toplumsal yapı ve kültürün kız ve erkek çocuklarına verdiği cinsiyet rolleri ile açıklamaktadır. Kız çocuklarından şefkat, duygusallık, fedakârlık gibi özellikler beklenirken erkek çocuklarından ise bağımsızlık, saldırganlık, üstünlük, hâkimiyet gibi nitelikler beklendiği için erkek çocukları daha sık suça yönelik davranışlara yönelebilmektedir (Badanka Çelikten, 2018).

Yaş; Akduman ve arkadaşları (2007)'a göre suça karışan ergenlerin sayısı yaşlarının artışıyla doğru orantılı olarak artmaktadır. Yapılan birçok araştırmada ergen suçluluğunda yaş ile birlikte artış olduğunu gösteren sonuçlar elde edilmiştir. ABD'nin Pittsburg, Rochester ve Denver bölgelerinde yürütülen çalışmalarda; suç işleyen ergenlerin büyük kısmının 16-17 yaş aralığında olduğu ve bununla birlikte suça bulaşma sıklığının 14-18 yaş aralığında en yüksek düzeyde olduğu ileri sürülmektedir. Türkiye'de de suç davranışını inceleyen çalışmalarda 16-18

yaşlarındaki bireylerin suça bulaşma istatistiklerinde artış olduğu, suç eğiliminin ergenlik döneminde sıklığı ortaya çıkmaktadır (Sarı, 2018).

Kalıtım; Kalıtımın suç eğilimi üzerindeki etkisi araştırmacılar tarafından incelenen önemli bir araştırma konusu olmuştur. Genetik yapının suç eğilimi ile ilişkili olduğunu belirten bakış açısına göre, genetik yapıda suça eğilimli olmaya neden olan bir kod bulunmaktadır (Dolu, 2015). Almanya’da 1930 senesinde Johannes Lange tarafından yürütülen ikiz çocuklar çalışmasında, gen aktarımının suç eğiliminde etkisinin olup olmadığı incelenmiştir. Çalışmasında Lange, otuz tek ve çift yumurta ikizlerini incelemiştir. Çalışma kapsamında seçilen ikizlerden biri cezaevinde tutuklu bulunmaktadır. Tek yumurta ikizlerinin benzerlik oranının %77 olması ve çift yumurta ikizlerin ise benzerlik oranının %12 olması genetik aktarım yolu ile gelen kodların suç eğilimi üzerinde etkisinin olduğunu ortaya koymuştur. Suç eğilimi ile genetik aktarım ilişkisinin incelendiği ikiz çalışmalarında, suç eğiliminde kalıtsal faktörlerin önemli bir yeri olduğu ileri sürülmektedir (Eley ve ark., 2003).

Zekâ; Zekâ (IQ) yeteneğin gizil gücünün göstergesi olarak tanımlanmaktadır. Harvard Üniversitesinden David Perkinszeka ile ilgili olarak, “IQ zekâ değildir, son derece kompleks bir fenomen olan zekânın sadece bir boyutudur” ifadesini kullanmaktadır. Howard Gardner ise zekâsının birçok unsurun bir araya gelmesi ile tanımlanacağını ifade etmektedir. Gardner, zekâyı matematik, dil, uzaysal, müzik, doğa, kişisel zekâ, bedensel ve mistik olarak sekiz parçaya incelemektedir. Amerikalı araştırmacı Dr. Daniel Goleman ise zekâ için duygular ve aklın dengesinden söz etmektedir. Goleman göre duygular ile aklın birlikte denge halinde olması düşüncelerin doğru şekilde şekillenmesini sağlamaktadır. Goleman duygusal zekânın kişinin yaşamsal başarısı üzerinde etkin bir rolü var ve bu rolün IQ’nun yaşamımız üzerindeki etkisinden çok daha fazla olduğu ifade edilmektedir (Saygılı, 2014).

Brackett, Mayer ve Warner (2004) araştırmalarında ergenlerin duygusal zekalarının davranışlarına olan etkisini cinsiyet değişkenine göre incelemiş, kız ergenlerin duygusal zekalarının, erkek ergenlere göre anlamlı düzeyde daha yüksek

olduğunu, duygusal zekâ düzeyi düşük olan ergenlerin, empati becerisi, duyguları anlama ve ifade etme becerilerinde zayıf olduğunun ve daha sık kuraldışı davranışlara yöneldiklerini, yanlış akran ilişkileri kurduklarını saptamışlardır (Bircan ve Bacanlı, 2005). Pearson ve arkadaşları (2000) ise duygusal zekanın iletişim becerileri ile ilişkili olduğunu, iletişim becerisi zayıf olan bireylerin kişiler arası ilişkilerinde başarısız, empati yoksunu ve depresif olduğunu saptamışlardır. Furnham, Frederickson ve Petrides (2004), ergenlerde duygusal zekâ ile akademik başarı ve suç eğilimi ilişkisini incelemişlerdir. Araştırmalarında duygusal zekanın akademik başarı ilişkili olduğunu, duygusal zekâsı yüksek olan ergenlerin akademik başarı düzeylerinin daha iyi olduğu, okul devamsızlıklarının daha az olduğu ve suça yönelik davranışlarda bulunma risklerinin de az olduğunu saptamışlardır.

Zekâ ve suç davranışı ilişkisini araştıran başka bir çalışmada, bir grup suç davranışına bulaşmış ve suç davranışına bulaşmamış çocukların zekâ test sonuçları karşılaştırılmış, araştırmanın sonucunda zekâ bölümü 70'in altında olan katılımcılardan %13,5'inin suç davranışına bulaşmış çocuklardan oluştuğu, %1,5 suç davranışına bulaşmamış çocuklardan oluştuğu belirlenmiştir. Araştırmalar sonucunda zekâ ile suça yönelik davranışların ilişki olduğu sonucuna varılmıştır (Yavuzer, 2016). Aynı zamanda düşük IQ düzeyindeki çocukların okul başarı düzeylerinin düşük olduğu, akran ilişkilerinin zayıf olduğu, derslere ve eğitimcilere olan bağlarının da zayıf olması sonucunda kuraldışı davranışlara daha eğilimli olabilecekleri ileri sürülmektedir (Kızmaz, 2004).

Literatürdeki bilgiler ışığında düşük zekâ bölümünün suç davranışının ortaya çıkışında etkisinin olduğu anlaşılmaktadır fakat suça yönelik davranışları yalnızca zekâ ile ilişkilendirmek yetersiz olmaktadır. Suç eğilimini açıklamak için birçok etmen birlikte irdelenmelidir (Dolu, 2015).

1.4.2. Çevresel Faktörler

Ergenlik döneminde suç davranışını etkileyen etmenlerden çevresel faktörler, aile ile ilişkiler, okul çevresi ve arkadaş ilişkileri olarak ele alınmıştır.

Aile ile ilişkiler; Aile toplumun temel yapı taşıdır. Yavuzer'e göre (1998) aile, insan yaşamı üzerinde, doğumdan önce başlayıp, bireyin ömrünün sonuna dek etkisini sürdürmektedir. Aile bireyin ekonomik, fizyolojik ve toplumsal yönlerini, bireylerin ruhsal gelişimini, davranışlarını etkilemekte, bireye bir ailenin üyesi olduğunun farkına varmasını sağlayarak toplumsallaşmanın temellerini atmaktadır. Ailede içinde kurulan sağlıklı ilişki; mutlu, uyumlu, başarılı ve yapıcı bireylerin yetişmesini sağlar. Gelişimini sağlıklı bir şekilde tamamlayan çocuklar, aile içi ilişkileri sağlıklı şekilde kurmuş çocuklar olurken, gelişim aşamalarında sorun olanlar ise çoğu zaman aile içi ilişkilerin sağlıklı olmadığı çocuklardır (Üstün ve ark., 2007). Ailenin bütünlüğü bir şekilde bozulursa veya aile içi ilişki ve iletişimde problemler yaşanır, çocuğun toplumsallaşma süreci de sekteye uğramakta (Uluğtekin, 1991) ve bunun sonucunda yetersiz ve yanlış toplumsallaşma süreci de kuraldışı davranışlara davetiye çıkarabilmektedir.

Bebeklikten itibaren her yaştan çocuğun anne ve babası veya bakım verenleri tarafından algıladığı onay, kabul, sevgi ve destek çok önemlidir Anne ve babası tarafından sevildiğini ve desteklendiğini hisseden çocuk, gelişimi için ihtiyacı olan deneyimleri elde ederek hem psikolojik hem de fizyolojik açıdan daha sağlıklı bir kişilik geliştirebilmekte, ebeveynleri tarafından ihmal edilen ve reddedilen çocuk ise saldırgan, sinirli, bağımlı kişilik özelliği geliştirebilmektedir (Gürsoy ve ark., 2004) ve dolayısıyla suça eğilimli bir tablo oluşabilmektedir. Shiek, ebeveyn niteliklerinin ergenin benlik saygısı gibi özellikleri ile ilişkili olduğunu ortaya koymuş, olumsuz ebeveyn niteliklerinin ergenin baş etme becerilerinin zayıf olması ile ilişki olduğunu belirtmiştir (Çuhadaroğlu ve ark., 2004). Eğer aileler, ergen çocuğunun bireyselleşmesine ve özerkleşmesine fırsat tanırlarsa ergenin geçiş dönemi daha kolay olacak, çocuklarının özgürlük isteklerine olumlu ve tutarlı bir dönüt sağlamazlarsa o zaman bu durumun ergenlerin gelişimine olumsuz etkisi olacaktır

(Palmonari ve ark., 1991). Araştırma sonuçlarına göre ergenler hem aileleri ile hem de akranları ile olumlu ilişkiler içindelerse, sağlıklı şekilde bağımsızlık kazanma konusunda (Berkem Güvenç, 1996), kişisel ilişkiler ve sosyal sorunlarla başa çıkma konularında daha başarılı olmaktadır (Dinçel, 2006). Literatürdeki araştırmalar, ergenin gelişimsel görevleri başarıyla tamamlamasında ailenin önemli bir etkisi olduğu konusunda hemfikirdir (Schultheiss ve Blustein, 1994).

Ergenleri suç davranışına iten çevresel etmenler incelendiğinde, aile özellikleri ile ilgili olarak; ebeveyn tutumları, ailede suç öyküsü, sosyo-ekonomik düzey, kardeş sayısı, ebeveynlerin birliktelik durumu ve çocuğun maruz kaldığı ihmal ve istismar durumları gibi faktörler etkilidir (Yılmaz, 2009). Özellikle ailede suç öyküsü bulunması sosyal öğrenme ile açıklanabilir. Saldırganlığın öğrenilerek davranış dağarcığına alınabileceği için (Güler, 2010) suç davranışına sürükleyebilecek ailesel faktörler içinden özellikle aile içinde suça bulaşmış bireylerin bulunması çocukların model ve taklit ile öğrenmesinden dolayı riskli bir etmendir (Kart, 2012). Ailenin ekonomik yetersizlik yaşıyor olması ve ebeveynlerin düşük öğrenim düzeyi de ergenlerin suç davranışına bulaşma riskini artıran önemli faktörlerdendir. Bununla birlikte yapılan çalışmalarda parçalanmış aileye sahip ergenlerin ve ebeveynleri cezalandırıcı bir tutumda olan ergenlerin suç davranışına karışma riski daha yüksek olduğu ifade edilmektedir (Amodei ve Scott, 2002). Farrington (1991) çalışmasında, anne ve babaların sert disiplin uygulamalarında bulunmalarının suça yönelim riskini arttırdığını belirtmektedir. Suç davranışı ile ilişkili faktörlerin incelendiğini çalışmalarda ailenin niteliksel özelliklerinden anne babanın öğrenim düzeyi (Kazel, 2001; Özen ve ark., 2005; Şenses, 1990 ve Yılmaz, 2000), kardeş sayısı, aile ile birlikte yaşayan birey sayısı (Şenses, 1990; Türkeri, 1995) ile riskli davranışların ortaya çıkışı ile ilişkili olduğu belirtilmektedir. Ailenin işlevsel özellikleri yönüyle riskli davranışların sıklıkla görüldüğü çocukların ailelerinde ebeveyn çocuk ilişkisinin zayıf olduğu, ailenin parçalanmış olduğu ya da aile içi şiddet yaşandığı (Cottle ve ark., 2002; Yılmaz, 2000 ve Zimmermann, 2006), suç öyküsünün bulunduğu (Özen ve ark., 2005; Türkeri, 1995 ve Yılmaz, 2000), ebeveyn desteğinin (Ardelt ve Day, 2002; Sim, 2000), ebeveynlerin çocukları üzerindeki kontrolünün zayıf olduğu (Ardelt ve Day, 2002; Kaner, 1996 ve Özen ve ark., 2005), aile içi

huzursuzluğun yaşandığı (Arnett ve Bale Jansen; 1993), olumsuz ebeveyn tutumlarının olduğu (Sipahioğlu, 2002 ve Şenses, 1990), çocuğun ihmal edildiği (Kırımsoy, 2003), duygusal istismarın yaşandığı (Keklikkiran, 1999) ailelerdeki çocukların suç eğilimi riskinin daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Balkaya ve Ceyhan, 2007). Sonuç olarak ergenlerin davranışları üzerinde diğer faktörlerin yanında aile faktörünün büyük öneme sahip olduğu söylenebilir (Üstün ve ark., 2007).

Okul çevresi; Güvenli okul atmosferinin çocukları kuraldışı davranışlardan uzak tuttuğu düşünülmektedir (Güven, 2011; İmamoğlu, 2015). Bireyin sosyal çevresine duyduğu bağlılık hissi; insan davranışlarını büyük oranda etkileyen ve kontrol altında tutan değerlerdir. Özellikle ergenlik döneminde ergenin çevresine olan bağlılık düzeyinin artması ile ergenin sosyal çevresi suçluluğu içinde barındırıyorsa riskli davranış veya suç davranışını gösterme olasılığı artmakta (Kızmaz, 2004), ergeni suç davranışına meyilli duruma getirmektedir (İçli, 2009). Okulda başarısız olan ergenlerde riskli davranışlarının fazla olduğu ve ders başarısı ile riskli davranışların ilişkili olduğu bildirilmekte (Aras ve ark., 2007) ve akademik başarısı düşük ergenlerin riskli davranışlara daha sık başvurduğu birçok araştırma ile ortaya konmaktadır. Okul ortamının ergenlerin tutum ve davranışlarında, olumsuz akranların etkisiyle riskli davranışlara yönelme gibi bazı olumsuz etkilerinin olabilmesinin yanında ergenlerin onaylanmayan davranışlardan uzak tutması, problem çözme becerilerini geliştirmesi, bilgi kazanımını sağlaması, alternatif düşünme becerisini geliştirmesi ve karar verme becerisinin gelişimini sağlaması gibi olumlu katkılarının olması kaçınılmaz bir gerçek olarak bilinmektedir (Aras ve ark., 2007).

Arkadaş ilişkileri; Ergenlerin suça yönelik davranışları ile ilişkili etmenlerden biri de arkadaş ilişkileri ve akran gruplarıdır. Akran grupları, ergenlerin arkadaş edinme, arkadaşlığı sürdürme yeterlilikleri gibi sosyal yapıya uyumlarında olumlu katkıları olmaktadır. Erikson, ergenin yetişkin kimliği rollerinde başarılı olmasında farklı ilişki deneyimlerini tecrübe etmesinin önemli olacağını belirtmiştir (Bayhan ve Işıtan, 2010). Ergenin akranlarıyla kurduğu ilişkiler ergenin kendini tanıması,

akranları arasında kendi konumunu değerlendirmesi, problemler ile baş edebilmesi için diğer insanların ne gibi yöntemler kullandıklarını ve bunların sonuçlarının neler olabileceğini gözlemlemesi (Palmonari ve ark., 1991), ailesinden sağlıklı bir şekilde bağımsızlaşması (Gander ve Gardiner, 2011) gibi önemli katkılar sağlar. Pek çok araştırmacı tarafından arkadaş ilişkilerinin ergenin gelişiminde önemli bir etkiye sahip olduğunu (Hamacheck, 1995), arkadaş ilişkilerinin ergenin benlik gelişimine önemli katkılarından dolayı gelişime benzersiz bir katkıda bulunduğunu vurgulamıştır (Tarrant ve ark., 2006).

Ergenlerin riskli davranışları ve sonuçlarını hafife almaları, kendini ispatlama ve bağımsızlık isteklerinin artması ergenlerin aileleri ile anlaşmazlık yaşamasına ve bunun sonucu kendilerini yalnız ve anlaşılmamış hissetmelerine neden olur. Bu durumun sonucunda ergenin akranlarıyla birlikte vakit geçirme isteğinde ve birlikte geçirilen zamanda önemli artış meydana gelir (Aydın, 2005) ve ergen döneminin getirdiği egosantrik özellikler ile arkadaş grubunda popüler olabilme kaygısı (Taşçı, 2013) ve akran gruplarınca kabul edilmeme endişesi taşır (Derman, 2008; Kaplan ve Sadock, 2015; zelik ve Karamustafalıoğlu, 2002). Ergenlik dönemi en temel ihtiyaçlarından biri bir grup veya bir yere ait olma ihtiyaıdır. Bu sebeple ergenliğin temel yapı taşlarından biri olan akran grupları ergenin ait olma ihtiyaı adına oldukça önemli ve ergenin olumlu bakış açısı ve alışkanlıklar edinmesinde veya olumsuz davranışlara yönelmesinde önemli bir etkendir (alık ve Kurt, 2006; Uluğtekin, 1991). Araştırmalarda akran baskısı (Kıran, 2002), suça eğilimli akran grubuna dahil olunması (Ardelt ve Day, 2002; Cottle ve ark., 2002; Kıran, 2002) ve sosyal ilişkilerin eksikliği (Delikara, 2000) ile suça yönelik davranışların ilişkili olduğu ortaya konmaktadır (Balkaya ve Ceyhan, 2007). Ergenler, grup üyeliğinin gerektirdiği tüm davranışları çok düşünmeden yalnızca gruptan dışlanma endişesi ile kabul edebilirler (Güler, 2010). Fakat riskli davranışları olanlarla arkadaşlık eden her ergenin suça bulaşması şart değildir. Buradaki önemli nokta ergenin, akran baskısı ve bu baskıya direnme becerilerinin yetersizliğidir. Ebeveynlerin kuraldışı davranışlar için model olması veya bu davranışları açıkça veya sessiz kalarak onaylaması, ebeveynlerin denetim ve destek eksikliği ve aile içi sorunlar da ergenin suça eğilimini arttırmakta olduğu ileri sürülmektedir (Aras ve ark., 2007). Sonuç olarak

ergenlik döneminde akran ilişkileri ergenler için çoğu zaman aileden önce gelebilmektedir. Bu sebeple ebeveynlerin, arkadaş çevresini şekillendirirken çocuklarına olumlu katkıda bulunması oldukça önemlidir.

1.5. Ebeveyn Kabul ve Red Kuramı

Birçok insanın yaşamındaki önemli problemlerin temelinde yatan etken ebeveyn ilişkilidir. Özellikle çocukların sosyal dünya ile ilişkileri için en önemli kaynak ebeveynleri ile olan ilişkileridir. Ebeveynler ve çocuklar arasındaki etkileşim birçok açıdan oldukça önemlidir (Rohner ve Khaleque, 2002). Yapılan çalışmalara göre; dil, kültür, etnik köken, cinsiyet fark etmeksizin tüm bireyler çocukluklarında ebeveynlerinden ya da bakım verenlerinden kabul hissetme, sevgi ve sıcaklık görme ihtiyacı duymaktadır (Rohner ve ark., 2012). Ronald P. Rohner (1986) tarafından temellerinin atıldığı Ebeveyn Kabul ve Red Kuramı (EKAR) ebeveynin çocuğuna duygularını nasıl ifade ettiğini, çocuğun ebeveyninden algıladığını tutumu ve çocuk ebeveyn arasındaki duygusal bağın özelliklerini incelemektedir (Aksu, 2014).

Ebeveyn Kabul ve Red Kuramı (EKAR), ebeveyn kabul ve reddinin sebeplerini, sonuçlarını, bu durumun bireyin duygusal, davranışsal ve sosyo-bilişsel gelişimine etkilerini inceleyen, özellikle erken çocukluktan itibaren algılanan ebeveyn kabul reddinin, çocuk ve yetişkin bireylerin gelişimleri üzerindeki olası sonuçlarını yordamayı amaçlayan bir kuramdır (Rohner, 1986). EKAR kuramında, bireyin çocuklukta ebeveynleri tarafından kabul veya reddedilmesinin, çocuğun tüm gelişimini etkilediğinden söz edilir (Arslan, 2010; Rohner, 1986 ve Salahur, 2010). Ronald P. Rohner temellerini psikolojik, antropolojik ve etnografik çalışmalara dayadığı Ebeveyn Kabul ve Red Kuramını yaşam çizgisi boyunca ele alınarak (Rohner ve ark., 2012), sosyal statü, dil, cinsiyet gibi özelliklerinden ayrı olarak dünyadaki tüm bireylerin kendileri için önem arz eden kişilerden kabul algılamaya gereksinimi olduğu varsayımına dayanmaktadır (Aksu, 2014; Rohner, 1975).

EKAR kuramı iki uçludur ve bir uçta ebeveyn kabulü ve diğer ikinci uçta ebeveyn reddi bulunmakta (Rohner ve ark., 2012), ebeveyn kabulü anne babaların çocuklarına yönelik sevgi ve sıcaklık duygu ve davranışlarını ifade ederken, anne babaların reddi ile de olumsuz duygu, tutum ve davranışları, çocuk ile yakın bağın, ilginin ve desteğin olmaması, çocuğun ihmal edilip ihtiyaçlarının karşılanmaması veya çocuğa karşı istismar, içeren fiziksel ve psikolojik şiddet içeren tutum ve davranışların olması durumudur. Ebeveyn reddi, ceza ve çocuğun ihtiyaçlarının karşılanmaması gibi fiziksel olarak ifade edilebilirken, sözel ifade biçimleri, çocukla dalga geçme, lakap takma, tersleme, aşağılama şeklinde ifade edilir (Khaleque ve Rohner, 2002; Yalçın, 2014).

Ebeveyn Kabul-Red Teorisi, üç alt teoriden oluşmakta ve bu alt teoriler içerisinde de beş soruya cevap aranmaktadır. Bunlar, kişilik alt teorisi (personalitysubtheory), başa çıkma alt teorisi (copingsubtheory) ve sosyokültürel sistemler (socioculturalsystemssubtheory) alt teorisi. Kişilik alt kuramının cevap aradığı iki temel sorusundan birincisi, “farklı cinsiyet, ırk ya da etnik gruplar, sosyokültürel ortamlarda yaşayan her çocuğun ebeveynleri tarafından kabul ya da reddedildiğini algıladığında aynı türde dönüt verip vermediği?” İkinci soru ise; “çocukluk döneminde reddedilmenin etkileri yetişkinlik döneminde de ne dereceye kadar devam etmektedir”. Başa çıkma alt teorisi, bazı bireylerin, çocuklukta algıladıkları redde karşı, bazı çocuk ve yetişkinlere göre neden duygusal olarak daha dirayetli ve etkili bir şekilde başa çıktıklarını sorar. Sosyokültürel sistemler alt teorisinin sorularından biri, bazı anne ve babalar daha şefkatli, kabul edici ve sıcak olmasına rağmen diğerlerinin neden duygusuz, öfkeli ve reddedici olduğu ile ilgilidir. Bu alt teorinin diğer sorusu da bir toplum içerisinde bulunan kişilerin davranış ve inançları, o toplumdaki ebeveynlerin çocuklarına olan tutumlarını nasıl ve ne yönde etkilendiği ile ilgilidir (Rohner ve ark., 2012; Kaşıkçı, 2018).

Ebeveynlik yaklaşımlarının benliği ve davranışları etkileme şekli üzerinde yapılmış çalışmalara bakıldığında ebeveynlerin sevgi dolu ve kabul edici tutumları ile yetişen çocukların en sağlıklı gelişen çocuklar olduğu gözlenmekte, özsaygısı yüksek, girişken, gelişimsel ihtiyaçları başarıyla tamamlayabilmiş, akademik başarısı

yüksek ve sağlıklı şekilde özerkleşebilmiş çocuklar olduğu ortaya konmuştur. Denetimin yoğun olduğu, psikolojik ve bedensel stres ve baskı yaşayan çocukların veya ihmalkâr ebeveynlerin çocuklarının çoğunlukla okul başarısının düşük olduğu, sağlıklı kişilik geliştirememiş olukları, suça eğilimli oldukları, genel anlamda sorumluluk bilincinin zayıf olduğu görülmüştür (Hanımoğlu, 2010; Şahin, 2015).

1.5.1. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı Boyutları

Ebeveyn Kabul Red Kuramı iki boyutta incelenmektedir. Bu boyutlar, ebeveynliğin sıcaklık ve ebeveynliğin kontrol boyutu olarak ele alınmaktadır.

1.5.1.1. Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu

Sevgi duygusal bir tepkidir ve çocuklukta alınan istikrarlı sevgi tutarlı bir benliğin çekirdeklerini oluşturarak öz güven ve yeterlik duygusunun oluşmasında önemli katkı sağlar (Baykoç, 2006). Erken çocukluk yıllarında her birey ebeveynlerinden veya temel bakım verenlerinden az ya da çok sıcaklık aldığından dolayı kendini bu boyutta görebilir. Dolayısıyla bu boyut, anne babaların çocukları ile ilişkilerinin niteliğini ve anne babaların sevgilerinin nasıl ifade ettikleri ve ifade biçimlerinden sembolik, sözel veya fiziksel ifadeleri incelemektedir. Sıcaklık boyutu iki uçludur, bir uçta ebeveynin kabulü, diğer uçta ebeveyn reddi yer alır (Rohner ve ark., 2012). Ebeveynin kabulü, farklı şekillerde fiziksel, sözel veya sembolik olarak sergilenebilir. Fiziksel ifadeler daha çok öpücükler, başını okşama veya sarılma şeklindeyken; iltifat etme, sevgi sözcükleri kullanma, onaylama, takdir etmek gibi ifadeler ise sözel yollarla ifade edilmesidir (Rohner ve ark., 2012). Ebeveyn reddi ise sevginin bariz şekilde ifade edilmemesi ve fiziksel veya duygusal açıdan zara verici davranışların bulunmasıdır (Rohner, 2004). EKAR kuramı ile ilgili yapılan kültürden bağımsız araştırmalar ile anne ve babaların çocuklarına karşı hangi red içeren ifadelerde bulunduklarını belirlenmiştir, bunlar; içten ve samimi olmayan davranışlar, çocuklarına düşmanca ve saldırganca davranışlar, ihmal edici ve

umursamaz davranışlar ve ayrışmamış bir şekilde reddedici davranışlara sahip davranışlar şeklinde olabilmektedir (Yalçın, 2014).

Ebeveynlerin soğuk ve ihmali edici tutumları çocuklarda saldırganlık ve şiddet içeren davranışlar sergilemelerine neden olur. EKAR kuramına göre saldırganlık, bir başka kişiye maksatlı olarak fiziksel veya duygusal zarar verme amacıyla yapılan eylemlerdir (Rohner ve ark., 2012). Kayıtsızlık ve ihmali ise bir başka reddetme biçimidir. Bu durumda ebeveynler çocuklarına karşı hissettikleri öfkeleri ile mücadele edebilmek adına çocuklarına ihmalkâr davranabilir ya da çocuk tarafından durum öyle algılanabilir. İhmali edici davranışlar çocukların yalnızca fiziksel ihtiyaçlarının yerine getirilmemesi değildir. Sosyal veya duygusal ihtiyaçların karşılanmaması da ihmali edici davranışlardandır. Örneğin, anne ve babaların çocuk ihtiyaç duyduğunda destek olmaması ve yardım etmeye isteksiz gözükmesi, sosyal-duygusal olarak yanında olmaması, özenle dikkatini vermemesi; fiziksel ve psikolojik olarak tepkisiz ve duyarsız kalması ve çocuğun ebeveynini ihtiyaç duyduğu zamanlarda ebeveynin hep meşgul gözükmesi (Rohner ve ark., 2012). Bazen net bir biçimde gözlenebilen bir red davranışı sergilenmemesine rağmen çocuk sevilmediğini algılayabilir ve bu durum ayrışmamış red olarak tanımlanmaktadır. Bir de ayrışmış red davranışları vardır. Ayrışmış red ile ayrışmamış reddin farkı, nesnel olarak red davranışlarının fiziksel anlamda gözlenmesi veya öznel olarak hissedilmesidir. Bazen de dışarıdan gözlemleyenlere ebeveynlerin saldırganca veya ihmali davranışları bariz anlaşılırken çocuk ebeveynleri tarafından reddedildiğini algılamayabilir (Rohner ve ark., 2012). Reddedici ebeveyn tutumunun birçok olası olumsuz sonucu vardır, reddedici tutum ile uyum ve davranış problemleri, akademik başarısızlık, bağlanma problemleri arasında ilişki olduğu ileri sürülmektedir (Rohner ve Britner, 2002; Kaşıkçı, 2018).

Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu									
Ebeveyn kabulü		Ebeveyn Reddi							
Sıcaklık boyutu		Soğukluk/Sevgi Eksikliği		Düşmanlık/Saldırganlık		İlgisizlik/İhmal		Ayrılmamış Reddetme	
Fiziksel	Sözel	Fiziksel	Sözel	Fiziksel	Sözel	Ebeveynin fiziksel ve ya psikolojik olarak yokluğu. Çocuğun gereksinimlerine özensiz olması		Çocuğun sevilmediğini, takdir edilmediğini veya ihmal edildiğini hissetmesi	
Öpmek, sarılmak, kucaklamak	Övmek, iltifat etmek, güzel sözler söylemek	Öpmenin, sarılmanın kucaklamanın yokluğu vb	Övmenin, iltifatın güzel sözlerin yokluğu vb	Vurma, tekme, çizme, itme, çimdikleme vb	Küfretme, alay etme, aşağılama vb				

Şekil 1.1. Ebeveynliğin sıcaklık boyutu.

Şekil 1.'de ebeveynlerin çocuklarına karşı kabul ve red tutum ve davranışları görülmektedir. Reddedilme çocuklar tarafından kültürden bağımsız olarak dört grupta algılansa da ifadeler kültürlerin yapısına ve özelliklerine göre farklılık gösterebilir (Rohner, 2004; Kaşıkçı, 2018).

1.5.1.2. Kontrol Boyutu

EKAR kuramının bir diğer boyutu kontrol boyutudur. Bu ikinci boyut olan ebeveynliğin kontrol boyutu kurama sonradan eklenmiştir ve bu boyut iki uçludur. Bir uçta “aşırı izin vericilik (düşük düzeyde kontrol)” ve diğer uçta ise “aşırı kısıtlayıcılık (yüksek düzeyde kontrol)” vardır (Rohner ve Rohner, 1981). Kontrol birçok konuda geçerlidir ve burada anne babanın çocuğu ne kadar kısıtladığı ve çocuğun bu sınırlamada ne düzeyde zorlandığı irdelenmektedir. İzin verici

ebeveynler; nadiren kontrol edicidirler ve çocukların aldıkları kararlara karışmaz, çocuklarına herhangi bir kural ve sınır koymaz, çocuğun güvenliği ve fiziksel sağılığını tehdit edecek durumlar dışında yönlendirici olmaz ve kendi kararlarını almasına müsaade ederler. Kısıtlayıcı ebeveynler ise çocuklarını davranışlarını titizlikle kontrol edicidirler ve genelde katı kurallar koyar, belirli konularda (ev ile ilgili sorumluluklar gibi, sosyal hayat, cinsellik, sınırlar) yüksek düzeyde kontrol etmeye çalışırlar. Çocuğu sık sık kontrol eder ve uyarır, çocuğunun kendi kendine beceriler edinmesine ve özerklik kazanmasına engel olabilir, çocuğa gereğinden fazla kural koyarak ve yasaklamalar getirerek sınırlara uymaya zorlayabilirler (Rohner ve Rohner, 1981; Kaşıkçı, 2018).

Rohner ve Rohner (1981) ve Saavedra (1980) çalışmalarına göre sosyoekonomik düzey fark etmeksizin tüm çocukların, sert ebeveyn tutum ve sıkı kontrolünün algılanan ebeveyn reddi ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Rohner ve Pettengil (1985) çalışmalarında, 15-18 yaş aralığında olan ve Kore’de yaşayan altmış üç ergenin algıladığı sıkı ebeveyn kontrolünün ebeveynlerin algılanan red davranışları ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırmalara benzer olarak ülkemizde yürütölen Kindap, Sayıl ve Kumru (2008) araştırmalarında ebeveyn tarafından uygulanan sıkı disiplin ve psikolojik kontrolün ergenlerde saldırgan ve risk içeren davranışlar, davranış problemleri, düşük benlik saygısı, depresyon ve anksiyete gibi problemler ile ilişkili olduğunu tespit etmişlerdir.

EKAR kuramı kendi içinde kişilik, baş etme ve sosyoköltörel sistemler alt alanı olmak üzere üç ana alt alana ayrılmaktadır (Rohner ve Rohner, 1981).

Kişilik alt alanı; birbirini tamamlayan bu alt alanlardan en çok üzerinde çalışılan ve en gelişmiş olanı kişilik alt alanıdır (Kaşıkçı, 2018). Bu alan ebeveyn kabul reddinin çocukların yaşamları boyunca kişilik gelişimlerini biçimlendirmede önemli bir etkisi olduğunu, özellikle de ebeveynler veya diğör temel bakım veren bağlanma figürleri tarafından gelen olumlu tutuma duyulan duygusal ihtiyacın güçlü bir unsur olduğunu varsayar. Bu ihtiyaç bağlanma figürleri tarafından yeterince karşılanmazsa, çocuklar hem duygusal hem davranışsal olarak çeşitli şekillerde

tepkiler vermeye eğilimli olurlar. Reddedilen çocukların kaygılı ve kendine güvensiz bir kişilikte olmasının muhtemel olduğunu, düşmanlık, aktif saldırganlık, pasif saldırganlık ya da düşmanlık ve saldırganlığı kontrol etmedeki problemlere sahip olabileceği öne sürülmektedir. Reddin şekli, sıklığı ve yoğunluğuna bağlı olarak düşük özsaygı, istikrarsız duygusal durum ve tepkisizlik ve olumsuz dünya görüşü gibi problemler de ortaya çıkabilmektedir (Kaşıkçı, 2018; Khaleque ve Rohner, 2002).

Çocuklar ailelerinin gerçek duygularını çok kolay sezebilir (Baykoç, 2006). Ailesi tarafından reddedildiğini algılayan çocuklar dünyayı genel olarak, anlamsız, tehlikeli, acımasız ve farklı olumsuz yönleriyle görme eğilimi ile karakterize bir dünya görüşü geliştirebilirler ve bunun sonucunda düşük özgüven, düşük öz yeterlilik, kırgınlık gibi duygulara kapılarak kendini bu olumsuz dünyadan korumak için tepkisiz ve içe dönük bir kişilik geliştirebilirler (Arslan, 2010). Kurama göre, zihinsel temsil bireylerin kendileri için ve önemli gördükleri diğer bireyler için kurdukları içsel inançları ve beklentileridir. Bu zihinsel temsiller kişilerin düşünme biçimlerinden, kendilerine ve çevresindekilere karşı olan davranışlarına kadar etki edebilmektedir (Rohner ve Khaleque, 2002). EKAR kuramının incelendiği çalışmalar, kültürden bağımsız olarak algılanan ebeveyn reddinin bağlanma problemleri, akademik başarısızlık, yıkıcı psiko-fizyolojik tepkiler ve insan ilişkilerinde problemlerle bağlantılı olduğunu ileri sürmektedir (Yalçın, 2014).

Bu alt alana göre, kimliği ve kültürü ayırt etmeksizin ebeveynleri tarafından reddedilme sonucunda bireylerde olumsuz özsaygı ve öz yeterlilik, duygusal tutarsızlık, duygusal tepkisizlik, olumsuz dünya görüşü, bağımlılık ve savunucu bağımsızlık, düşmanlık ve saldırganlık (Khaleque ve Rohner, 2002) olmak üzere yedi kişilik özelliği oluşmaktadır.

Olumsuz Özsaygı; kişinin öz değeri ile ilgili olarak genel değerlendirmesidir. Kişinin sahip olduğu olumlu özsaygısı, kendini değerli, başkalarının sevgi ve saygısını hak eden birisi olarak hissetmesi manasına gelir ki bunun tersi olarak düşük özsaygı, değersiz hissetme, kendini beğenmeme ve suçlanmayı hak eden birisi olma

şeklinde kendini değerlendirir. Rohner (1986), anne babalarınca reddedilmiş bireylerin, ifade edemeseler bile “ebeveynlerim beni sevmiyor, dolayısıyla sevmeye değer biri değilim” şeklinde düşündüklerini belirtmiştir. Çocuğun yaşamında en önemli kişi olan anne ve babanın bakış açısı ile kendisine bakma eğiliminde olan çocuk, kendisini başkaları tarafından sevilmeyecek, değersiz ve yetersiz olarak algılamaya yönelecektir (Aksu, 2014).

Olumsuz Öz yeterlilik; kişinin kendi yeterliliği ile ilgili değerlendirmelerinin sonucunu içerir. Olumlu öz yeterlilik, kişinin kendine güvendiği ve kendini yeterli hissettiği, sorunlarıyla baş edebilen, güçlü, başarılı olduğunu ya da olacağını düşünen, sosyal yönden kendini yeterli olarak değerlendirdiği anlamına gelir. Olumsuz öz yeterlilik ise günlük yaşam ihtiyaçlarını gidermede yetersiz kalma düşüncesi, hedefleri uğrunda yeterli şekilde mücadele edemeyeceği ile ilgili duygu ve düşünceleri, kendinden emin olamayan ve yetilerinin yeterli olmadığı duygusunu taşıdığı gibi düşüncelerle ilgilidir (Rohner, 1986). Kendini değersiz, eleştiriyi hak eden biri olarak gören çocuklar bu durumu kolaylıkla sosyal çevrelerine geneller, yaşamdaki önemli olaylar üzerindeki etkisinin ve becerilerinin etkisinin az olduğunu düşünür. Kendileriyle ilgili olumsuz düşünceleri olan çocuklar bir süre sonra bu durumu ispatlar şeklinde davranarak diğer insanların onları yetersiz görmesine ve bu duruma göre davranmasına sebep olabilir ve böylece bu çocuklar çıkmaz bir döngü içine girmiş olurlar (Rohner, 1986).

Duygusal tepkisizlik; birey karşılaştığı ebeveyn reddinin olumsuz etkilerinden kendini korumak için ebeveynlerine ve dış dünyaya karşı duygusal yönden tepkisiz bir birey haline gelir. Artık diğer insanlara sevgisini veya nefretini göstermekte zorlanır ve onlardan gelen iyi ve olumlu duyguları içselleştirmekte sorun yaşar. Duygusal açıdan istekli ve duyarlı kişiler kendilerine yakınlaşmak istediğinde ise bu kişilere tepki vermekte zorluk yaşarlar (Rohner, 1986).

Duygusal tutarsızlık; reddedildiğini hisseden çocuklar ebeveynlerinden veya diğer bakım verenlerden algıladıkları reddedilmenin ortaya çıkardığı psikolojik yıpranmadan dolayı öfke, olumsuz özsaygı ve olumsuz yeterlilik geliştirdikleri için

diğer çocuklara göre duygusal açıdan daha az tutarlı olabilirler. Bu durumda da günlük yaşamlarında karşılaşmış oldukları sorunlara karşı tepkilerinde ani iniş ve çıkışlı tepkiler verebilir (Rohner, 1986), ebeveynlerince kabul edildiğini hisseden çocuklara göre strese karşı toleransı düşük ve öfke kontrolleri daha zayıf, sorunlarla baş etme güçleri düşük, duygusal açıdan daha az tutarlı, günlük küçük sorunlara bile sabırları oldukça zayıf olabilir ve diğerlerine göre zorluklardan daha çok etkilenirler (Rohner ve ark., 2012).

Olumsuz dünya görüşü; dünya görüşü yaşamdaki her şeyin ve varoluşun doğasına ilişkin değerlendirmeyi ifade etmektedir. Bu değerlendirme büyük ölçüde çocukluk yaşantıları ile ilgilidir. Olumlu dünya görüşünde bireyler, yaşamı konforlu, güvenli ve sevgi dolu olarak algılamakta olumsuz dünya görüşü içerisinde olan bireyler ise reddedilmenin etkisiyle hayatı ve dünyayı düşmanca, acımasız ve tehlikeli bir yer olarak algılamaktadır (Rohner, 1986).

Düşmanlık ve saldırganlık; ebeveynleri tarafından yoğun reddedilme yaşayan çocuklar, kendilerini reddeden aile bireylerine karşı yoğun şekilde sinir, öfke, kırgınlık ve düşmanlık hissederler ve bunun bir sonucu olarak ya bu kırgınlıklarını dile getirir ya da içlerinde biriktirerek öfke kontrolünde sorun yaşarlar. Eğer bu ebeveynler yine çocuklarına yönelik saldırgan davranma şeklinde reddedici davranışlarda bulunurlarsa, çocuğun da saldırgan tutumlarda bulunma riski artar (Rohner, 1986). Kurama göre, saldırgan kişilik pasif şekilde de kendini gösterebilir; surat asma, duymazdan gelme, yapılacak işleri erteleme, inatçılık gibi davranışlarla karşıdaki kişiyi rahatsız ve huzursuz etmeye, incitmeye çalışma şeklinde olabilir (Rohner, 1986). Anne babaların reddetme tarzı düşmanlık ve saldırganlık olan ebeveynlerin çocukları, saldırgan olma eğilimi içine daha çok girebilirler (Rohner, 1975).

Bağımlılık ve savunucu bağımsızlık; EKAR Kuramına göre bağımlılık ve bağımsızlık aynı kişilik boyutunun ters uçları gibi görünse de aslında bağımlılık ve reddedilme arasında kompleks ve ters bir ilişki bulunur. Her çocuk olumlu ilgiyi içeren tepkiyi almak için uğraşır ve bağımlı kişiler, bu ilgiyi görmek için aşırı istekli

davranan kişilerdir. Bu çocuklar, dikkat çekmeye çalışmak, anne babadan ayrıldığında, kaygılı, korkmuş, güvensiz veya ağlamaklı olma gibi bağımlı davranışlar göstererek tedirgin ve güvensiz olurlar. Yani ebeveynlerinden olumlu tepki almaya yönelik olarak onlara daha çok bağımlı olur, onlardan uzaklaşmak istemez ve anne baba veya bakım veren bir yere gittiğinde ağlama, öfke krizi geçirme tepkisi verirler (Rohner ve Khaleque, 2005). Reddedilme devam ettiğinde çocuğun bu bağımlı davranışları giderek azalacak ve “bağımsız” gibi görünecektir aslında bu durum dışarıdan bakıldığında “sağlıklı bağımsızlık” gibi görünse de “savunucu bağımsızlık” olacaktır (Aksu, 2014).

Sonuç olarak; EKAR Kuramı Kişilik Alt Kuramına göre, dil, ırk, kültür fark etmeksizin, ebeveynler tarafından reddedilme durumunun bu yedi farklı kişilik niteliğinin olasılık olarak ortaya çıkabileceği ifade edilmektedir (Rohner, 2004). Kuramda çocukların ebeveynleri tarafından reddedilmesinin neden olabileceği duygusal, davranışsal, bilişsel ve sosyal zararlardan dolayı gelecekte psikolojik sağlıkları üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceğini vurgulanmaktadır (Kaşıkçı, 2018).

Baş etme alt alanı; dünyanın farklı yerlerinde EKAR Kuramı çerçevesinde çalışmalar yapılmıştır. Yürütülen bu çalışmalar ile yetişkinlerin ve çocukların %80’nin ebeveyn reddinden olumsuz etkilendiğini ortaya konmuş, olumsuz etkilenenlerden geriye kalan %20’lik kısmın ebeveyn reddi ile baş edebilmiş kısım olduğu belirlenmiştir. Ebeveyn reddi ile baş edebilmiş olanlar, anne ve babaları veya temel bakım verenleri tarafından gerçek anlamda redde maruz kalmalarına rağmen duygusal dünyaları ve ruh sağlıkları güçlü kalan bireyler olduğu belirlenmiştir (Yalçın, 2014). Başa çıkma alt alanı temel olarak niçin reddedilen bazı çocukların reddedilme ile bazı olumsuz etkilenenlere göre daha kolay başa çıkabildikleri, birçok reddedilmiş bireyin yaşadığı psikolojik sorunlar yaşamadan reddedilmeye dayanabildikleri sorusuyla ilgilenir. Teorik ve pratik açıdan, başa çıkma alt alanı EKAR kuramı içinde pek üzerinde durulmayan kısımdır (Rohner ve ark., 2012).

Kurama göre, ebeveynleri tarafından reddedildiği halde sağlıklı gelişim gösteren, sosyal bilişsel becerileri iyi olan (Rohner ve ark., 2012), öz denetim, öz değerlendirme, kendini yönetebilme ve olayları kişiselleştirmeme (Rohner, 1986), kendini yönetebilme becerilerinin daha gelişmiş olduğu kişiler reddedilme ile daha kolay baş edebilmiş kişilerdir. Ebeveyn reddinin olumsuz etkileriyle baş edebilen kişiler kendi içerisinde; “araçsal baş ediciler” ve “duygusal baş ediciler” olmak üzere iki ayrı gruba ayrılmaktadır. Ebeveyn reddi ve olumsuz etkilerine karşın kendine yetebilecek şekilde hayatını kurmuş, ancak ruhsal zedelenmelerden kendilerini koruyamamış bireyler araçsal baş ediciler olarak tanımlamaktayken, duygusal baş ediciler ise ebeveyn reddinin psikolojik dünyalarında yarattığı duygusal zedelenmeleri tamamıyla yenebilmiş ve kendilerini olumsuzluklardan koruyabilmiş bireyleri tanımlamaktadır (Rohner ve Khaleque, 2005). Kuramda, çocuğun yaşadığı reddedilmenin yoğunluğu, sıklığı, süresi ve bireysel farklılıkların çocuğun ruh sağlığı üzerinde farklı etkiler oluşturabileceği ifade edilmiştir. Çocukluktan yetişkinliğe devam eden gelişim süreci içinde aşırı düzeyde reddedilmiş, psikolojik hasar yaşayan kişiler dışındaki birçok reddedilen kişinin yaşamında bu durumu hafifletecek ve telafi edecek olumlu deneyimler yaşadığı belirlenmiştir. Başarılı psikoterapi seansları ve doğru gelişimsel destekler ile reddedilmenin olumsuz etkileri azaltılabilmektedir (Aksu, 2014).

Sosyokültürel sistemler alt alanı; EKAR kuramının üçüncü alt alanı ebeveyn kabul ve reddinin temel sebeplerini kapsamlı olarak ortaya koymaya amaçlamaktadır (Yalçın, 2014). Bu alt alanda temel olarak iki soru üzerinde durulur. İlki; neden bazı toplumlarda anne babalar çocuklarını sıcak ve ilgili bir ortamda yetiştirirken, bazı ebeveynler çocuklarına karşı reddedici, soğuk ve ilgisizce yaklaşmaktadırlar? İkincisi soru ise bu durumun kaynağının aile, inançlar ya da toplumsal yapıyla nasıl bir ilişkisinin olduğu ile ilgilidir. Yine yapılan çalışmalarda irdelenen bir diğer soru ise; “Toplumun oluşturduğu değer ve inanç sistemleri, toplumun üyeleri olan ebeveynlerin çocuklarına karşı daha fazla kabul edici ya da daha fazla reddedici olmalarını ne şekilde etkilemektedir?” (Rohner ve ark., 2012).

Rohner (1986) maruz kalınan sosyal yapı örüntülerinin gelecek alt sistem örüntülerini etkilediğini, yüksek düzeyde ebeveyn reddi yaşayan bireyler daha sonraki alt kuşak çocuklarını reddeden davranışlarda bulunacaklarını ifade etmektedir. EKAR Kuramı ve alt alanları incelendiğinde ebeveyn tarafından kabul görme ya da reddedilmenin çocuğun gelecek yaşamında ne kadar etkili olduğu görülmektedir. Anne baba davranışlarının, sevgi ve ilgilerini gösterme biçimlerinin çocuklarının nasıl bir yetişkin olacağına ve hatta kendi çocuklarını nasıl yetiştireceklerinde etkili olduğu ileri sürülmektedir (Aksu, 2014).

1.6. Konuyla İlgili Araştırmalar

Bu bölümde suça yönelik davranışlar ve ebeveyn kabul reddi ile ilgili Türkiye ve dünyadaki çalışmalar sunulmuştur.

1.6.1. Suça Yönelik Davranışlar ile İlgili Araştırmalar

Gove ve Crutchfield (1982) çalışmaları ile çeşitli aile değişkenlerinin çocuk suçluluğuna etkisini incelemiştir. Çalışmalarında ebeveynlerin çocuklarının davranışları, çocuğun evdeki yaşamının doğası ve ebeveynlerin çocuklarıyla ilişkilerine dair algılarına ilişkin bilgiler, ebeveynlerin öz bildirim verileri ile toplanmıştır. Çalışma Chicagoda'da rastgelene örneklem ile seçilen yaklaşık 25 ebeveyn-yetişkin görüşmesi ile yapılmıştır. Çalışmada aile yapısını, zayıf ebeveyn özelliklerini, hane halkı özelliklerini ve ebeveyn-çocuk ilişkilerini ölçen değişkenler incelenmiştir. Bağlanma değişkeninin, suçluluğun en güçlü yordayıcısı olduğu ortaya konmuştur. Erkek çocukların suçluluğunu yordayan değişkenlerin, kız çocukların suçluluğunu yordayan değişkenlerden farklı olduğu belirlenmiştir. Ebeveynlerin evliliğinin özellikleri erkek çocuklar için önemli bir rol oynarken, kız çocuklarının suç davranışları ile ebeveyn-çocuk etkileşimi ve ebeveyn kontrolü daha güçlü bir yordayıcı olduğu ortaya konmuştur.

Delikara (2000) araştırmasında ergenlerde akran ilişkisi ile suça yönelik davranışlar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın örneklem grubu 14-17 yaş aralığında 696 ergen ile yürütülmüştür. Araştırmada, “Kuraldışı Davranışlar Ölçeği (KDÖ)” ile “Arkadaş İlişkileri Ölçeği (AİÖ)” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda cinsiyet değişkeni yönüyle çalma ve fiziksel saldırganlık alt ölçeklerinde farkın anlamlı olduğu, erkek ergenlerin puan ortalamalarının kız ergenlerin puan ortalamalarından anlamlı olarak yüksek olduğu belirlenmiştir. Bağlılık ve güven alt ölçeklerinde ise kız ergenlerin puan ortalamalarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonucunda erkek ergenlerin Kuraldışı Davranışlar Ölçeği toplam puanı ve fiziksel Saldırganlık alt ölçeğinde en önemli yordayıcı değişkenlerin sırasıyla Arkadaş İlişkileri Ölçeği toplam puanı, bağlılık ve güven ve sadakat olduğu belirlenmiştir. Diğer alt ölçeklerde (okul kurallarını bozma ve alkol kullanımı, çalma, tahripçilik ve statü suçu) kız ve erkek ergenler için en önemli yordayıcı değişkenlerin sırasıyla arkadaş ilişkileri ölçeği toplam puanı ile bağlılık ve güven alt ölçeği olduğu saptanmıştır. Sonuç olarak araştırmada suça yönelik davranışlar ile akran ilişkileri arasında anlamlı farklılığın olduğu belirlenmiştir.

Küçük (2001) çalışmasında çocuk/ergen olguların suç davranışına yönelik nedenlerinin ortaya konulması ve soruna çözüm önerileri üretilmesi amacıyla Elâzığ Çocuk İslahevinden 12-17 yaş aralığında 106 erkek ergen ile daha önce suç işlememiş 13-18 yaş aralığında olan ve benzer sosyoekonomik düzeydeki 126 ergen ile anket uygulaması ile karşılaştırma yapılmıştır. Hükümlü çocuk/ergenlerde parçalanmış aile oranı %26,4 iken, kontrol grubunda bu oran %11,1 olarak tespit edilmiştir. Hükümlü çocuk/ergenlerin ailesinde ve yakın akrabasında cezaevine giren kişilerin oranı %58,5 iken kontrol grubunda bu oran %17,5 olarak belirlenmiş, benzer şekilde hükümlü çocuk/ergenlerde kardeş sayısının fazla olduğu, anne ve babalarının eğitim seviyesindeki düşük bulunduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda aileden, sosyal çevreden kaynaklanan olumsuzlukların ve madde bağımlılığının çocuk/ergen suçluluğunda önemli rol oynadığı belirlenmiştir.

Dietrich ve arkadaşları (2001) çalışmalarında erken yaşlarda kurşun maruziyetinin çocuk suçluluğuna etkisini araştırmışlardır. 1979 ile 1985 yılları

arasında kurşun maruziyetine neden olacak bir işe alınan 195 ergenden oluşan bir grup boylamsal olarak incelenmiştir. Doğum öncesi ve doğum sonrası Pb'ye maruz kalma (kan Pb belirlemeleri) ile anti sosyal ve suçlu davranışlar (kendi kendine ve ebeveyn raporları) arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Pb'ye doğum öncesi maruziyet, ebeveyn tarafından bildirilen suçlu ve anti sosyal davranışların sıklığında önemli ölçüde ilişkili olduğu, Pb'ye doğum öncesi ve doğum sonrası maruziyet, kendi kendine bildirilen suçlu ve anti sosyal davranışların sıklığında önemli ölçüde ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Petrosino ve arkadaşları (2005) çocuk suçluluğunun önlenmesine yönelik Amerika'da uygulanan "Scared Straight" ve benzeri bazı diğer çocuk farkındalık programlarının etkililiğini incelemişlerdir. Rastgele örneklem yoluyla seçilen çalışma koşullarına uygun 14-20 yaşlarındaki çocuklardan 30 katılımcı seçilmiştir. Veri toplama aracı Petrosino'dan uyarlanmış meta analizden oluşmuştur (Petrosino, 1997). Bu program suç davranışı riski taşıyan çocuklar ile düzenlenen hapisane ziyaretlerini içermektedir. Programlar, hapisane yaşamını gözlemleyerek ve yetişkin mahkûmlarla etkileşim yoluyla katılımcıları gelecekteki suçlardan caydırmak için tasarlanmıştır. Her çalışmada, ziyaret sonrası suç davranışına eğilim kendi kendine rapor yöntemi ile değerlendirilmiş ve dokuz deneme ziyareti yapılmıştır. Analizler ile müdahalenin hiçbir şey yapmaktan daha zararlı olduğu, çocuklarda suçluluğu artıracağı sonucuna ulaşılmıştır.

Balkaya (2005) araştırmasında ergenlerin suç davranışları ile kimlik kazanım seviyelerinin kişisel, sosyal ve ailesel etmenler yönüyle farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmıştır. Araştırma 2004-2005 yılları arasında Eskişehir ilinde bulunan 34 liseden 27900 ergen ile yürütülmüştür. Araştırmada "Kimlik Duygusu Ölçeği" ile "Suç Davranışları Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ergenlerin üstün çoğunluğunun kimlik duygusu kazanım düzeylerinin orta düzey olduğu belirlenmiştir. Ergenlerin kimlik duygusu kazanım düzeyleri ile okul türü, akademik başarı düzeyi, doğum sırası, kardeş sayısı, yerleşim yeri, aile, arkadaş ve okul ortamlarında kendini mutlu hissetme düzeyi, serbest zaman etkinliklerine katılma durumu, fiziksel görünümünden memnun olma durumuna göre aralarında anlamlı

fark olduğu belirlenmiştir. Ayrıca ergenlerin kimlik kazanım seviyeleri ile yaş, cinsiyet, ebeveynlerin birlikte veya ayrı olmaları durumları arasında anlamlı fark olmadığı ve ergenlerin suç davranış düzeyleri arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir.

Ozulu (2011), çalışmasında ortaöğretime devam etmekte olan 12-15 yaş aralığında 231 ergenin suça yönelik davranışlardan okula, öğretime ve akranlarına karşı suç unsuru taşıyabilecek davranışlara karşı farkındalık düzeylerini incelemiştir. Çalışmada tarama modeli kullanılarak ergenlerin suç davranışına ilişkin farkındalık düzeyleri anket ile belirlenmiştir. Ankette sosyo-demografik olarak ergenlerin bireysel ve ailesel özellikleri incelenmiş, ergenlerin daha önce bir suça bulaşıp bulaşmadıkları, ailede bulunan suç öyküsü değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarından suça yönelik davranışlardan farkındalığın düşük olduğu davranışların; kavga etme, okul eşyalarına zarar verme, arkadaşlarının özel eşyalarına zarar verme ve arkadaşlarının görüntülerini izinsiz sosyal medyada yayma davranışları olduğu belirlenmiştir.

Swift (2013) okulun çocukları ve gençleri suçtan korumadaki rolünü Birleşik Krallık'ta bulunan Londra topluluğunun düşünceleri ve duyguları ile incelemiştir. Bu alışma ile bir şehir içi topluluk olan Londra topluluğundaki çeşitli genç ve yetişkin katılımcıların bakış açılarını analiz ederek, okulun gençlik suçlarının önlenmesindeki rolünün nasıl güçlendirileceğine dair bilgiler sunulmuştur. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. 5-9. sınıflara devam eden her iki cinsiyetten 68 çocuğun görüşleri yarı yapılandırılmış görüşmelerle incelenmiştir. Bulgular, suç oranı yüksek şehir içi topluluklardaki gençlerin ne kadar düzenli olarak suça maruz kaldığını ve bunun ne kadar farkında olmadıklarını vurgulanmıştır. Katılımcılar, gençlerin okulda yeterince suç önleme desteği almadığını ve okulların daha fazlasını yapabileceğini ve yapması gerektiğini ifade etmiştir. Gençlere sağlanan desteklerin sınırlı ve parça parça olduğu ve bu durumun gençlerin daha fazla tepkisel olmasına sebep olduğu ifade edilmiştir. Bu alışma ile gençlerin ihtiyaçlarının bütüncül bir bakış açısı ile daha iyi karşılaması gerektiği ve onları suçtan korumak için olumlu

yapıdaki topluluklara katılmaları gerektiği ve mevcut kaynakların daha iyi kullanımına ihtiyaç olduğu sonucu ulaşılmıştır.

Janice (2014) suç işlemede nesiller arası sürekliliği Malta Adaları Örneği ile incelediği çalışmasında 1950 ile 2010 yılları arasında Corradino Correctional Facility (CCF) cezaevinde tutuklu bulunan tüm mahkûmların araştırılması yoluyla Maltalı ailelerdeki mahkûmiyet yoğunluğunu araştırmayı amaçlamıştır. Bu çalışmanın ana amacı, kuşaklar arası suç modellerini araştırmaktır. Başka bir deyişle, araştırmanın odak noktası, suç eğiliminde ailenin potansiyel rolü ve ailevi ilişkileridir. En az iki ile üç kuşak aileyi kapsayan, kuşaklar arası suç gelişimini incelenmiştir. Araştırmada nicel yöntemler kullanılmıştır. Çalışmanın bulguları ile bir kardeşin veya bir ebeveynin suçtan hüküm giymiş olmasının suçun devamlılığı için bir risk faktörü olduğu ve suçlu akrabaların varlığının artmasıyla riskin daha da arttığı tespit edilmiştir. Bu çalışma ile ayrıca suç eğilimi için birden çok risk faktörünün bulunduğu, ekonomik yetersizlik ve olumsuz yaşam biçimleri içeren mahallelerde ikamet etmenin bu faktörlerden olduğu tespit edilmiştir.

Yardımcı (2020) Elâzığ İli mahalle örnekleminde çocuk suçluluğu olgusunu incelemiştir. Bu çalışma ile çocuğu suça iten nedenlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada çocukların suç işlemesine neden olan bu faktörler yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile 11-18 yaş arası çocuğu olan 30 anne ve baba ile görüşülerek yürütülmüştür. Yapılan görüşmeler sonucunda çocukların özünde suçsuz olduklarını onları yetiştiren ailelerin, akran çevresinin ya da bulunduğu sosyal çevrenin çocuğu bilerek ya da bilmeyerek sapma davranışlar sergilemesine neden olduğu saptanmıştır.

1.6.2. Ebeveyn Kabul Reddiyle İlgili Araştırmalar

Rohner ve Britner (2002) 2000'den fazla araştırmayı derledikleri meta analizlerinde ebeveynin kabul reddinin çocukların psikolojileri üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Ebeveyn kabul ve reddinin etnik yapı, cinsiyet ve kültür fark

etmeksizin psikolojik uyum, depresyon, davranış problemleri ve kaygı bozuklukları gibi durumlarla yüksek oranda ilişkili olduğunu belirlemişlerdir.

Erkman ve Rohner (2006) çalışmalarında ergenlerin psikolojik durumları ile ergenlerin algıladığı ebeveyn kabul reddinin ve ebeveynlerin ceza uygulamalarının arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada 10-18 yaşlarında 427 Türk ergenle çalışılmıştır. Çalışmada “Fiziksel Ceza Anketi”, “Ebeveyn Kabul-Red Anketi”, “Kişilik Değerlendirmesi Anketi” çocuk versiyonları uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, algılanan ebeveyn kabul reddinin psikolojik problemlerle arasında anlamlı düzeyde ilişkinin bulunduğu tespit edilmiş, ebeveynlerin çocuklarına uyguladığı şiddet içerikli cezaların ergenlerin psikolojik problemleri ile aralarında ilişki bulunmadığı, algılanan ebeveyn kabul reddin bütünüyle aracı rol üstlendiği ortaya konmuştur.

Dwairy (2010) Fransız, Arap, Polonyalı, Arjantinli ve Hint toplam 2284 ergenle ebeveyn kabul reddini sosyo-demografik özelliklere göre incelemiştir. “Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği” ve “Genel Bilgi Formlarını” kullandığı araştırma sonuçlarında, ergenlerin babalarını annelerine oranla daha yüksek düzeyde reddedici algıladığı, erkek ergenlerin kız ergenlere oranla ebeveynlerinden daha yüksek düzeyde reddedici tutum algıladığı, eğitim ve sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelerin daha yaygın olarak reddedici tutumda olduğu belirlenmiştir. Ebeveyn reddi ile psikolojik problemler arasında yüksek oranda ilişki olduğu, tutarsız ebeveyn tutumunun, ebeveynlerin reddedici tutumlarına göre ergenlerin ruh sağlığına daha zarar veren bir etkide olduğu belirlenmiştir.

Gürel (2013) çalışmasında ergenlerin algıladığı ebeveyn kabul ve reddinin, ergenlerin algıladığı ebeveynlerin çocuklarını kontrol düzeyinin ve ergenlerin stresle baş etme stillerinin ergenlerin psikolojik uyumları üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmasında değişkenler arası ilişkiler ve bu ilişkilerdeki cinsiyet farklılığı da araştırmıştır. Ebeveynlerin birlikte yaşadığı ve düşük sosyo-ekonomik duruma sahip ailelerden gelen örnekleme İstanbul’daki iki ortaokulda okuyan 339 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada, “Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği/Çocuk Kısa

Formu”, “Kişilik Değerlendirme Ölçeği/Çocuk Formu”, “Çocukluk ve Gençlik Çağındaki Stres” ve “Bu Stresle Başa Çıkma Yöntemleri Ölçeği” kullanmıştır. Araştırma sonucunda, ergenlerin algıladığı ebeveynlerin reddedici tutumları ve algılanan ebeveyn kontrol düzeyinin ergenlerin psikolojik uyumsuzluk durumları üzerindeki etkisinin %42’sini gösterdiği belirlenmiştir. Araştırma sonucunda ergenlerden babalarından daha yüksek düzeyde red algılayanların psikolojik uyumları daha zayıf düzeyde olarak belirlenmiştir.

Khaleque ve Rohner (2013) erken çocuklukta algılanan ebeveyn kabul reddinin bireylerin psikolojik uyumları ile ilişkisini incelemiştir. Türkiye’nin de aralarında bulunduğu Finlandiya, Bangladeş, Hindistan, Kolombiya, Kore, Japonya, Kuveyt, Portoriko ve Amerika ile toplam 10 ülkeden 2236 kişi ile yaptıkları çalışmada Partner Kabul-Red / Kontrol Anketi (IPAR / CQ), anne ve babalar için “Ebeveyn Kabul-Red / Kontrol Anketinin yetişkin versiyonu (Yetişkin PARQ / Kontrol: Anneler ve Babalar)” ve “Kişilik Değerlendirme Anketi (Yetişkin PAQ)” kullanılmıştır. Çalışmaya göre, erken çocukluk dönemlerinde ebeveynlerinden ya da bakım verenleri tarafından reddedildiğini algılayan bireylerin ruhsal problemlerinin daha fazla olduğu, erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre daha yoğun red algıladığı; ebeveynleri tarafından kabul edildiğini algılayan bireylerin psikolojik uyumlarının daha güçlü olduğu tespit edilmiştir.

Aytekin (2015) saldırganlık düzeyinin algılanan ebeveyn kabul reddi ve sosyo-demografik özelliklerle ilişkisini incelemiştir. Araştırmaya Kırıkkale il merkezinde öğrenim gören 102’si 6. sınıf, 137’si 7. sınıf, 134’si 8. sınıf olmak üzere toplam 373 ortaokul öğrencisi katılmıştır. Verileri toplamak için ortaokul öğrencilerine “Saldırganlık Ölçeği”, “Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği/Çocuk Formu” ve “Kişisel Bilgi Formu” uygulanmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin cinsiyet, kardeş sayısı, anne-baba eğitim durumu, sosyoekonomik düzey değişkenleri açısından anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. Araştırmada saldırganlık düzeyi ile anne kayıtsızlık düzeyi, anne ayrışmamış red düzeyi, baba sıcaklık düzeyi, anne düşmanlık düzeyi ve baba kayıtsızlık düzeyi arasında orta düzeyde pozitif yönlü

ve anlamlı ilişkinin olduğu ortaya konmuştur. Başka ifade ile ebeveyn reddi ve kayıtsızlığının çocukların saldırganlık düzeyine etki ettiği belirlenmiştir.

Yalçın (2014) çalışmasında ergenlerdeki yıkıcı davranışların mizaç özellikleri ve algılanan ebeveyn kabul-reddi ile ilişkisini incelemiştir. Çalışma Aydın ilinde 9.-10. Sınıf düzeyinde öğrenimine devam eden 400 ergen ve annesi ile yürütülmüştür. Çalışmada “Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği”, “Güçler Güçlükler Anketi” ve “Okul Çağı Çocukları için Mizaç Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ergenlerin yıkıcı davranışlarının mizaç özellikleri ve algılanan ebeveyn kabul-reddi ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. Mizaç özelliklerinden biri olan olumsuz tepkisellik özelliğinin düzenleyici rolünü belirlenmek için yapılan hiyerarşik regresyon analizinde ebeveynlerden reddedici tutumun algılandığı durumlarda olumsuz tepkiselliğın düzenleyici rolünün olduğu belirlenmiştir.

Smith ve arkadaşları (2015) çalışmalarında çocukluktaki ebeveyn reddi deneyiminin yetişkinliğe kadar uzanma eğiliminde olan reddedilme duyarlılığının gelişimini incelemişlerdir. Bu çalışmada “Kişisel Bilgi Formu”, “Ebeveyn Kabul Red Ölçeği (PARQ)” ve “Red Duyarlılığı Anketi (RSQ)” kullanılmıştır. Çalışma 271 lisans öğrencisine (ortalama yaş = 21.73) uygulanmıştır. Yetişkinlerin hem anne hem de baba kabulü-reddinin hatıraları çocukluk dönemi ve mevcut reddedilme duyarlılığı düzeyleri ile önemli ölçüde ilişkili olduğu ortaya konmuştur.

Beyazıt ve Bütün Ayhan (2018) sosyo-demografik değişkenlere göre annelerin çocuklarını kabul ve reddetme durumlarını değerlendirmek amacıyla Kuzey Kıbrıs'ta 155 anneden oluşan örneklemle yürüttükleri çalışmada, Sosyo-demografik verileri toplamak için annelere “Bireysel Bilgi Formu”, annelerin çocuklarını kabul ve reddetme durumlarını değerlendirmek için “Ebeveyn Kabul Red Ölçeği (PARQ)” kullanmışlardır. Bulgulara göre, annelerin doğum yerlerine, gelir düzeylerine, ilk gebelik yaşına, gebelik kararını eşleriyle birlikte nasıl aldıklarına göre ve çocukluklarında kendi anneleri ve babalarından yeterli sevgi ve bakım alıp almadıklarını durumlarına göre annelerin PARQ puanlarının anlamlı farklılık oluşturduğu belirlenmiştir.

Arvas Yanık (2019) çalışmasında ergenlik dönemindeki bireylerin algıladığı ebeveyn kabul reddi ile ergenlerin öfke düzeyleri arasındaki ilişkide kişiler arası şemaların aracı rolünü incelemiştir. Araştırma örneklemini, Ankara ilinde 10-16 yaş aralığında olan 102 ergen gönüllü bireyden oluşmaktadır. Araştırmada "Kişisel Bilgi Formu", "Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarz Ölçeği", "Ebeveyn Kabul Reddi Ölçeği" ve "Kişiler Arası Şemalar Ölçeği" uygulanmıştır. Araştırma sonucunda sürekli öfke düzeyinin cinsiyete göre farklılaşmadığı saptanmış ve 14-16 yaş aralığındaki ergenlerin sürekli öfke düzeylerinin 10-13 yaş aralığındaki ergenlerin öfke düzeylerinden daha yüksek çıktığı saptanmıştır. Ayrıca kız ergenlerin erkek ergenlere göre babalarından daha fazla reddedici tutum, düşmanlık ve saldırganlık ve ayrışmamış red algıladıkları belirlenmiştir. Bunun yanında algılanan ebeveyn kabul reddinin yaş gruplarına göre değişiklik göstermediği belirlenmiştir. Araştırmada cevabı aranan temel soru kapsamında algılanan anne reddi ile öfke düzeyi arasındaki ilişkide anneye yönelik kişiler arası şemaların aracı rolü olduğu, algılanan anne reddi ile öfke düzeyi arasındaki ilişkide babaya yönelik kişiler arası şemaların aracı rolü olduğu, algılanan baba reddi ile öfke düzeyi arasındaki ilişkide anneye yönelik kişiler arası şemaların aracı rolü olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte algılanan baba reddinin babaya yönelik şemaları pozitif yönde anlamlı olarak yordadığı ancak babaya yönelik kişiler arası şemaların öfkeyi anlamlı olarak yordamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Elevli (2020) ergenlerin algıladığı ebeveyn kabul-reddi ile red duyarlılığı, yalnızlık, sosyal kaygı, problemli internet kullanımı ve duygu düzenleme güçlüğü arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma Muğla'nın Fethiye ilçesinde öğrenim görmekte olan 15 ile 18 yaş arasında değişen nitel kısmı için 30 (15'i kız, 15'i erkek), nicel kısım için 1000 (500'ü kız, 500'ü erkek) ergen ile yürütülmüştür. Araştırmada çocuk ve ergenler için "Ebeveyn-Kabul Red Ölçeği", "Sosyal Kaygı Ölçeği", "UCLA Yalnızlık Ölçeği", "Red Duyarlılığı Ölçeği" "Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği", "Problemli İnternet Kullanımı Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, olumsuz ebeveyn tutumlarının ergenlerde ebeveyn red algısını güçlendirdiği, ebeveyn red algısının ergenlerde, duygu düzenleme güçlüğü, problemli internet kullanımını, sosyal kaygı düzeylerini, yalnızlık duygusunu olumsuz yönde

tetiklediği, mutsuzluk, güvensizlik, sevilmemeye gibi olumsuz duyguları pekiştirdiği belirlenmiştir.

Alanyazın incelendiğinde ergenlik dönemindeki bireylerin yaşadığı hem fizyolojik hem de psikolojik değişimlerin etkisi ve çevresel bazı faktörler ile ergenlerin kuraldışı davranışlara yönelebildiği, çocukluk ve ergenlik dönemi suç eğiliminin yetişkinlik döneminde ciddi sonuçlanan suç işleme davranışı ile neticelendiği (Nagin ve Tremblay, 1999) görölmektedir. Fakat literatürdeki çalışmalar incelendiğinde yapılan çalışmaların çoğunun hükümlü çocuklarla yapıldığı ya da suç eğiliminin yalnızca saldırganlık gibi fiziksel davranışlar üzerinden değerlendirildiği görölmektedir. Bunun yanında ebeveyn kabul reddinin ergenler üzerindeki etkileri ile ilgili farklı çalışmalar bulunmaktadır. Fakat ebeveyn kabul reddinin ergenlik dönemi kuraldışı davranışlar ile ilişkisini inceleyen çalışmalar yetersizdir. Bu sebeple kuraldışı davranışlara başvuran ergenler problemini sağlıklı şekilde çözebilmek adına ergenlerin suça yönelik davranışları ile ebeveynlerine ilişkin kabul red algılarının çeşitli değerşkenlere göre incelemenin ve ergenlerin suç eğilimi ve algılanan ebeveyn kabul red düzeyi ilişkisinin değerlendirilmesinin önemli olduğu düşünölmektedir. Bu araştırmada ergenlerin suça yönelik davranışları ve ebeveynlerine ilişkin kabul red algılarında etkili olabilecek etmenlerin ortaya konması ayrıca ergenlerin suç eğilimi ile algılanan ebeveyn kabul red düzeyleri arasındaki ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

2. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu araştırmada ergenlerin suça yönelik davranışları ve ebeveynlerine ilişkin kabul red algılarında etkili olabilecek etmenlerin ortaya konması ayrıca ergenlerin suç eğilimi ile algılanan ebeveyn kabul red düzeyleri arasındaki ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

2.1. Araştırma Modeli

Araştırma, tarama modelinde betimsel bir araştırmadır. Bu araştırmada ergenlerin suça yönelik davranışları ve ebeveynlerine ilişkin kabul red algılarında etkili olabilecek etmenlerin ortaya konması ayrıca ergenlerin suç eğilimi ile algılanan ebeveyn kabul red düzeyleri arasındaki ilişkisinin incelenmesi amaçlandığından betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Bu model, geçmişte veya halen var olan bir durumu, mevcut şekli ile açıklamayı amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 1995).

2.2. Araştırma alışma Grubu

Ergenlerin suça yönelik davranışları ile ebeveynlerine ilişkin kabul red algılarının çeşitli değişkenler ile incelenmesi ve suç eğilimi ile algılanan ebeveyn kabul red düzeyleri arasındaki ilişkisinin değerlendirilmesinin amaçlandığı bu araştırmaya;

- Hatay'ın Hassa İlçesi Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı devlet liselerinde öğrenimine devam eden,

- T.C vatandaşı olan,

- Herhangi bir özel gereksinimi olmayan,

- Herhangi bir kronik hastalığı olmayan,
- 12-17 yaşları arasında olan 281 ergen oluşturmaktadır.

Araştırmaya dahil edilen ergenlerin kendilerine ve ailelerine ilişkin demografik özellikler frekans ve yüzde dağılımları Çizelge 2.1. ve Çizelge 2.2. de sunulmuştur.

Çizelge 2.1. Ergenlerin demografik özelliklerine göre frekans ve yüzde dağılımları.

Sosyo-Demografik Özellikler	Gruplar	f	%
Cinsiyet	Kız	130	46,3
	Erkek	151	53,7
Sınıf Düzeyi	9. Sınıf	87	31,0
	10. Sınıf	86	30,6
	11. Sınıf	48	17,1
	12. sınıf	60	21,4
Kardeş Sayısı	Tek Çocuk	13	4,6
	İki Kardeş	33	11,7
	Üç Kardeş	79	28,1
	Dört Kardeş ve Üzeri	156	55,5
Doğum Sırası	İlk Çocuk	58	20,6
	Ortanca veya Ortancalardan Biri	132	47,0
	Son Çocuk	91	32,4

Çizelge 2.1. incelendiğinde araştırmaya katılan ergenlerin %46,3'ünün kız, %53,7'sinin erkek olduğu, %31'inin görülmektedir. Ergenlerin %31'inin 9. Sınıf, %30,6'sının 10. sınıf, %17,1'inin 11. sınıf, %21,4'ünün 12. sınıf olduğu, %4,6'sının tek çocuk, %11,7'inin iki kardeş, %28,1 üç kardeş, %55,5 dört kardeş ve üzeri (X=156) kardeşe sahip olduğu görülmektedir. Ergenlerin doğum sırası değişkenine göre %20,6'sının ilk çocuk, %47'inin ortanca veya ortancalardan biri olduğu, %32,4'ünün son çocuk olduğu görülmektedir.

Çizelge 2.2. Araştırmaya dahil edilen ergenlerin ailelerinin demografik özelliklerine göre frekans ve yüzde dağılımları.

Sosyo-Demografik Özellikler	Grup	f	%
Anne Öğrenim Düzeyi	Okur Yazar Değil	31	11,0
	İlkokul Mezunu	168	59,8
	Ortaokul Mezunu	72	25,6
	Lise ve Üstü Öğrenim Düzeyi	10	3,6
Anne Çalışma Durumu	Çalışıyor	23	8,2
	Çalışmıyor	258	91,8
Baba Öğrenim Düzeyi	Okur Yazar Değil	34	12,1
	İlkokul Mezunu	95	33,8
	Ortaokul mezunu	93	33,1
	Lise ve Üzeri Öğrenim Düzeyi	59	21,0
Baba Çalışma Durumu	Çalışıyor	228	81,1
	Çalışmıyor	53	18,9
Aile Tipi	Geniş Aile	60	21,3
	Çekirdek Aile	221	78,6
Aile Aylık Gelir	2500 tl ve Altında	152	54,1
	2501-3500 tl	51	18,1
	3501-5000 tl	32	11,4
	5001-7500 tl	16	5,7
	7500 tl ve Üzerinde	30	10,7

Çizelge 2.2. incelendiğinde araştırmaya katılan ergenlerin ebeveynlerinin annelerinin %11'i okuryazar değil, %59,8'inin ilkokul mezunu, %25,6'sının ortaokul mezunu, %3,6'sının lise ve üzeri öğrenim düzeyinde olduğu görülmektedir. Annelerinin %8,2'i çalışıyor, %91,8'i çalışmıyor. Ergenlerinin babalarının %12,1'i okuryazar değil, %33,8'i ilkokul mezunu, %33,1'i ortaokul mezunu, %21'i lise ve üzeri öğrenim düzeyinde olduğu görülmekte ve %81,1'i çalışıyor, %18,9'u çalışmıyor olduğu görülmektedir. Ergenlerin ailelerinin %21,3'ünün geniş aile, %78,6'sının çekirdek aile olduğu ve ailelerinin %54,1'inin aylık gelirin 2500 tl ve altında, %18,1'inin 2501-3500 tl arasında, %11,4'ünün 3501-5000 tl, %5,7'sinin 5001-7500 tl %10,7'sinin 7500 tl ve üzerinde geliri olduğu görülmektedir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmaya katılan ergenlere ve ebeveynlerine ilişkin sosyo-demografik verileri toplayabilmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan “Genel Bilgi Formu”, ergenlerin suça yönelik davranışlarını

belirlemek amacıyla Kaner (2001) tarafından geliştirilen “Kural Dışı Davranış Ölçeği”, ergenlerin algıladıkları ebeveyn kabul ve reddini belirlemek amacıyla Rohner ve arkadaşları (1978) tarafından geliştirilen “Ebeveyn Kabul Red Ölçeği (Çocuk/Ergen Formu-Kısa)” kullanılmıştır.

2.3.1. Genel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan tamamı ergenler tarafından cevaplanacak olan, ergenlere ve ebeveynlerine yönelik sorular içeren bir form hazırlanmıştır. Formda cinsiyet, sınıf düzeyi, anne öğrenim düzeyi, baba öğrenim düzeyi, aile tipi, gibi ergenlere ve ebeveynlerine yönelik sorulara yer verilmiştir.

2.3.2. Kural Dışı Davranış Ölçeği (KDÖ)

Araştırmada ergenlerin suça yönelik davranışlarını incelemek için Kaner (2001) tarafından geliştirilen Kural Dışı Davranış Ölçeği (KDÖ) kullanılmıştır. Ölçek formunda 38 madde bulunmaktadır. Maddeler davranışları gösterme sıklığını ifade edebilmek için “4-5 kez veya daha fazla, 3-4 kez, 1-2 kez, Hiçbir zaman” şeklinde bir likert tipi kategorilere ayrılmıştır. Ölçekten en yüksek 152 puan ve en düşük ise 38 puan alınabilmektedir. (Kaner, 2001). Ölçek, 9 alt ölçek ve toplan puan boyutlarından oluşmaktadır. Alt ölçekler; 1. Statü Suçu ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak (7 madde). Bu alt ölçekte statüsüne uygun olmayan davranışlarla birlikte okul kurallarına aykırı davranışlarını içeren maddeler bulunmaktadır. 2. Hırsızlık. Başkalarının eşyalarını çalma ve çalıntı olduğu bilinen bir malı kullanma ile ilgili ciddi çalma eylemleri, bu alt ölçeği oluşturmaktadır (6 madde). 3. Öfkeyi Kontrol Edememek ve Kavga Etmek. Bu alt ölçekte, öfkeyi kontrol edemeyip başkalarına saldırgan davranışlarda bulunma ve kavgalara karışma ile ilgili maddeler yer almaktadır (6 madde). 4. Hafif Hırsızlık. Haber vermeden başkalarının eşyalarını almaya yönelik daha az ciddi çalma ile ilgili maddelerden oluşmaktadır (4 madde). 5. Dikkat Çekici Tahripçilik. Bu alt ölçekte, halka açık yerlerdeki nesnelere zarar verme

şeklindeki tahripçiliği içeren maddeleri içermektedir (3 madde). 6. Statü Suçu ve Başkalarını Kandırmak. Başkalarını aldatmaya yönelik davranışlarda bulunmak ile ilgili maddeler bulunmaktadır (5 madde). 7. Uyuşturucu ve şiddet Suçu. Bu alt ölçekte, madde kullanımıyla ve satışıyla ilgili maddenin yanısıra kavgalarda kesici silahlar kullanmayla ilgili maddeler bulunmaktadır (3 madde). 8. Binalara Zarar Vermek. Bu alt ölçekte binalara zarar verme şeklinde tahripçi davranışlarla ilgili maddeler yer almaktadır (2 madde). 9. Kopya Çekmek. Bu alt ölçekte sınavlarda kopya çekmek ile ilgili iki madde bulunmaktadır (2 madde). Ölçekten alınan yüksek puan, suç eğilimin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Ölçeğin yanıtlanması yaklaşık 10 dakikayı almaktadır (Kaner, 2001). Bu araştırmada Kural Dışı Davranış Ölçeğinden (KDÖ) elde edilen toplam puanlar göz önüne alınarak ergenlerin suç eğilimi değerlendirilmiştir.

Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları Kaner (2001) tarafından yapılmıştır. Hırsızlık, statü suçu, tahrikçilik, saldırganlık ile ilgili olan 62 maddelik ölçeğin ilk hali 15-18 yaşlarında 896 ergene uygulanmıştır. Yapı geçerliliği kapsamında, ölçeğin temel boyutlarını ve faktör yapısını belirlemek amacıyla Temel Bileşenler Analizi yapılmış öz değerleri 1'in üzerinde olan ve varyansın %60.5'ini açıklayan 11 faktör belirlenmiştir. Tekrarlanan dik döndürmeler sonucunda 9 faktörde toplanan 38 maddelik ölçek oluşturulmuştur. Tüm korelasyonlar .000 düzeyinde önemli olduğu belirlenmiştir. En yüksek korelasyonlar alt testler ile tüm test arasında çıkmıştır. Bu durum, ölçeğin tek boyutluluğunu destekleyen bir bulgu olarak ifade edilmiştir (Kaner, 2001).

Ölçeğin güvenirliğini test etmek için madde analizine dayalı iç tutarlılık yöntemi kullanılmıştır. İç tutarlılık için Cronbach Alfa katsayısı hesaplanmıştır. En yüksek Alfa değeri .93 ile ölçeğin tümünden elde edilmiştir. Alt ölçekler için bu değerler .85 ile .72 arasında değişmektedir. Spearman-Brown formülü ile hesaplanan testi yarılama güvenirlik katsayısı, yine en yüksek değeri tüm test için .89 alınmıştır. Alt ölçekler için bu katsayının .84-.75 arasında değişmekte olduğu belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre ölçeğin güvenilir olduğu ifade edilmiştir (Kaner, 2001). Bu araştırmada Kuraldışı Davranış Ölçeği alt ölçeklerinin Cronbach Alpha iç

tutarlılık katsayıları hesaplanmış 0,96 Cronbach Alpha değeri belirlenmiştir. 0,70 ve üzerindeki Cronbach Alpha değerleri çalışma örneklemini için kullanılan ölçeklerin güvenilirliğinin yeterli düzeyde olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar ışığında çalışmada kullanılan Kuraldışı Davranış Ölçeğinin çalışma grubu için geçerli ve güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır.

2.3.3. Ebeveyn Kabul Red Ölçeği (Çocuk/Ergen Kısa Formu)

Araştırmada ergenlerin algıladığı ebeveyn kabul ve red düzeyinin belirlenmesi için kullanılan 1978 yılında Rohner ve arkadaşları tarafından geliştirilen Ebeveyn Kabul Red Ölçeğinin (EKRÖ) Türkiye’de geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları Varan (2003) tarafından yapılmıştır. Altmış maddelik Ebeveyn Kabul-Red Ölçeğinde, Sıcaklık (20 madde), Düşmanlık/Saldırganlık (15 madde), İhmal ve Kayıtsızlık (15 madde) ve Ayrışmamış Ret Alt Ölçekleri (10 madde) olmak üzere dört alt ölçek bulunmaktadır. Ölçekte bulunan 60 itemden seçilen 24 item ile kısa form oluşturulmuştur (Rohner ve Khaleque, 2005). Uzun form da bu puanlar 60 ile 240 arasında değişmekte; 60 puan en yüksek düzeyde kabul algısını gösterirken, 240 puan en yüksek düzeyde red algısını göstermekte olup kısa form da puanlar 24 ile 96 arasında değişmekte; 24 puan en yüksek düzeyde kabul algısını gösterirken, 96 puan en yüksek red algısını göstermektedir.

İlk dört alt ölçekten toplanan puanlar bireylerin “ebeveyni tarafından kabul edilme-reddedilme” algısını göstermektedir. EKRÖ’ de yer alan maddeler “hemen hemen her zaman doğru” (4 puan), “bazen doğru” (3 puan), “nadiren doğru” (2 puan), “hiçbir zaman doğru değil” (1 puan) biçiminde dörtlü bir likert tipi maddeler ile cevaplanmaktadır. Maddelerin yer aldığı formlar, anne ve baba için ayrı ayrı doldurulmaktadır. 9-18 yaşları arasında bulunan 1700 katılımcı üzerinde gerçekleştirilen çalışmada çocuk EKRÖ’nun anne ve baba formlarına ait alt ölçeklerin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları 0,82 ile 0,96 olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlar ışığında Çocuk EKRÖ’nun ülkemizde yaşayan çocukların anne-babalarından algıladıkları kabul-ret ve kontrolü güvenilir ve geçerli bir şekilde

değerlendirdiği sonucuna varılmıştır (Öngider, 2013). Bu araştırmada Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği alt ölçeklerinin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları hesaplanmış, anne kabul red ölçeği için 0,81 ve baba kabul red ölçeği için 0,84 Cronbach Alpha değerleri belirlenmiştir. 0,70 ve üzerindeki Cronbach Alpha değerleri çalışma örneklemini için kullanılan ölçeklerin güvenilirliğinin yeterli düzeyde olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar ışığında çalışmada kullanılan Ebeveyn Kabul-Red Ölçeğinin çalışma grubu için geçerli ve güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır.

2.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın yapıldığı Hatay ili Hassa ilçesindeki Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı liseler tespit edilmiştir. Çalışma örnekleminde yer almak için gerekli şartları sağlayan ergenlerin bulunduğu liselerde araştırma yapmak için öncelikle Hatay Valiliği ve Hassa İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmıştır. Daha sonra Hatay İli Hassa İlçesi evren hesaplaması yapılmıştır. Elde edilen verilere göre Hatay İli Hassa İlçesinde 2.755 ergen olduğu belirlenmiştir. Yapılan örneklem hesabına göre 0,1 hata payı ile en az 93 ergen ile araştırmanın yapılması gerektiği belirlenmiştir. Basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile üç devlet lisesi belirlenmiştir. Belirlenen liselerde okul yönetimlerine araştırma hakkında bilgi verilmiş ve gerekli işlemlerin tamamlanmasının ardından ergenlere öncelikle çalışma hakkında açıklama yapılmıştır. Verilen cevapların güvenilirliğini sağlamak adına katılımcılara, ölçeklere isim ve soyisimlerinin yazmaları gerekmediği ve sonuçların yalnızca araştırma istatistikleri için kullanılacağı açıklanmıştır.

Katılımcılara araştırmayla ilgili bilgi yazısı ve onam formu verilmiş, katılmaya gönüllü ergenler ile ölçek uygulaması yapılmıştır. Ölçek uygulamaları toplam 30 dk sürmüştür. Araştırma verileri temin edildikten sonra ölçekler incelenmiş ve hatalı olan ölçekler araştırma kapsamı dışında tutulmuş, 281 ergen değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmanın verileri Aralık 2020 ile Şubat 2020 tarihleri arasında toplanmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin analizi için SPSS bilgisayar programı kullanılmıştır. Sosyo-demografik verilerin değerlendirilmesinde sayı ve yüzdelik değerler hesaplanmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin analizinde öncelikle parametrik test koşullarının sağlanıp sağlanmadığına ilişkin normallik testi yapılmıştır.

Kural Dışı Davranış Ölçeği ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeklerine İlişkin Kolmogorov-Smirnov Testi Sonuçları Çizelge 2.3.'de sunulmuştur.

Çizelge 2.3. Kural Dışı Davranış Ölçeği ve Ebeveyn Kabul ve Red Ölçeklerine ilişkin Kolmogorov-Smirnov Testi sonuçları.

Değişkenler	Kolmogorov-Smirnov Testi		
	Z	Sd	p
Kural Dışı Davranış Ölçeği			
Statü ve Okul Kuralı	0,26	281	0,00
Hırsızlık	0,45	281	0,00
Öfke	0,21	281	0,00
Hafif Hırsızlık	0,26	281	0,00
Tahripçilik	0,40	281	0,00
Statü Suçu Başkalarını Kandırma	0,23	281	0,00
Uyuşturucu Şiddet	0,45	281	0,00
Binalara Zarar	0,49	281	0,00
Kopya	0,26	281	0,00
Suç Davranışı Toplam Puan	0,24	281	0,00
Anne Kabul Red Ölçeği			
Anne Sıcaklık	0,11	281	0,00
Anne Düşmanlık	0,18	281	0,00
Anne Umursamazlık	0,21	281	0,00
Anne Farklılaşmış Red	0,23	281	0,00
Anne Kabul ve Red Toplam	0,09	281	0,00
Baba Kabul Red Ölçeği			
Baba Sıcaklık	0,10	281	0,00
Baba Düşmanlık	0,19	281	0,00
Baba Umursamazlık	0,14	281	0,00
Baba Farklılaşmış Red	0,27	281	0,00
Baba Kabul ve Red Toplam	0,09	281	0,00

P<0.01

Çizelge 2.3.'de ölçekler ve alt boyutlarına ilişkin normallik testleri sonuçları incelendiğinde, dağılımının normal olmadığı belirlenmiştir ($p>0,01$). Elde edilen p değerlerinin 0,05'ten büyük olması verilerin normal dağılım göstermesi anlamına gelmektedir. Elde edilen p değerinin 0,05'ten küçük olması ise verilerin normal dağılım göstermediğini ifade etmektedir (Büyüköztürk ve ark., 2018). Büyüköztürk'e (2010) göre; bir değişkenin normal dağılıp dağılmaması mantıksal bir karardır. Bir dağılımın tam normal dağılması ihtimali çok düşük olmasının yanında normallik incelemesi yapılırken aslında normallikten ne ölçüde sapma olup olmadığına bakılmalıdır. Bu değerlerin -1 ile +1 aralığı içerisinde bulunması demektir. Diğer nokta Shapiro-Wilk ve Kolmogorov-Smirnov testleridir. Grup büyüklüğünün 50'den az olması durumu için Shapiro-Wilk, 50'den fazla olması durumu için ise Kolmogorov-Smirnov testi puanların normal dağılıp dağılmadığını incelemek amacıyla uygulanmaktadır. Bu araştırma grubunda ergenlerin sayısının 50'den fazla olması nedeniyle Kolmogorov-Smirnov testi kullanılmıştır. Bu bakımda tüm bu kriterler göz önünde bulundurularak; Kural Dışı Davranış Ölçeği ile Ebeveyn Kabul Red Ölçekleri puan dağılımının normal dağılım göstermemesi nedeniyle araştırmada parametrik olmayan testler kullanılmıştır.

Niceliksel verilerin karşılaştırılmasında gruplar arası fark olduğu durumlarda, normal dağılım göstermeyen parametrelerin gruplar arası karşılaştırmalarında (cinsiyet, okul dışında sosyal etkinliklerine katılım durumu, yakın arkadaşına sahip olma durumu) Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Niceliksel verilerin karşılaştırılmasında ikiden fazla grup durumunda (sınıf düzeyi, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, aile tipi, ailenin aylık geliri, kardeş sayısı, doğum sırası, akademik başarı düzeyi, algılanan aile tutumu, anne ve babanın tartışma sıklığı, izlenen film-dizi türü ve teknolojik aletlerle günlük vakit geçirme süresi) normal dağılım göstermeyen grupların karşılaştırılmasında Kruskal Wallis H testine başvurulmuştur. Farklılığın anlamlı çıkması durumuna ikili grupların karşılaştırılmasında ise Mann Whitney U testi kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2002).

Araştırmanın amacına uygun olarak, Kural Dışı Davranış ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeği puanları arasındaki ilişkileri incelemek için Spearman korelasyon

katsayıları hesaplanmıştır. Araştırmada, güven aralığı %95 olarak belirlenmiş ve $p<0,05$ değerleri istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

3. BULGULAR

Ergenlerin suça yönelik davranışları ve ebeveynlerine ilişkin kabul red algılarında etkili olabilecek etmenlerin ortaya konması ayrıca ergenlerin suç eğilimi ile algılanan ebeveyn kabul red düzeyleri arasındaki ilişkisinin incelenmesi amacıyla yapılan araştırmadan elde edilen bulgular çizelgeler halinde sunulmuştur. Ölçeklerden alınan puan ortalamalarının sınıf düzeyi, anne öğrenim düzeyi, baba öğrenim düzeyi, aile tipi, ailenin aylık geliri, kardeş sayısı, doğum sırası, algılanan akademik başarı düzeyi, algılanan aile tutumu, anne ve babanın tartışma sıklığı, ergenlerin izlemeyi tercih ettikleri film türü ve günlük teknoloji (bilgisayar oyunları/telefon/sosyal medya) kullanım süresi değişkenlerine göre karşılaştırmak için Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. Oluşan anlamlı farklılıkları belirlemek amacıyla Mann Whitney U testi kullanılarak ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Ölçeklerden alınan puan ortalamalarını cinsiyet, ergenlerin okulda disiplin cezası alma durumuna ve ergenlerin ailesinde suça karışmış bireylerin var olma durumuna göre karşılaştırmak için Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Kural Dışı Davranış ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeklerine ilişkin yapılan Spearman Kolerasyonu incelenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ve Kural Dışı Davranış ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeklerine ilişkin yapılan Spearman Kolerasyonu Çizelge 3.1. ile 3.19. arasında sunulmuştur.

Çizelge 3.1.'de Kural Dışı Davranış ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeklerinden Elde Edilen Puanlara Ait Betimsel Değerler sunulmuştur.

Çizelge 3.1. Kural Dışı Davranış ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeklerinden elde edilen puanlara ait betimsel değerler.

Değişkenler	N	Min.	Maks.	$\bar{X}$	Ss
Suç Davranışı Toplam Puan	281	40	160	57,13	23,85
Anne Kabul Red Ölçeği Toplam Puan	281	24	77	44,07	13,18
Baba Kabul Red Ölçeği Toplam Puan	281	24	90	44,90	13,63

Kural Dışı Davranış Ölçeğinde puanlar 38 ile 152 puan arasında değişmektedir. Ölçeğe göre suç davranışı toplam puanı arttıkça suça eğilimin de arttığı belirlenmiştir. Çizelge 3.1. incelendiğinde ergenlerin suç davranışı toplam puanlarının 40 ile 160 arasında değiştiği, ergenlerin suç davranışı toplam puan ortalamasının $\bar{X} = 57,13$ olarak hesaplandığı görülmektedir. Araştırmaya katılan ergenlerin suç davranışı toplam puanlarının ortalamasının altında olduğu, suç eğilim oranının düşük olduğu görülmektedir. Ebeveyn Kabul Red Ölçeğinde ise puanlar 24 ile 96 arasında değişmekte; 24 puan en yüksek düzeyde kabul algısını gösterirken, 96 puan en yüksek red algısını göstermektedir. Anne kabul red ölçeği toplam puanlarının 24 ile 77 arasında değiştiği ve anne kabul red ölçeği puan ortalamasının $\bar{X} = 44,07$ olduğu belirlenmiştir. Baba kabul red ölçeği toplam puanlarının ise 24 ile 90 arasında değiştiği ve baba kabul red ölçeği puan ortalamasının $\bar{X} = 44,90$ olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan ergenlerin hem annelerinden hem de babalarından algıladıkları kabul red puanları incelendiğinde, ortalamadan düşük puanlar elde ederek ergenlerin hem annelerinden hem de babalarından daha çok kabul algıladıkları belirlenmiştir.

Çizelge 3.2.'te cinsiyete göre kural dışı davranış ve ebeveyn kabul red ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Mann Whitney U Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.2. Ergenlerin cinsiyete göre Kural Dışı Davranış ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Mann Whitney U Testi sonuçları.

Değişkenler	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Ss	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	z	p
Suç Davranışı Toplam Puan	Kız	130	51,26	13,36	125,42	16304,00	7789,00	-2,99	0,00
	Erkek	151	62,19	29,21	154,42	23317,00			
Anne Kabul Red Ölçeği Toplam Puan	Kız	130	42,48	12,32	131,96	17155,00	8640,00	-1,73	0,08
	Erkek	151	45,44	13,78	148,78	22466,00			
Baba Kabul Red Ölçeği Toplam Puan	Kız	130	42,35	13,82	123,43	16046,00	7531,00	-3,37	0,00
	Erkek	151	47,10	13,13	156,13	23575,00			

p<0,05

Çizelge 3.2. incelendiğinde ergenlerin cinsiyet değişkenine göre suç davranışı puan ortalamaları arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney U testi sonucunda anlamlı fark olduğu belirlenmiştir (U=7789,00; z=-2,99; p<0,05). Sıra ortalamaları dikkate alındığında erkek ergenlerin sıra ortalamalarının ($\bar{X}$ =154,42), kız ergenlerin sıra ortalamalarından ($\bar{X}$ =125,42) yüksek olduğu dikkati çekmektedir. Bu bulgu erkek ergenlerin suç eğilimlerinin kız ergenlerden daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Ergenlerin baba kabul red ölçeği puan ortalamaları arasında cinsiyet değişkenine göre anlamlı fark olduğu belirlenmiştir (U=7531,00; z=-3,37; p<0,05). Erkek ergenlerin baba kabul red ölçeği sıra ortalamalarının ($\bar{X}$ =156,13) kız ergenlerin sıra ortalamalarından ($\bar{X}$ =123,43) yüksek olduğu dikkati çekmektedir. Bu durum erkek ergenlerin kız ergenlere göre babalarından daha yüksek düzeyde red algılamakta olduğunu göstermektedir.

Ergenlerin cinsiyete göre anne kabul red ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir (U=8640,00; z=-1,73; p>0,05).

Çizelge 3.3.'te ergenlerin sınıf düzeyine göre kural dışı davranış ve ebeveyn kabul red ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.3. Ergenlerin sınıf düzeyine göre Kural Dışı Davranış ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları.

Değişkenler	Sınıf Düzeyi	N	$\bar{X}$	Ss	Sıra Ort.	H	p	Fark
Suç Davranışı Toplam Puan	9. Sınıf ^a	87	51,70	15,40	125,13	11,81	0,01	c>a
	10. Sınıf ^b	86	60,10	27,57	145,88			
	11. Sınıf ^c	48	64,02	31,29	172,74			
	12. Sınıf ^d	60	55,23	19,50	131,63			
Anne Kabul Red Ölçeği Toplam	9. Sınıf ^a	87	45,87	12,84	153,02	8,61	0,04	a>d
	10. Sınıf ^b	86	43,74	13,41	138,63			
	11. Sınıf ^c	48	46,13	13,32	153,95			
	12. Sınıf ^d	60	40,28	12,68	116,6			
Baba Kabul Red Ölçeği Toplam	9. Sınıf ^a	87	45,39	13,03	145,01	11,34	0,01	c>d
	10. Sınıf ^b	86	43,69	13,27	133,12			
	11. Sınıf ^c	48	49,69	12,83	171,9			
	12. Sınıf ^d	60	42,10	14,85	121,76			

p<0,05

Çizelge 3.3. incelendiğinde, ergenlerin sınıf düzeyine göre suç davranışı puan ortalamaları arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda ergenlerin puan ortalamaları arasında anlamlı fark olduğu belirlenmiştir (H=11,81; p<0,05). Sıra ortalamaları incelendiğinde on birinci sınıfa devam eden ergenlerin suç davranışı sıra ortalamaları ($\bar{X}$ =172,74), dokuzuncu sınıf düzeyindeki ergenlerin sıra ortalamalarından ($\bar{X}$ =125,13) anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu ile on birinci sınıfa devam eden ergenlerin suç eğilimlerinin dokuzuncu sınıf düzeyindeki ergenlerden daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır.

Ergenlerin sınıf düzeyine göre anne kabul red ölçeği puan ortalamalarının anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir (H=8,61; p<0,05). Dokuzuncu sınıf düzeyindeki ergenlerin anne kabul red ölçeği sıra ortalamaları ($\bar{X}$ =153,02), on ikinci sınıf düzeyindeki ergenlerin sıra ortalamalarından ($\bar{X}$ =116,6) anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu ile dokuzuncu sınıf düzeyindeki ergenlerin, on ikinci sınıf düzeyindeki ergenlere göre annelerinden daha yüksek düzeyde red algılamakta olduğu görülmektedir.

Ergenlerin sınıf düzeyine göre baba kabul red ölçeği toplam puan ortalamalarının anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($H=11,34$; $p<0,05$). On birinci sınıf düzeyindeki ergenlerin ise baba kabul red ölçeği sıra ortalamaları ($\bar{X}=171,9$), on ikinci sınıf düzeyindeki ergenlerin sıra ortalamalarından ($\bar{X}=121,76$) anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu ile on birinci sınıf düzeyindeki ergenlerin, on ikinci sınıf düzeyindeki ergenlere göre babalarından daha yüksek düzeyde red algılamakta olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.4.'da ergenlerin annelerinin öğrenim düzeyine göre Kural Dışı Davranış ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.4. Ergenlerin annelerinin öğrenim düzeyine göre Kural Dışı Davranış ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları.

Değişkenler	Anne Öğrenim Düzeyi	N	$\bar{X}$	Ss	Sıra Ort.	H	p
Suç Davranışı Toplam Puan	Okur Yazar Değil	31	50,26	9,36	128,03	1,66	0,65
	İlkokul Mezunu	168	59,03	25,91	144,31		
	Ortaokul Mezunu	72	55,75	23,91	136,67		
	Lise Mezunu	10	56,50	13,85	156,80		
Anne Kabul Red Ölçeği Toplam Puan	Okur Yazar Değil	31	47,35	14,38	159,26	5,47	0,14
	İlkokul Mezunu	168	44,17	13,12	141,96		
	Ortaokul Mezunu	72	43,44	12,30	137,83		
	Lise Mezunu	10	36,70	15,13	91,15		

$p<0,05$

Çizelge 3.4. incelendiğinde ergenlerin annelerinin öğrenim düzeyi ile suç davranışı puan ortalamaları ($H=1,66$; $p>0,05$) ve anne kabul red ölçeği puan ortalamaları ($H=5,47$; $p>0,05$) arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Çizelge 3.5.'de ergenlerin babalarının öğrenim düzeyine göre kural dışı davranış ve ebeveyn kabul red ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.5. Ergenlerin babalarının öğrenim düzeyine göre Kural Dışı Davranış ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları.

Değişkenler	Baba Öğrenim Düzeyi	N	$\bar{X}$	Ss	Sıra Ort.	H	p
Suç Davranışı Toplam Puan	Okur Yazar Değil	34	51,56	12,31	125,12	5,39	0,15
	İlkokul Mezunu	95	56,32	24,566	133,03		
	Ortaokul Mezunu	93	58,35	25,497	143,17		
	Lise, Lisans ve Lisansüstü	59	59,73	24,952	159,57		
Baba Kabul Red Ölçeği Toplam Puan	Okur Yazar Değil	34	47,29	13,688	158,26	1,96	0,58
	İlkokul Mezunu	95	44,54	14,266	138,07		
	Ortaokul Mezunu	93	44,26	13,481	136,60		
	Lise, Lisans ve Lisansüstü	59	45,12	12,974	142,71		

p<0,05

Çizelge 3.5. incelendiğinde ergenlerin babalarının öğrenim düzeyine göre puan ortalamaları arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda suç davranışı (H=5,39; p>0,05) ve baba kabul red ölçeği (H=1,96; p>0,05) puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Çizelge 3.6.'de ergenlerin aile tipine göre kural dışı davranış ve ebeveyn kabul red ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.6. Ergenlerin aile tipine göre Kural Dışı Davranış ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları.

Değişkenler	Aile Tipi	N	$\bar{X}$	Ss	Sıra Ort.	H	P	Fark
Suç Davranışı Toplam Puan	Geniş Aile ^a	47	60,00	36,29	121,85	6,92	0,03	c>b
	Çekirdek Aile ^b	221	56,31	20,89	142,35			
	Parçalanmış Aile ^c	13	60,77	12,94	187,27			
Anne Kabul Red Ölçeği Toplam Puan	Geniş Aile	47	45,85	15,10	148,20	3,58	0,17	-
	Çekirdek Aile	221	43,37	12,74	137,27			
	Parçalanmış Aile	13	49,62	12,19	178,31			
Baba Kabul Red Ölçeği Toplam Puan	Geniş Aile	47	43,60	13,41	132,85	3,04	0,22	-
	Çekirdek Aile	221	44,88	13,74	140,61			
	Parçalanmış Aile	13	49,92	12,24	177,04			

p<0,05

Çizelge 3.6. incelendiğinde ergenlerin aile tipine göre suç davranışı puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir (H=6,92; p<0,05). Sıra ortalamaları dikkate alındığında parçalanmış aileden gelen ergenlerin suç davranışı sıra ortalamaları ($\bar{X}$ =187,27), çekirdek aile tipinden gelen ergenlerin suç davranışı sıra ortalamalarından ($\bar{X}$ =142,35) anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırma bulgularına göre parçalanmış aileden gelen ergenlerin suç eğilimlerinin çekirdek aile tipinden gelen ergenlere göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Ergenlerin, aile tipine göre anne kabul red ölçeği puan ortalamaları (H=3,58; p>0,05) ve baba kabul red ölçeği puan ortalamaları (H=3,04; p>0,05) arasında anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir.

Çizelge 3.7.'da ergenlerin ailelerinin aylık gelir durumuna göre kural dışı davranış ve ebeveyn kabul red ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.7. Ergenlerin ailelerinin aylık gelir durumuna göre Kural Dışı Davranış ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları.

Değişkenler	Ailenin Aylık Geliri	N	$\bar{X}$	Ss	Sıra Ort.	H	p	Fark
Suç Davranışı Toplam Puan	2500 TL ve Altında ^a	152	50,91	14,02	122,68	39,70	0,00	f>a, f>b, f>e; c>a,
	2501-3500 TL ^b	51	54,27	18,32	130,74			
	3501-5000 TL ^c	32	64,94	30,94	167,95			
	5001-7500 TL ^d	16	72,38	27,58	205,56			
	7500-10000 TL ^e	11	54,09	18,99	135,50			
	10000 TL ve Üzeri ^f	19	90,32	44,18	218,53			
Anne Kabul Red Ölçeği Toplam Puan	2500 TL ve Altında ^a	152	42,36	13,26	129,66	16,27	0,01	f>a, f>b, f>c, f>e; c>a; d>a;
	2501-3500 TL ^b	51	43,47	12,82	138,63			
	3501-5000 TL ^c	32	44,91	10,54	149,94			
	5001-7500 TL ^d	16	47,69	16,00	158,94			
	7500-10000 TL ^e	11	43,64	6,58	144,77			
	10000 TL ve Üzeri ^f	19	55,16	13,22	205,74			
Baba Kabul Red Ölçeği Toplam Puan	2500 TL ve Altında ^a	152	44,53	14,28	137,01	23,56	0,00	f>a, f>b, f>c, f>d, f>e;
	2501-3500 TL ^b	51	41,73	13,89	123,06			
	3501-5000 TL ^c	32	45,34	10,70	146,95			
	5001-7500 TL ^d	16	42,50	11,52	126,84			
	7500-10000 TL ^e	11	44,45	11,24	138,50			
	10000 TL ve Üzeri ^f	19	57,95	7,26	224,39			

p<0,05

Çizelge 3.7. incelendiğinde ergenlerin ailelerinin aylık gelir durumuna göre suç davranışı puan ortalamaları arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda puan ortalamaları arasında anlamlı fark olduğu belirlenmiştir (H=39,70; p<0,05). Sıra ortalamalarına göre ailesinin aylık geliri 10000 TL ve üzeri ($\bar{X}$ =218,53) ve 5001-7500 TL olan ergenlerin ($\bar{X}$ =205,56) suç davranışı sıra ortalamaları, ailesinin geliri 2500 TL ve altında (122,68), 2501-3500 TL ($\bar{X}$ =130,74), 3501-5000 TL ($\bar{X}$ =167,95) ve 7500-10000 TL olan ergenlerin ($\bar{X}$ =135,50) suç davranışı sıra ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, ailesinin geliri 3501-5000 TL ($\bar{X}$ =167,95) ergenlerin suç davranışı sıra ortalamaları, ailesinin aylık geliri 2500 TL ve altında olan ergenlerin ($\bar{X}$ =122,68) suç davranışı sıra ortalamalarından daha yüksek olduğu

belirlenmiştir. Araştırma bulgusuna göre ergenlerin ailelerinin gelir düzeyi yükseldikçe ergenlerin suç eğilimi de artmaktadır.

Ergenlerin ailelerinin aylık gelirin e göre anne kabul red ölçeği puan ortalamalarının anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($H=16,27$; $p<0,05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında ailesinin aylık geliri 10000 TL ve üzeri olan ergenlerin ($\bar{X}=205,74$) anne kabul red ölçeği sıra ortalamaları, ailesinin geliri 2500 TL ve altında olan ($\bar{X}=129,66$), 2501-3500 TL ($\bar{X}=138,63$), 3501-5000 TL ($\bar{X}=149,94$) ve 7500-10000 TL olan ergenlerin ($\bar{X}=144,77$) sıra ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, ailesinin geliri 3501-5000 TL ($\bar{X}=149,94$) ve 5001-7500 TL olan ergenlerin ($\bar{X}=158,94$) anne kabul red ölçeği sıra ortalamaları, ailesinin geliri 2500 TL ve altında olan ergenlerin ($\bar{X}=129,66$) sıra ortalamalarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın bu bulgusuna göre ailenin aylık geliri yükseldikçe, ergenlerin annelerinden algıladığı red düzeyinin de arttığını göstermektedir.

Ergenlerin ailelerinin aylık gelirin e göre baba kabul red ölçeği puan ortalamaları arasında anlamlı fark olduğu belirlenmiştir ($H=23,56$; $p<0,05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında ailesinin aylık geliri 10000 TL ve üzeri olan ($\bar{X}=224,39$) ergenlerin baba kabul red ölçeği sıra ortalamaları, ailesinin geliri 2500 TL ve altında ($\bar{X}=137,01$), 2501-3500 TL ($\bar{X}=123,06$), 3501-5000 TL ($\bar{X}=146,95$), 5001-7500 TL ($\bar{X}=126,84$) ve 7500-10000 TL ($\bar{X}=138,50$) olan ergenlerin sıra ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın bu bulgusu yüksek gelir düzeyine sahip ailelerden gelen ergenlerin babalarında daha yüksek düzeyde red algıladığını göstermektedir.

Çizelge 3.8.'da ergenlerin kardeş sayısına göre kural dışı davranış ve ebeveyn kabul red ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.8. Ergenlerin kardeş sayısına göre Kural Dışı Davranış ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları.

Değişkenler	Kardeş Sayısı	N	$\bar{X}$	Ss	Sıra Ort.	H	p
Suç Davranışı Toplam Puan	Tek Çocuk	13	61,00	21,94	150,46	5,99	0,11
	İki Kardeş	33	53,85	18,30	129,27		
	Üç Kardeş	79	59,54	23,70	158,86		
	Dört Kardeş ve Üstü	156	56,28	25,13	133,65		
Anne Kabul Red Ölçeği Toplam Puan	Tek Çocuk	13	45,92	13,39	154,54	0,50	0,92
	İki Kardeş	33	44,45	12,49	144,91		
	Üç Kardeş	79	43,87	12,99	140,00		
	Dört Kardeş ve Üstü	156	43,94	13,51	139,55		
Baba Kabul Red Ölçeği Toplam Puan	Tek Çocuk	13	43,54	15,96	132,19	0,27	0,97
	İki Kardeş	33	44,55	11,75	137,12		
	Üç Kardeş	79	44,77	13,19	142,15		
	Dört Kardeş ve Üstü	156	45,15	14,13	141,97		

p<0,05

Çizelge 3.8. incelendiğinde ergenlerin kardeş sayısına göre puan ortalamaları arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda puan ortalamaları arasında suç davranışı (H=5,99; p>0,05), anne kabul red ölçeği (H=0,50; p>0,05) ve baba kabul red ölçeği (H=0,27; p>0,05) puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Çizelge 3.9.'de ergenlerin doğum sırasına göre kural dışı davranış ve ebeveyn kabul red ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.9. Ergenlerin doğum sırasına göre Kural Dışı Davranış ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları.

Değişkenler	Doğum Sırası	N	$\bar{X}$	Ss	Sıra Ort.	H	p
Suç Davranışı Toplam Puan	İlk Çocuk	58	55,21	15,33	148,66	0,71	0,70
	Ortanca Çocuk veya Ortancalardan Biri	132	60,51	30,98	137,94		
	Son Çocuk	91	53,46	13,86	140,57		
Anne Kabul Red Ölçeği Toplam Puan	İlk Çocuk	58	42,74	13,79	131,52	4,62	0,10
	Ortanca Çocuk veya Ortancalardan Biri	132	43,04	12,80	134,88		
	Son Çocuk	91	46,42	13,16	155,93		
Baba Kabul Red Ölçeği Toplam Puan	İlk Çocuk	58	42,50	13,85	126,58	4,22	0,12
	Ortanca Çocuk veya Ortancalardan Biri	132	44,36	13,02	138,51		
	Son Çocuk	91	47,22	14,16	153,81		

p<0,05

Çizelge 3.9’de incelendiğinde, ergenlerin doğum sırasına göre puan ortalamaları arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda suç davranışı (H=0,71; p>0,05), anne kabul red ölçeği (H=4,62; p>0,05) ve baba kabul red ölçeği (H=4,22; p>0,05) puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Çizelge 3.10.’de ergenlerin akademik başarı düzeyine göre kural dışı davranış ve ebeveyn kabul red ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.10. Ergenlerin algılanan akademik başarı düzeyine göre Kural Dışı Davranış ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları.

Değişkenler	Algılanan Akademik Başarı Düzeyi	N	$\bar{X}$	Ss	Sıra Ort.	H	p	Fark
Suç Davranışı Toplam Puan	Başarılı ^a	47	68,68	39,40	150,17	9,09	0,01	c>b;
	Orta Düzeyde Başarılı ^b	188	52,23	13,19	131,58			
	Başarısız ^c	46	65,37	30,35	170,14			
Anne Kabul Red Ölçeği Toplam Puan	Başarılı ^a	47	43,55	12,43	138,57	8,30	0,02	c>a, c>b,
	Orta Düzeyde Başarılı ^b	188	43,06	13,35	133,94			
	Başarısız ^c	46	48,74	12,47	172,33			
Baba Kabul Red Ölçeği Toplam Puan	Başarılı ^a	47	45,19	14,89	141,13	22,90	0,00	c>a, c>b,
	Orta Düzeyde Başarılı ^b	188	42,93	13,35	128,41			
	Başarısız ^c	46	52,67	10,53	192,34			

p<0,05

Çizelge 3.10. incelendiğinde ergenlerin algılanan akademik başarı düzeyine göre suç davranışı puan ortalamalarının yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir (H=9,09; p<0,05). Sıra ortalamaları dikkate alındığında akademik başarı düzeyini başarısız olarak algılayan ergenlerin suç davranışı sıra ortalamaları ($\bar{X}$ =170,14), orta düzeyde başarılı olan ergenlerin suç davranışı sıra ortalamalarından ($\bar{X}$ = 131,58) anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu ergenlerin akademik başarıları düzeyi düştükçe suç eğilimlerinin artmakta olduğunu göstermektedir.

Ergenlerin, algılanan akademik başarı düzeyine göre anne kabul red ölçeği puan ortalamalarının anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir (H=8,30; p<0,05). Sıra ortalamalarına göre akademik başarı düzeyini başarısız olarak algılayan ergenlerin anne kabul red ölçeği sıra ortalamaları ($\bar{X}$ =172,33), başarılı ($\bar{X}$ =138,57) ve orta düzeyde başarılı olarak algılayan ergenlerin ($\bar{X}$ =133,94) sıra ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu akademik başarı düzeyi yükseldikçe ergenlerin annelerinden algıladığı kabul düzeyinin de yükselmekte olduğunu göstermektedir.

Ergenlerin, algılanan akademik başarı düzeyine göre baba kabul red ölçeği puan ortalamalarının anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($H=22,90$; $p<0,05$). Sıra ortalamalarına göre akademik başarı düzeyini başarısız olarak algılayan ergenlerin baba kabul red ölçeği sıra ortalamaları ($\bar{X}=192,34$), başarılı ($\bar{X}=141,13$) ve orta düzeyde başarılı olan ergenlerin ($\bar{X}=128,41$) sıra ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu akademik başarı düzeyi yükseldikçe ergenlerin babalarından algıladığı kabul düzeyinin de yükselmekte olduğunu göstermektedir.

Çizelge 3.11.'de ergenlerin okulda disiplin cezası alma durumuna göre kural dışı davranış ve ebeveyn kabul red ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Mann Whitney U Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.11. Ergenlerin okulda disiplin cezası alma durumuna göre Kural Dışı Davranış ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Mann Whitney U Testi sonuçları.

Değişkenler	Okulda Disiplin Cezası Alma Durumu	N	$\bar{X}$	Ss	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	z	P
Suç Davranışı Toplam Puan	Evet	46	63,83	27,22	175,92	8092,50	3798,50	-3,20	0,00
	Hayır	235	55,82	22,97	134,16	31528,50			
Anne Kabul Red Ölçeği Toplam Puan	Evet	46	47,76	14,37	161,22	7416,00	4475,00	-1,85	0,07
	Hayır	235	43,35	12,85	137,04	32205,00			
Baba Kabul Red Ölçeği Toplam Puan	Evet	46	49,61	13,11	170,25	7831,50	4059,50	-2,67	0,01
	Hayır	235	43,98	13,57	135,27	31789,50			

$p<0,05$

Çizelge 3.11. incelendiğinde ergenlerin okulda disiplin cezası alma durumuna göre Suç davranışı puan ortalamalarının yapılan Mann Whitney U testi sonucunda anlamlı fark olduğu belirlenmiştir ($U=3798,50$; $z=-3,20$; $p<0,05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında okulda disiplin cezası aldığını belirten ergenlerin suç davranışı sıra ortalamaları ($\bar{X}=175,92$), disiplin cezası almamış ergenlerin sıra ortalamalarından ($\bar{X}=134,16$) anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu okulda disiplin cezası almış olan ergenlerin suç eğilimlerinin de daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Ergenlerin okulda disiplin cezası alma durumuna göre anne kabul red ölçeği toplam puan ortalamalarının anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir (U=4475,00; z=-1,85; p>0,05).

Ergenlerin, okulda disiplin cezası alma durumuna göre baba kabul red ölçeği sıra ortalamalarının anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir (U=4059,50; z=-2,67; p<0,05). Okulda disiplin cezası aldığını belirten ergenlerin suç davranışı sıra ortalamaları ($\bar{X}$ =175,92) disiplin cezası almamış ergenlerin sıra ortalamalarından ($\bar{X}$ =135,27) anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu okulda disiplin cezası almış olan ergenlerin, disiplin cezası almamış ergenlere göre babalarından daha yüksek düzeyde red algıladığını göstermektedir.

Çizelge 3.12.'te ergenlerin algıladığı aile tutumuna göre kural dışı davranış ve ebeveyn kabul red ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.12. Ergenlerin algıladığı aile tutumuna göre Kural Dışı Davranış ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları.

Değişkenler	Algılanan Aile Tutumu	N	$\bar{X}$	Ss	Sıra Ort.	H	p	Fark
Suç Davranışı Toplam Puan	Baskıcı-Otoriter	85	54,98	25,06	129,59	4,99	0,29	-
	Aşırı Hoşgörülü	73	58,90	24,97	138,61			
	Aşırı Korumacı	56	53,95	12,26	150,99			
	Demokratik	55	60,49	29,97	143,86			
	İlgisiz	12	61,08	16,18	176,63			
Anne Kabul Red Ölçeği Toplam Puan	Baskıcı-Otoriter ^a	85	47,24	12,92	160,57	47,80	0,00	e>a, e>b, e>c, e>d,
	Aşırı Hoşgörülü ^b	73	36,88	10,89	95,62			
	Aşırı Korumacı ^c	56	45,43	12,25	150,79			
	Demokratik ^d	55	43,29	12,05	138,58			
	İlgisiz ^e	12	62,67	9,93	243,79			
Baba Kabul Red Ölçeği Toplam Puan	Baskıcı-Otoriter ^a	85	50,79	13,59	176,53	39,26	0,00	e>a, e>b, e>c, e>d,
	Aşırı Hoşgörülü ^b	73	40,08	12,31	113,70			
	Aşırı Korumacı ^c	56	41,25	12,17	118,98			
	Demokratik ^d	55	42,69	10,52	129,04			
	İlgisiz ^e	12	59,67	17,17	213,00			

p<0,05

Çizelge 3.12. incelendiğinde ergenlerin algıladığı aile tutumuna göre suç davranışı toplam puan ortalamalarının yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($H=4,99$; $p>0,05$).

Ergenlerin algıladığı aile tutumuna göre anne kabul red ölçeği puan ortalamalarının anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($H=47,80$; $p<0,05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında ilgisiz aile tutumuna sahip ergenlerin anne kabul red ölçeği sıra ortalamalarının ($\bar{X}=243,79$), baskıcı-otoriter ($\bar{X}=160,57$), aşırı hoşgörölü ($\bar{X}=95,62$), aşırı korumacı ($\bar{X}=150,79$) ve demokratik aile tutumuna sahip ergenlerin sıra ortalamalarından ($\bar{X}=138,58$) anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu aile tutumunu ilgisiz olarak algılayan ergenlerin diğler tutumdaki ergenlere göre annelerinden daha yüksek düzeyde red algıladığını göstermektedir.

Ergenlerin algıladığı aile tutumuna göre baba kabul red ölçeği puan ortalamalarının anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($H=39,26$; $p<0,05$). Sıra ortalamaları incelendiğinde ilgisiz aile tutumuna sahip ergenlerin baba kabul red ölçeği sıra ortalamalarının ($\bar{X}=213,00$), baskıcı-otoriter ($\bar{X}=176,53$), aşırı hoşgörölü ($\bar{X}=113,70$), aşırı korumacı ($\bar{X}=118,98$) ve demokratik aile tutumuna sahip ergenlerin sıra ortalamalarından ($\bar{X}=129,04$) anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu aile tutumunu ilgisiz olarak algılayan ergenlerin diğler tutumdaki ergenlere göre babalarından daha yüksek düzeyde red algıladığını göstermektedir.

Çizelge 3.13.'de ergenlerin anne ve babalarının birbirleriyle tartışma sıklığına göre kural dışı davranış ve anne-baba kabul red ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.13. Ergenlerin anne ve babalarının birbirleriyle tartışma sıklığına göre Kural Dışı Davranış ve Anne-Baba Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları.

Değişkenler	Anne ve Babanın Birbiriyle Tartışma Sıklığı	N	$\bar{X}$	Ss	Sıra Ort.	H	p	Fark
Suç Davranışı Toplam Puan	Hiçbir Zaman ^a	129	56,28	26,25	131,06	8,89	0,03	d>a, d>b, d>c,
	Nadiren ^b	122	56,48	19,64	144,34			
	Sık Sık ^c	16	53,19	12,14	146,78			
	Her Zaman ^d	14	75,21	36,45	196,93			
Anne Kabul Red Ölçeği Toplam Puan	Hiçbir Zaman ^a	129	44,39	14,48	140,73	8,55	0,04	c>a, c>b; d>a, d>b;
	Nadiren ^b	122	42,46	11,15	133,82			
	Sık Sık ^c	16	45,25	15,02	145,78			
	Her Zaman ^d	14	53,86	11,39	200,61			
Baba Kabul Red Ölçeği Toplam Puan	Hiçbir Zaman ^a	129	44,43	13,80	139,60	21,59	0,00	c>a, c>b; d>a, d>b;
	Nadiren ^b	122	42,79	711,53	129,00			
	Sık Sık ^c	16	51,13	18,3	164,13			
	Her Zaman ^d	14	60,50	12,16	232,04			

p<0,05

Çizelge 3.13. incelendiğinde ergenlerin anne ve babalarının birbirleriyle tartışma sıklığına göre Suç davranışı puan ortalamalarının yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir (H=8,89; p<0,05). Sıra ortalamaları incelendiğinde anne ve babasının her zaman tartıştığını belirten ergenlerin suç davranışı sıra ortalamaları ($\bar{X}$ =196,93), anne ve babasının hiçbir zaman tartışmadığını ($\bar{X}$ =131,06), nadiren ($\bar{X}$ =144,34) ve sık sık tartıştığını ($\bar{X}$ =146,78) belirten ergenlerin sıra ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın bu bulgusuna göre anne ve babasının tartışma sıklığı arttıkça ergenlerin suç eğilimi de artma eğilimindedir.

Ergenlerin anne ve babalarının birbirleriyle tartışma sıklığına göre anne kabul red ölçeği puan ortalamalarının anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir (H=8,55; p<0,05). Anne ve babasının her zaman ve sık sık tartıştığını ($\bar{X}$ =145,78) belirten ergenlerin anne kabul red ölçeği sıra ortalamaları, anne ve babasının hiçbir zaman tartışmadığını ($\bar{X}$ =140,73) ve nadiren tartıştığını ($\bar{X}$ =133,82) belirten ergenlerin sıra ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın bu bulgusuna göre anne ve babasının tartışma sıklığı arttıkça ergenlerin annelerinden algıladığı red düzeyi de artma eğilimindedir.

Ergenlerin anne ve babalarının birbirleriyle tartışma sıklığına göre baba kabul red ölçeği puan ortalamalarının anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($H=21,59$; $p<0,05$). Anne ve babasının her zaman ve sık sık tartıştığını ($\bar{X}=232,04$) belirten ergenlerin baba kabul red ölçeği sıra ortalamaları, anne ve babasının hiçbir zaman tartışmadığını ($\bar{X}=139,60$) ve nadiren tartıştığını ($\bar{X}=129,00$) belirten ergenlerin sıra ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın bu bulgusuna göre anne ve babasının tartışma sıklığı arttıkça ergenlerin babalarından algıladığı red düzeyi de artma eğilimindedir.

Çizelge 3.14.'de ergenlerin ailelerinin cezalandırma şekline göre kural dışı davranış ve anne-baba kabul red ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.14. Ergenlerin ailelerinin cezalandırma şekline göre Kural Dışı Davranış ve Anne-Baba Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları.

Değişkenler	Ailenin Cezalandırma Şekli	N	$\bar{X}$	Ss	Sıra Ort.	H	p	Fark
Suç Davranışı Toplam Puan	Sözel Uyarı ^a	224	54,13	19,32	133,02	14,37	0,00	b>a, b>c
	Fiziksel Ceza ^b	19	83,26	41,63	201,42			
	Duygusal Ceza-Mahrum	38	61,79	28,02	157,84			
	Bırakma ^c							
Anne Kabul Red Ölçeği Toplam Puan	Sözel Uyarı ^a	224	42,54	12,92	131,48	34,94	0,00	b>a, b>c
	Fiziksel Ceza ^b	19	62,37	6,73	246,05			
	Duygusal Ceza-Mahrum	38	43,95	10,00	144,62			
	Bırakma ^c							
Baba Kabul Red Ölçeği Toplam Puan	Sözel Uyarı ^a	224	43,56	13,26	132,98	25,12	0,00	b>a, b>c
	Fiziksel Ceza ^b	19	60,68	10,51	230,13			
	Duygusal Ceza-Mahrum	38	44,92	12,43	143,71			
	Bırakma ^c							

$p<0,05$

Çizelge 3.14. incelendiğinde ergenlerin ailelerinin cezalandırma şekline göre suç davranışı puan ortalamalarının yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($H=14,37$; $p<0,05$). Fiziksel ceza yöntemini kullanan ailelere sahip ergenlerin suç davranışı sıra ortalamaları ($\bar{X}=201,42$), sözel

uyarı ($\bar{X}=133,02$), duygusal ceza-mahrum bırakma cezalarını kullanan ailelere sahip ergenlerin sıra ortalamalarından ($\bar{X}=157,84$) anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu ile fiziksel ceza yöntemine maruz kalan ergenlerin suç eğilimleri, sözel uyarı ve duygusal ceza-mahrum bırakma cezalarına maruz kalan ergenlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ergenlerin ailelerinin cezalandırma şekline göre anne kabul red ölçeği toplam puan ortalamalarının anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($H=34,94$; $p<0,05$). Sıra ortalamalarına göre fiziksel ceza yöntemini kullanan ailelere sahip ergenlerin anne kabul red ölçeği ($\bar{X}=246,05$) sıra ortalamaları, sözel uyarı ($\bar{X}=131,48$), duygusal ceza-mahrum bırakma cezalarını kullanan ailelere sahip ergenlerin sıra ortalamalarından ($\bar{X}=144,62$) anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu ile fiziksel cezaya maruz kalan ergenlerin, sözel uyarı ve duygusal ceza-mahrum bırakma cezalarına maruz kalan ergenlere annelerinden daha yüksek düzeyde red algıladığı anlaşılmaktadır.

Ergenlerin ailelerinin cezalandırma şekline göre baba kabul red ölçeği puan ortalamalarının anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($H=25,12$; $p<0,05$). Fiziksel ceza yöntemini kullanan ailelere sahip ergenlerin baba kabul red ölçeği sıra ortalamaları ($\bar{X}=230,13$), sözel uyarı ($\bar{X}=132,98$), duygusal ceza-mahrum bırakma cezalarını kullanan ailelere sahip ergenlerin sıra ortalamalarından ($\bar{X}=143,71$) anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu ile fiziksel ceza yöntemine maruz kalan ergenlerin, sözel uyarı ve duygusal ceza-mahrum bırakma cezalarına maruz kalan ergenlere babalarından daha yüksek düzeyde red algıladığı görülmektedir.

Çizelge 3.15.'de ergenlerin ailesinde suça karışmış bireylerin var olma durumuna göre kural dışı davranış ve anne-baba kabul red ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Mann Whitney U Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.15. Ergenlerin ailesinde suça karışmış bireylerin var olma durumuna göre Kural Dışı Davranış ve Anne-Baba Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Mann Whitney U Testi sonuçları.

Değişkenler	Ailede Suça Karışan Birey	N	$\bar{X}$	Ss	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	z	P
Suç Davranışı	Yok	239	55,81	22,80	135,13	32295,5	3615,50	-2,88	0,00
Toplam Puan	Var	42	64,67	28,29	174,42	7325,5			
Anne Kabul Red Ölçeği	Yok	239	43,41	13,25	136,49	32620	3940,00	-2,22	0,03
Toplam Puan	Var	42	47,83	12,25	166,69	7001			
Baba Kabul Red Ölçeği	Yok	239	44,24	13,88	136,33	32584	3904,00	-2,90	0,02
Toplam Puan	Var	42	48,64	11,55	167,55	7037			

p<0,05

Çizelge 3.15. incelendiğinde ergenlerin ailesinde suça karışmış bireylerin var olup olmadığı durumuna göre suç davranışı puan ortalamalarının yapılan Mann Whitney U testi sonucunda anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir (U=3615,50; z=-2,88; p<0,05). Sıra ortalamaları incelendiğinde ailesinde suça karışan birey veya bireylerin bulunduğunu belirten ergenlerin suç davranışı sıra ortalamalarının ($\bar{X}$ =174,42), ailesinde suça karışan birey veya bireylerin bulunmadığını belirten ergenlerin sıra ortalamalarına ($\bar{X}$ =135,13) göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın bu bulgusuna göre ailesinde suça karışmış birey veya bireylerin bulunduğu ergenlerin suç eğilimleri daha yüksek çıkmıştır.

Ergenlerin ailesinde suça karışmış bireylerin var olup olmadığı durumuna göre anne kabul red ölçeği toplam puan ortalamalarının anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir (U=3940,00; z=-2,22; p<0,05). Sıra ortalamaları incelendiğinde ailesinde suça karışan birey veya bireylerin bulunduğunu belirten ergenlerin anne kabul red ölçeği sıra ortalamalarının ($\bar{X}$ =166,69), ailesinde suça karışan birey veya bireylerin bulunmadığını belirten ergenlerin sıra ortalamalarına ($\bar{X}$ =136,49) göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın bu bulgusuna göre ailesinde suça karışmış birey veya bireylerin bulunduğu ergenlerin annelerinden daha yüksek düzeyde red algıladığı anlaşılmaktadır.

Ergenlerin ailesinde suça karışmış bireylerin var olup olmadığı durumuna göre baba kabul red ölçeği puan ortalamalarının anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($U=3904,00$; $z=-2,90$; $p<0,05$). Sıra ortalamaları incelendiğinde ailesinde suça karışan birey veya bireylerin bulunduğunu belirten ergenlerin baba kabul red ölçeği sıra ortalamaları ($\bar{X}=167,55$), ailesinde suça bulaşan birey veya bireylerin bulunmadığını belirten ergenlerin sıra ortalamalarına ($\bar{X}=136,49$) göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın bu bulgusuna göre ailesinde suça karışmış birey veya bireylerin bulunduğu ergenlerin babalarından daha yüksek düzeyde red algıladığı anlaşılmaktadır.

Çizelge 3.16.'te ergenlerin izlemeyi tercih ettikleri film türüne göre kural dışı davranış ve anne-baba kabul red ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.16. Ergenlerin izlemeyi tercih ettikleri film türüne göre Kural Dışı Davranış ve Anne-Baba Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları.

Değişkenler	İzlenen Film Türü	N	$\bar{X}$	Ss	Sıra Ort.	H	p	Fark
Suç Davranışı Toplam Puan	Aksiyon-Macera ^a	79	53,97	17,64	130,34	23,68	0,00	b>a, b>c, b>d
	Savaş-Şiddet & Korku-Gerilim ^b	97	67,07	32,17	172,81			
	Komedi ve Romantik ^c	91	49,14	9,96	118,80			
	Dram, Bilim Kurgu-Fantastik ve Spor ^d	14	58,00	28,52	125,00			
Anne Kabul Red Ölçeği Toplam Puan	Aksiyon-Macera	79	42,57	13,10	131,56	7,12	0,07	-
	Savaş-Şiddet & Korku-Gerilim	97	46,73	13,29	157,42			
	Komedi ve Romantik	91	43,33	13,18	136,13			
	Dram, Bilim Kurgu-Fantastik ve Spor	14	38,93	10,31	112,18			
Baba Kabul Red Ölçeği Toplam Puan	Aksiyon-Macera	79	45,01	14,85	141,56	6,20	0,10	-
	Savaş-Şiddet & Korku-Gerilim	97	47,29	13,76	155,58			
	Komedi ve Romantik	91	42,76	12,42	127,04			
	Dram, Bilim Kurgu-Fantastik ve Spor	14	41,64	11,34	127,54			

$p<0,05$

Çizelge 3.16. incelendiğinde, ergenlerin izlemeyi tercih ettikleri film türüne göre suç davranışı puan ortalamalarının yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($H=23,68$; $p<0,05$). Sıra ortalamaları incelendiğinde Savaş-şiddet & korku-gerilim türünde filmler izleyen ergenlerin suç davranışı sıra ortalamaları ($\bar{X}=172,81$), aksiyon-macera ($\bar{X}=130,34$), komedi ve romantik ($\bar{X}=118,80$), dram, bilim kurgu-fantastik ve spor türünde film izleyen ergenlerin sıra ortalamalarından ($\bar{X}=125,00$) anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu savaş-şiddet & korku-gerilim türünde filmler izleyen ergenlerin diğer film türlerini tercih eden ergenlere göre suç eğilimlerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir

Ergenlerin, izlemeyi tercih ettikleri film türüne göre anne kabul red ölçeği ($H=7,12$; $p>0,05$) ve baba kabul red ölçeği ($H=6,20$; $p>0,05$) puan ortalamalarının anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Çizelge 3.17. Ergenlerin günlük teknoloji (bilgisayar oyunları/telefon/sosyal medya) kullanım süresine göre Kural Dışı Davranış ve Anne-Baba Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.17. Ergenlerin günlük teknoloji (Bilgisayar Oyunları/Telefon/Sosyal Medya) kullanım süresine göre Kural Dışı Davranış ve Anne-Baba Kabul Red Ölçeği puan ortalamaları standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları.

Değişkenler	Teknolojik Aletlerle Günlük Vakit Geçirme Süresi	N	$\bar{X}$	Ss	Sıra Ort.	H	p	Fark
Suç Davranışı	0-1 Saat ^a	168	50,04	12,96	114,90	49,30	0,00	c>a;
	2-3 Saat ^b	60	61,18	27,20	162,28			c>b;
Toplam Puan	4-5 Saat ^c	53	75,02	34,31	199,64			b>a;
Anne Kabul Red Ölçeği	0-1 Saat	168	42,70	13,30	131,87	5,39	0,07	-
	2-3 Saat	60	46,40	15,04	152,20			
Toplam Puan	4-5 Saat	53	45,77	9,78	157,25			
Baba Kabul Red Ölçeği	0-1 Saat	168	43,28	12,55	132,61	4,47	0,11	-
	2-3 Saat	60	47,60	16,07	152,98			
Toplam Puan	4-5 Saat	53	46,98	13,44	154,04			

$p<0,05$

Çizelge 3.17. incelendiğinde ergenlerin günlük teknoloji (bilgisayar oyunları/telefon/sosyal medya) kullanım süresine göre suç davranışı toplam puan ortalamalarının yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($H=49,30$; $p<0,05$). Sıra ortalamaları incelendiğinde teknolojik aletlerle günlük vakit geçirme süresi 4-5 saat olan ergenlerin suç davranışı sıra ortalamaları ($\bar{X}=199,64$), günlük kullanım süresi 2-3 saat ($\bar{X}=162,28$) ve 0-1 saat olan ergenlerin sıra ortalamalarından ($\bar{X}=114,90$) anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, günlük teknoloji (bilgisayar oyunları/telefon/sosyal medya) kullanım süresi 2-3 saat olan ergenlerin suç davranışı sıra ortalamaları ($\bar{X}=162,28$), günlük kullanım süresi 0-1 saat olan ergenlerin sıra ortalamalarından ($\bar{X}=114,90$) anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın bu bulgusu ile ergenlerin teknolojik aletlerle günlük vakit geçirme süresi arttıkça suç eğiliminin de artma eğiliminde olduğu görülmektedir.

Ergenlerin günlük teknoloji (bilgisayar oyunları/telefon/sosyal medya) kullanım süresine göre anne kabul red ölçeği ($H=5,39$; $p>0,05$) ve baba kabul red ölçeği ($H=4,47$; $p>0,05$) puan ortalamalarının anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Çizelge 3.18 ile Çizelge 3.19.'te kural dışı davranış ölçeği ile ebeveyn kabul red ölçeklerine ilişkin Spearman Korelasyon sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.18. Kural Dışı Davranış ve Anne Kabul Red Ölçeklerine ilişkin Spearman Korelasyon sonuçları.

Değişkenler	Anne Kabul Red Ölçeği Toplam Puan	
Suç Davranışı Toplam Puan	R	,342**
	P	0,000
	N	281

$p<0,01$

Çizelge 3.18. incelendiğinde ergenlerin suç davranışı toplam puanları ile anne kabul red ölçeği toplam puanları arasında orta düzeyde pozitif yönlü ve anlamlı ilişkinin bulunduğu anlaşılmaktadır ($r=0,342$; $p<0,01$). Anne kabul red ölçeği toplam

puanları arttıkça suç davranışı toplam puanlarının da artış gösterdiği belirlenmiştir. Araştırma bulgularına göre ergenlerin annelerinden algıladığı red düzeyi yükseldikçe suç eğilimlerinin de artmakta olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 3.19. Kural Dışı Davranış ve Baba Kabul Red Ölçeklerine ilişkin Spearman Korelasyon sonuçları.

Değişkenler	Baba Kabul Red Ölçeği Toplam Puan	
Suç Davranışı Toplam Puan	R	,365**
	P	0,000
	N	281

p<0,01

Çizelge 3.3. incelendiğinde ergenlerin suç davranışı toplam puanları ile baba kabul red ölçeği toplam puanları arasında orta düzeyde pozitif yönlü ve anlamlı ilişkinin bulunduğu anlaşılmaktadır ($r=0,365$; $p<0,01$). Baba kabul red ölçeği toplam puanları arttıkça suç davranışı toplam puanlarının da artış gösterdiği belirlenmiştir. Araştırma bulgularına göre ergenlerin babalarından algıladığı red düzeyi yükseldikçe suç eğilimlerinin de artmakta olduğu belirlenmiştir.

4. TARTIŞMA

Bu araştırma ergenlerin suça yönelik davranışları ve ebeveynlerine ilişkin kabul red algılarında etkili olabilecek etmenlerin ortaya konması ayrıca ergenlerin suç eğilimi ile algılanan ebeveyn kabul red düzeyleri arasındaki ilişkisinin incelenmesi amacıyla planlanmıştır. Araştırmada ilk önce parametrik koşulların sağlanıp sağlanmadığını belirlemek amacıyla normallik testleri yapılmış, Kuraldışı Davranış Ölçeği ile Ebeveyn Kabul Red Ölçekleri arasındaki korelasyon değerlendirilip çeşitli sosyo-demografik değişkenlere göre ölçeklerin puan ortalamalarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Araştırmada Suç davranışı toplam puan ortalamaları ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı farklılığın olduğu, erkek ergenlerin suç davranışı toplam puan ortalamalarının kız ergenlerden anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırma bulgularına göre erkek ergenlerin suç eğiliminin, kız ergenlerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Literatürde suç davranışının cinsiyetle ilişkili olduğu sonucuna ulaşan araştırmalar mevcuttur. Aktaş ve Güvenç (2006), Buss ve Perry (1992), Eroğlu (2009), Loeber ve Stouthamer-Loeber (1986), Marcus ve Betzer (1996), Rothbaum ve Weisz (1994), Uzbaş ve Kabasakal (2010) ve Van Voorhis ve arkadaşları (1988) ve Yalçın (2014) çalışmalarında, araştırma bulgularıyla tutarlı şekilde suç davranışının cinsiyete göre farklılaştığını, erkek ergenlerin kız ergenlere göre suça daha eğilimli olduğunu saptamışlardır. Suça bulaşmış ergen istatistikleri incelendiğinde erkek ergenlerin kız ergenlere göre daha ön planda olduğu görülmektedir (Akduman, 2007). Ergenlerin içinde büyüdüğü sosyal çevrenin yapısının ve çeşitli yetiştirme stillerinin bu duruma neden olabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda erkeklerin ev dışında ve aile içinde daha serbest olması erkek ergenlerin suça karışma oranını arttırdığı düşünülmektedir. Erkek ergenlerin kuraldışı davranışlarının kız ergenlerden yüksek olması sebebinin Şirvanlı Özen ve Aktan (2010), “Erkek ergenler toplumunda etkisiyle suç teşkil edebilecek davranışları göstermeyi erkeklik göstergesi olarak algılayabilmektedir. Bu durumun sonucu olarak erkek ergenlerin kız ergenlerden daha fazla kuraldışı davranış

göstermesi toplum tarafından da beklenen bir durumdur” şeklinde açıklamaktadır. Suça yönelik davranışların cinsiyet değişkeni ile anlamlı bir ilişkisinin olmasının bir sebebi de ergenlik döneminde yaşanan sorunların kız ve erkeklerde farklı boyutlarda görülmekte olması olabilir. Kız ergenler kuraldışı davranışları kontrol kaybının bir sonucu olarak ortaya konan olumsuz bir eylem olarak yorumlarken, erkek ergenler ise kendilerini ispatlamak adına bir yol olarak değerlendirmektedir (Campbell ve ark., 1992). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir boyutu olarak, ebeveynlerin cinsiyete göre farklılaşan davranışsal kontrolü ile kız ergenler daha sıkı kontrol altında tutulmakta, erkek ergenler daha rahat bir tutum ile yetiştirilmektedir (Barber, 1996; Conger ve ark., 1997; Garber ve ark., 1997). Literatür değerlendirildiğinde toplumun sosyal yapısı, ebeveynlerin bazı cinsiyetçi tutumları ve kız ve erkek ergenler arasındaki farklı problem çözme bakış açılarının suça yönelik davranışların ortaya çıkışında cinsiyetin etkili olabileceği söylenebilir.

Araştırmada cinsiyete göre anne kabul red ölçeği toplam puanlarının anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Bununla birlikte baba kabul red ölçeği toplam puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği, erkek ergenlerin kız ergenlere göre babalarından daha yüksek düzeyde red algılamakta olduğu belirlenmiştir. Demir (2018) algılanan ebeveyn tutumu ile ergenlerin psikolojik belirti düzeyini 209 ergenle incelediği çalışmasında; ergenlerin anne ve babalarından algıladığı duygusal sıcaklık ve reddedicilik açısından kız ergenler ve erkek ergenler arasında fark bulunduğu saptamıştır. Erkek ergenlerin kız ergenlere oranla, baba ve anne duygusal sıcaklığını daha az, baba reddediciliği daha fazla algıladığını belirtmiştir. Benzer şekilde Batum (2007) ve Buschgens ve arkadaşları (2010) çalışmalarında ebeveyn kabul ve red toplam puanlarına göre erkeklerin kızlara oranla daha çok anne baba reddi algıladığı belirtilmiştir. Benzer bir sonuç da Dwairy (2010)’nin kültürler olarak yürüttüğü ve 2.884 ergenin katıldığı çalışmasında görülmektedir. Bu çalışmaya göre erkek ergenlerin kız ergenlere göre ebeveynlerinden daha yüksek red algıladıkları belirlenmiştir. Yazında, ebeveyn kabul red alt ölçekleri ve toplam puanın cinsiyete göre farklılaşmadığını belirten çalışmalar da mevcuttur. Erkman ve Rohner (2006), ebeveyn kabul reddinin cinsiyetten bağımsız olduğunu belirtmişlerdir. Aksu (2014), Ansari (2002), Erkan ve Toran (2004),

Rothbaum ve Weisz (1994), Salahur (2010) ve Yıldız (2009) araştırma sonuçlarına göre anne ve babadan algılanan kabul red toplam puanlarının cinsiyete göre farklılık göstermediğini belirtmişlerdir. Ayrıca Rohner ve Rohner (1981), kültürlerarası EKAR Kuramının kodları hakkındaki bir çalışmada ebeveynliğin sıcaklık boyutunu incelemiş ve cinsiyetinin ebeveyn davranışlarının belirleyici olmadığını ortaya koymuştur. Eryavuz (2006) da yetişkinler ile çalıştığı araştırmasında cinsiyetin çocukluk döneminde algılanan ebeveyn kabul reddi ile anlamlı bir etkisi olmadığını belirtmiştir. Bu doğrultuda, ebeveyn kabul reddinin cinsiyetten bağımsız olduğu fakat erkek ergenlerin toplumumuzun kültürel yapısı sonucunda babalarından hissettiği kontrolü baba reddi olarak algıladığı söylenebilir. Rohner ve arkadaşları (1978) ebeveynler tarafından denetlenmenin çocuklarda sevilmediklerine dair algının gelişmesine neden olacağını savunmaktadır (Şanlı ve Öztürk, 2012). Yaşadığımız toplumda erkek çocuklara daha fazla katı cezalar verildiği; bu cezanın da çoğu zaman baba tarafından verildiği, ebeveynlerin kızlara erkek çocuklarına oranla daha koruyucu oldukları bunun yanında erkeklerin disiplinine kızlardan daha çok önem verdikleri görülmektedir. Bu durumun sonucunda erkek ergenlerin kız ergenlere göre babaları tarafından daha yüksek düzeyde red hissedebilecekleri söylenebilir.

Araştırmada sınıf düzeyine göre suç davranışı toplam puan ortalamalarının anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. On birinci sınıfa devam eden ergenlerin suç davranışı toplam puan ortalamaları dokuzuncu sınıf düzeyindeki ergenlerin puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırma bulgularına göre on birinci sınıfa devam eden ergenlerin, dokuzuncu sınıf düzeyindeki ergenlere göre suç eğilimlerinin daha yüksek olduğu, sınıf düzeyi yükseldikçe suç eğiliminin de artma eğiliminde olduğu görülmektedir. Ortaöğretimde sınıf düzeyi arttıkça kendilik değerini algılamada bir düşüş yaşandığı ve ergenlerin ergenlik döneminde kendilik değeri olumsuz algıladığı düşünülmektedir (Bee ve Boyd, 2009). Kendilik değerini olumsuz algılayan ergenlerin sapma davranışlara daha sık yönelebileceği düşünülebilir. Benzer şekilde, Aras ve arkadaşları (2007) İzmir ili lise öğrenimi düzeyindeki ergenlerin riskli davranışlarını incelediği çalışmada son sınıfa devam eden lise öğrencilerinin suç eğilim ortalama puanları alt sınıftaki öğrencilerin puanlarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Aktaş ve

Güvenç (2006), Başaran (2008), Karaduman (2012), Öztürk (2008) ve Taşkesen (2013) yaptıkları çalışmalarda da araştırmamız bulgularıyla uyumlu şekilde saldırganlık düzeyinin öğrencilerin sınıf seviyelerine göre farklılık gösterdiğini vurgulamışlardır. Yöndem ve Totan (2008) ise kuraldışı davranışlardan biri olan zorbalığın ergenlerin sınıf düzeyi yükseldikçe zorbalık içeren davranışlarında arttığını bulgulamış, ergenlerin içinde bulunduğu yükseköğrenime hazırlık döneminde yaşadıkları stresin bu durumda etkili olabileceği düşünülmektedir. Ergenlik döneminde yaşı ilerlemesi ile birlikte gelişimin hızlı da artar ve bu durumun davranış kontrolünün zayıflamasına sebep olarak anti sosyal davranışlar düzeyinde artışa neden olabilir (Aracı, 2012). Kuraldışı davranışların sınıf seviyesine göre farklılaşmasında ve bu davranışların en fazla üst sınıf öğrencilerinde görülmesinin nedenleri arasında; bu öğrencilerin kendilerini diğer sınıflara göre daha bağımsız ve güçlü hissetmelerinden kaynaklanmış olabilir. Ayrıca ergenlik döneminde yaşanan kaygı ve stres sonucunda ergenlerin kuraldışı davranışlara daha sık başvurabilecekleri söylenebilir.

Araştırmada sınıf düzeyine göre anne kabul red ölçeği ve baba kabul red ölçeği toplam puan ortalamalarının anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Dokuzuncu sınıf düzeyindeki ergenlerin anne kabul red ölçeği toplam puan ortalamaları, on ikinci sınıf düzeyindeki ergenlerin puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu, dokuzuncu sınıf düzeyindeki ergenlerin on ikinci sınıf düzeyindeki ergenlere göre annelerinden daha yüksek düzeyde red algılamakta olduğu belirlenmiştir. On birinci sınıf düzeyindeki ergenlerin ise baba kabul red ölçeği toplam puan ortalamaları, on ikinci sınıf düzeyindeki ergenlerin puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu, on birinci sınıf düzeyindeki ergenlerin on ikinci sınıf düzeyindeki ergenlere göre babalarından daha yüksek düzeyde red algılamakta olduğu belirlenmiştir. Araştırma bulgularına göre alt sınıflardaki ergenler üst sınıf düzeyindeki ergenlere göre ebeveynlerinden daha yüksek düzeyde red algılamaktadır. Ergenlik döneminde erken ergenlik dönemiyle çocuk ebeveyn arasındaki bağlanmada bir düşüş meydana geldiği, bağlanmanın akranlara ve örnek alınan farklı rol modellere yöneldiği bilinmektedir (Aracı, 2012; Buist ve ark., 2004 ve Lieberman ve ark., 1999). Greenberg ve arkadaşları (1983), yapmış olduğu bir

çalışmada ergenlik dönemi ile birlikte anne-babadan, arkadaşlara doğru bir yönelimin olduğunu ifade etmiştir. Ergenler, ergenliğe giriş ile birlikte aile bireylerinden uzaklaşıp akranlarına daha fazla yönelebilmektedir. Bu durumun ergen ebeveyn ilişkisini olumsuz etkileyebileceğini ve ergenlerin ebeveynlerinden daha yüksek düzeyde red algılamasına sebep olduğu söylenebilir.

Araştırmada anne öğrenim düzeyine göre suç davranışı toplam puan ortalamalarının anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Literatürde bulgularla tutarlılık gösteren çalışmalar ve anti sosyal davranışların anne ve baba öğrenim düzeyi ile ilişkisi hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Tuzgöl (2000), lise öğrencilerinde anne-baba tutumları ile saldırganlık düzeyini incelediği çalışmasında annenin öğrenim düzeyine göre öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin farklılaşmadığını belirtmiştir. Ağlamaz (2006) ve Aracı (2012) araştırma sonuçlarına göre lise ve üniversite mezunu olan annelerin çocuklarının saldırganlık düzeyi ilköğretim mezunlarına göre daha düşük çıktığını belirtirken, Aras ve arkadaşları (2007) çalışmalarında anne öğrenim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan ergenlerde suça eğilimi ölçen kuraldışı davranış ölçeği (KDÖ) ortalama puanlarının yüksek olduğunu belirtilmektedir. Suç davranışının durumsal etmenlerine bakıldığında, anne-baba davranışlarının çocuk tarafından model alınması da suça yönelmenin bir sebebini oluşturmaktadır. Fakat ebeveynlik içten gelen bir davranıştır ve eğitim düzeyinin ebeveynlik davranışları üzerinde etkisinin her zaman etkili olacağı söylenemez.

Araştırmada anne öğrenim düzeyine anne kabul red ölçeği toplam puan ortalamalarının anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Literatürde bulgularla tutarlılık gösteren araştırma sonuçları yer almaktadır. İlhan Ildız ve Ahmetoğlu (2016) annelerin öğrenme düzeyi ile çocukları ile olan ilişkilerinin kalitesi arasında anlamlı farklılık olmadığını belirlemiş, bu durumu ebeveyn-çocuk ilişkisinde sağlam bir temelin oluşması için asıl önemli olan sevgi, kabul, ihtiyaçların karşılanması gibi durumların farklı öğrenim düzeyinden ebeveynlerin de yerine getirilebileceği davranışlar olması ile açıklamışlardır. Aracı (2012) ve Gelgör (2016) da araştırma sonuçlarına göre annenin öğrenim düzeyine göre ebeveyn-çocuk ilişki düzeyinin

farklılaşmadığını bildirmiştir. Erkan ve Toran (2004) Diyarbakır ilinde yaşayan, düşük sosyoekonomik düzeye sahip 123 anne ile çalışmalarında, lise ve üzerinde öğrenim görmüş annelerin daha kabul edici olduğunu, bununla birlikte öğrenim düzeyi düşük olan annelerin daha reddedici olduğunu bulgulamışlardır. Çocukların anne-babalarıyla ilişkilerinin temeli doğum öncesi dönemde atılmakta ve annelik içgüdüsel olarak gelişmektedir. Gelişen teknoloji ile farklı sosyo-ekonomik düzeydeki tüm ebeveynler anne-çocuk ilişkisi ile ilgili doğru bilgilere erişebilmektedir. Bu durumun düşük öğrenim düzeyindeki annelerin de farkındalıklarını artırmasını sağladığı düşünülmektedir. Başaran (2008)'ın katılımcı sayılarının homojen olmadığı, gruplar arasında sayı farklılıklarının fazla olduğu çalışmaların araştırma sonucunu etkilediğini gözlemlemiştir. Araştırmada anne öğrenim düzeyinin anne kabul red düzeyinde anlamlı bir farka yol açmamasının bir nedeninin de annelerin öğrenim düzeyi frekansının eşit dağılım göstermemiş olması da olabilir.

Araştırmada suç davranışı puanlarının aile tipine göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Parçalanmış aileden gelen ergenlerin suç davranışı toplam puanları, ailesi çekirdek aile tipinde olan ergenlerin suç davranışı puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bulgulara göre parçalanmış aileden gelen ergenlerin suç eğilimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın bu bulgusu Türkeri (1995), Yılmaz (2000) ve Zimmermann (2006)'ın parçalanmış aileden gelen çocukların suça yönelik davranışları arasında ilişki olduğu çalışma bulguları ile benzerlik göstermektedir. Bulgularla tutarlı olmayan çalışmalar da literatürde mevcuttur. Balkaya ve Ceyhan (2007)'nin lise öğrenimine devam eden ergenlerin suç davranışı düzeylerini bazı kişisel ve ailesel özellikler bakımından incelediği çalışmasında, ergenlerin ebeveynlerinin birliktelik durumlarına göre suç davranışlarının anlamlı olarak farklılık göstermediğini ifade etmiştir. Ergenlerin suça yönelik davranışlara karışmalarında ebeveynlerin birliktelik durumlarından daha çok anne babaların çocuklarına yönelik tutumlarının daha önemli olduğu ifade edilmektedir. Çocukluk çağında ebeveynlerin boşanması, çocuk açısından zor ve stresli bir süreçtir. Özellikle ergenlik dönemindeki ergenler stresle baş etmekte zorluk çekip sapma davranışlara

yönelebileceği söylenebilir. Çoğu ergen, boşanma sonrasında anne ve babasına eşit olarak ulaşamayarak dünyası bir anlamda bölünmekte ve oluşan otorite boşluğu ergenin yanlış arkadaş ilişkilerine yönelmesi neden olabilmekte (Amato, 1994, Butler, 2003, Furstenberg ve Kiernan, 2001, Isaacs, 2002, Lamb ve ark., 1997, Madden Derdich ve Leonard, 2000, Woodward ve ark., 2000) ve ergenin katıldığı akran gruplarında anti sosyal davranışların bulunması halinde suça yönelik davranışlara daha sık yöneleceği söylenebilir.

Araştırmada ergenlerin ailelerinin aylık gelir düzeyine göre suç davranışı toplam puan ortalamalarının anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Bulgular incelendiğinde ailesinin aylık gelir düzeyi yüksek olan ergenlerin Suç davranışı toplam puanları, gelir düzeyi düşük olan ergenlerin Suç davranışı puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırma bulgularına göre aylık gelir düzeyi yüksek ailelerden gelen ergenlerin, gelir düzeyi düşük ailelerden gelen ergenlere göre suç eğilimlerinin daha yüksek düzeyde olduğu ortaya çıkmaktadır. Bulgularla tutarlı olarak Sarı (2018) lise öğrencilerinin suça karşı tutumlarını incelediği araştırmasında ergenlerin ailelerinin ekonomik seviyesi yükseldikçe ergenlerin suç davranışını onaylayan bir tutum sergilediklerini belirlemiştir. Tezcan (2015) ıslah evinde bulunan ve lise öğrenimine devam eden ergenlerin suça yönelme sebeplerini araştırdığı çalışmasında ergenlerin çoğunluğunun ekonomik düzeylerinin yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Yüksek gelir düzeyinin ergenlerin kaynaklara kolay ulaşım sağladığı (Sarı, 2018), zor durumlardan daha kolay kurtulabileceklerini düşünebilecekleri düşünüldüğünde, suç davranışını gelir düzeyi yüksek ergenlerin risksiz bir davranış olarak gördüğü ve bu tür davranışlara daha kolay karışabilecekleri söylenebilir. Ulaş ve arkadaşlarının (2012), çocuk suçluluğunu önlemede ebeveyn izlemesini inceledikleri çalışma sonuçlarına göre sosyo-ekonomik düzeyin suça bulaşmada etkili bir faktör olduğu belirlenmiştir ve literatürdeki benzer çalışmalar (Aldemir, 2010; Gönültaş, 2009; Kılıç, 2007; Mum, 2011 ve Terzi, 2007) incelendiğinde sosyo-ekonomik düzeyin ergenlerin suç eğiliminde etkili bir değişken olduğu görülmektedir. Araştırma bulguları çalışmaları destekler niteliktedir.

Araştırmada ergenlerin ailelerinin aylık gelir düzeyine göre, anne kabul red ölçeği ve baba kabul red ölçeği toplam puan ortalamalarının anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Ailesinin aylık gelir düzeyi yüksek olan ergenlerin anne ve baba kabul red ölçeği toplam puanları, ailesinin gelir düzeyi düşük olan ergenlerin puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bulgulara göre ekonomik düzey red düzeyini etkilemekte ve ekonomik düzey yükseldikçe ergenlerin ebeveynlerden daha yüksek düzeyde red algıladıkları belirlenmiştir. Sosyo-ekonomik düzeyin ebeveynlik becerileri üzerinde etkili olabileceği, öğrenim düzeyi yükseldikçe iş yaşamına daha çok katılan anne ve babaların yüksek seviyedeki iş stresinin (Gelgör, 2016; Goodman ve ark., 2011) ebeveyn çocuk ilişkisini olumsuz etkileyebileceği ileri sürülmektedir. Yoğun çalışma saatleri gibi stres faktörleri ebeveyn-çocuk ilişkisini olumsuz etkileyebilmektedir (Yiğit Demir, 2018). Kağıtçıbaşı (2010) Türkiye’de ebeveynlerin çocuklarına karşı bağıllık içeren davranışlarının; ailelerin gelir düzeyinden bağımsız olduğunu, ebeveynliğin Türk toplumunda içgüdüsel olarak ortaya konan bir davranış olduğunu belirtmiştir. Araştırmada her ne kadar her gelir düzeyinden ergen bulunsa da araştırmanın yürütüldüğü ilçenin genel sosyoekonomik durumundan kaynaklı olarak düşük gelir düzeyine sahip ergenler çoğunluktadır. Bu durum sonuçları etkilemiş olabilir.

Araştırmada ergenlerin algılanan akademik başarı düzeyine göre suç davranışı toplam puan ortalamalarının anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p<0,05$). Akademik başarı düzeyini başarısız olarak belirten ergenlerin suç davranışı puanları, orta düzeyde başarılı olan ergenlerin suç davranışı puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırma bulgularına göre akademik başarı düzeyi düştükçe ergenlerin suç eğilimi artmaktadır. Okul, ergenin akademik açıdan başarılı olma veya başarısızlık durumlarıyla karşı karşıya geleceği yegane bir ortam ve toplumsallaşma sürecinin başlangıcının atıldığı ilk kurumsal alandır. Okul ortamı içerisindeki sistemler ile ergeni etkilenmekte ve ergen de bu sistemler ile etkileşim haline girmektedir. Okul atmosferi bireyin toplum kurallarına uyum sürecine katkı sağlayan ve sağlıklı şekilde sosyalleşmesini sağlayan önemli bir etkidir (Yalçınkaya, 2002). Akademik başarısızlık, okuldan ayrılma (Özen ve ark., 2005), olumsuz okul ortamı (Miner ve Munns, 2005) okulu asma (Türkeri, 1995)

durumlarının suç davranışı ile ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Okulda başarısız olan ergenlerin kuraldışı davranışlarının daha fazla olduğunu ve ders başarısı yüksek olan ergenlerin karşılaştıkları problemleri sağlıklı yollarla çözdüklerini bildirilmişlerdir (Aras ve ark., 2007). Mevcut çalışma bulguları literatür ile uyumludur. Akademik başarısı düşük ergenlerin çoğunlukla okul atmosferinden uzak olduğu düşünüldüğünde, okuldan uzaklaşan ergenin toplum kurallarına uyum ve sağlıklı sosyalleşme süreçlerinden uzaklaşarak kuraldışı davranışlara yönelimlerinin daha sık olacağı düşünülebilir.

Araştırmada algılanan akademik başarı düzeyine göre anne kabul red ölçeği toplam puan ve baba kabul red ölçeği toplam puan ortalamalarının anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Akademik başarı düzeyinin başarısız olduğunu belirten ergenlerin anne ve baba kabul red ölçeği toplam puan ortalamaları, başarılı ve orta düzeyde başarılı olan ergenlerin puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulguya göre akademik başarısı düşük olan ergenler anne ve babalarından daha yüksek düzeyde red algılamaktadırlar. Araştırma bulguları literatürdeki araştırmalar ile uyumludur. Yavuz (2007) ebeveynlerin ilgi ve destek düzeyleri düştükçe çocukların akademik başarı düzeylerinin düşme eğiliminde olduğunu belirtmiş, Karadağ (2007) aile faktörünün çocuğun gelişimdeki rolünün tüm gelişim alanlarında olduğu gibi akademik başarı düzeyinde de oldukça etkili olduğunu vurgulamıştır. Ebeveynleri tarafından daha az ilgi gördüğünü bildiren ergenlerin daha fazla ilgi görenlere oranla daha düşük akademik başarı düzeyinde oldukları belirlenirken (Crouter ve ark., 1990; Kim ve Rohner, 2002 ve Kindap ve ark., 2008). Alanyazındaki çalışmalar incelendiğinde, ergenlerin anne-babalarını kabul edici olarak algılamasının akademik başarı düzeylerini artırdığı, reddedici olarak algılamasının ise akademik başarı düzeylerini düşürdüğüne ilişkin bulgular bu araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Sandhu ve Smith (2004), ebeveynleri tarafından onaylandığını, desteklendiğini algılayan bireyin kendini daha mutlu hissedeceğini, daha yüksek akademik performans göstereceğini ve kuraldışı davranışlara eğiliminin daha az olacağını belirtmiştir (Cenkseven Önder ve Yılmaz, 2012). Rohner (1986)'e göre bireyin dünya görüşünü ebeveynleriyle yaşadığı kabul ya da red deneyimleri şekillendirir. Ebeveynleri tarafından reddedildiğini algılayan

bireyler ebeveynleri ile yaşadıkları olumsuz yaşantılar sonucunda dünyanın ve insanların niteliğine ilişkin olumsuz bir görüşü sahip olurlar. Olumsuz dünya görüşüne sahip, güvensiz, bağımlı, öfkeli olan bireylerin akademik başarı düzeylerinin de düşük olması beklenebilir.

Araştırmada ergenlerin okulda disiplin cezası alma durumuna göre suç davranışı puan ortalamalarının anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Araştırma bulgularına göre okulda disiplin cezası aldığını belirten ergenlerin suç eğilimlerinin, disiplin cezası almayan ergenlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Okul yönetimleri eğitim ve öğretim sürecinde meydana gelen kuraldışı davranışları önlemek için yönetmelik gereği bazı disiplin uygulamalarına gitmektedir. Okullarda eğitim amacıyla uygulamaya konan birçok eylem, çocukların toplumsallaşma sürecine uyumunda çok önemli roller üstlenmekte ve çocuğu başarılı bir toplumsallaşma sürecine dahil etmeyi amaçlamaktadır (Göker ve Çilingir, 2012). Davranışçı kuramın da ileri sürdüğü gibi davranışlar ödülle desteklendikçe ve pekiştirildikçe artar, cezalandırıldıkça azalır (Güler, 2010). Araştırma bulgularına göre disiplin cezası almış olan ergenlerin suç eğilimlerinin daha yüksek olması, hangi öğrencilerin daha sık disiplin cezası aldığını göstermektedir. Harris (1993) okullarda hırsızlık (%19), itişme kakışma ve fiziksel şiddet (%28) ve sözel olarak hakaret (%26) davranışlarının en sık rastlanan disiplin problemleri olarak sıralamıştır. Disiplin uygulamaları gibi çalışmaların doğru şekilde yerine getirilmemesi, ergenin gelişimini ve çevresine uyum sürecini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. İnsancıl ve doğru şekilde yaşama hazırlayan eğitim hayatının önemine karşılık, yanlış ve yetersiz uygulamalar birçok probleme kaynaklık edebilmektedir (Yavuzer, 2009). Bu sorunlardan bir tanesi ve en önemlisi yıkıcı davranışların sıklığının artmasıdır. Ceza uygulamaları olumsuz davranışı azaltmaktan ziyade ergenin okul, eğitim kavramlarına olumsuz tutumda bulunmasına sebep olurken, doğru ödüllendirme tekniklerinin olumlu davranışa odaklanarak ergenin davranışları üzerinde daha yapıcı etkiye sahip olabilmektedir. Disiplin uygulamaları ergenleri okul ve eğitim hayatından soğutarak, okuldaki kaçmalarına, akran zorbalığı yapmalarına veya zorbalığa maruz kalmalarına, çetelere karışmalarına, hırsızlık gibi suçlar ve çeşitli davranış problemlerinin ortaya çıkışına sebep olabilmektedir.

Ergenlerin psiko-sosyal ihtiyaçlarına zamanında ve yerinde cevap vermek, sorunlarına yapıcı ve doğru şekilde mler üretmek ve bu sorunların sebep olduğu suça yönelik davranışları engelleyebilecek sistemli çalışma disiplinine sahip olmak birçok okul ortamının sahip olması gereken niteliklerdir. Bulgulara göre disiplin cezası alan ergenlerin suç eğilimlerinin yüksek çıkmasının, yanlış disiplin uygulamalarının olumsuz davranışı pekiştirmesinden kaynaklanmış olabileceği söylenebilir.

Araştırmada ergenlerin okulda disiplin cezası alma durumuna göre Anne Kabul Red leği toplam puan ortalamalarının anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0,05$). Bununla birlikte Baba Kabul Red leği toplam puan ortalamalarının disiplin cezası alma durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p<0,05$). Okulda disiplin cezası aldığını belirten ergenlerin Baba Kabul Red leği toplam puan ortalamalarının anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırma bulgularına göre okulda disiplin cezası aldığını belirten ergenlerin babalarından daha yüksek düzeyde red algıladığı sonucuna varılmıştır. Rohner'e (1986) göre bireyin ebeveynleriyle yaşıadığı kabul ya da red düzeyi bireyin olumlu ve olumsuz dnyagrüşüne sahip olması, güvenli veya güvensiz olması, bağımlı veya bağımsız olması, dingin veya öfkeli olmasını etkilemektedir. Özellikle babanın çocuğu ile olan ilişkisinin niteliği, çocukların problem çözme becerilerinin (Easterbrooks ve Goldberg, 1984), zgvenlerinin (Lamb ve ark., 1977), empati ve bilişsel becerilerinin, i denetimlerinin (Lamb, 1977; Coltrane, 1990) ve psiko-sosyal uyumları üzerinde pozitif yönde etkilidir (Russell, 1982; Yılmazetin, 2003). Araştırma bulgularına göre babalarından yüksek düzeyde red algılayan ergenlerin problem çözme becerilerinin, empati ve bilişsel becerilerinin daha zayıf olabileceği ve bunun sonucunda da disiplin cezası alacak davranışlarda daha sık bulunabilecekleri söylenebilir.

Araştırmada ergenler tarafından algılanan aile tutumuna göre anne kabul red leği ve baba kabul red leği toplam ortalamalarının anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Ebeveynlerini ilgisiz aile tutumunda algılayan ergenlerin anne kabul red leği puan ortalamalarının, baskıcı-otoriter, aşırı hoşgrl, aşırı korumacı ve

demokratik ebeveyn tutumunda algılayan ergenlerin puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Aynı şekilde ebeveynlerini ilgisiz aile tutumunda algılayan ergenlerin baba kabul red ölçeği puan ortalamalarının, baskıcı-otoriter, aşırı hoşgörölü, aşırı korumacı ve demokratik aile tutumuna sahip ergenlerin puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bulgulara göre ebeveynlerinin ilgisiz tutumda olduğunu algılayan ergenler anne ve babalarından yüksek düzeyde red algılamakta ve ergenlerin annelerinden algıladıkları baskıcı-otoriter, aşırı korumacı, ilgisiz tutum ve babalarından algıladıkları baskıcı-otoriter ve ilgisiz tutumda aşırı hoşgörölü tutuma göre ergenler ebeveynlerinden daha yüksek düzeyde red algılamaktadırlar. Bulgulara göre ergenler en çok demokratik tutum ve aşırı hoşgörölü tutumda ebeveynleri tarafından kabul edildiklerini algılamaktadırlar. Baumrind ebeveyn tutumlarının farklı gelişimsel sonuçlarla ilişkili olacağını öne sürmüştür (Sümer ve ark., 2010). Sümer ve Güngör (1999)'ün çocuk yetiştirme stillerinin çeşitli etkilerini incelediği çalışmasında katılımcıların çoğunluğunun anne ve babalarını kabul edici ve daha az denetim uygulayan ebeveynler olarak algıladıkları ve anne ve babadan algılanan kabulün sağlıklı gelişimle ve olumlu sonuçlarla ilişkili olduğu bulgulanmıştır. Yapılan araştırmalarda ebeveynini demokratik olarak algılayan ergenlerin kaygı düzeylerinin daha düşük olduğu ve kimlik gelişimlerinin daha iyi düzeyde ve çevreleriyle ilişkilerinin daha sağlıklı olduğu ortaya konmaktadır (Aras ve ark., 2007; Sezer, 2010; Şahin, 2015 ve Weintraub ve Gold, 1991). İlginin zayıf olup ihtiyaçların zamanında ve yerinde karşılanmadığı ailelerdeki ergenlerin kendilerini yeterli ve değerli hissedememesi yüksek düzeyde red algılamalarına sebep olmuş olabilir. Bulgulara göre ebeveynleri demokratik tutumda bulunan ergenler daha çok sevgi ve kabul hissetmektedir. Bu sebeple hoşgörölünün ve demokratik tutumun olduğu ailelerdeki ergenler daha yüksek düzeyde kabul hissettikleri düşünülmektedir.

Araştırmada ergenlerin anne ve babalarının birbirleriyle tartışma sıklığına göre suç davranışı puan ortalamalarının anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Araştırma bulgularına göre ebeveynleri her zaman tartışan ergenlerin suç eğilimleri diğer durumlara göre en yüksek düzeydedir. Araştırmalara göre anne ve baba arasındaki çatışmalar çocukların davranış problemleri ile ilişkilidir (Acar ve ark.,

2015). Qabaha (2015) da ebeveynler arasında yaşanan anlaşmazlıkların evdeki çocuğa doğrudan yansıdığını ve bu durumun çocuğun problem davranışlara eğilimini etkilediğini vurgulamıştır. Sarı (2018) tarafından yürütülen araştırma sonuçları araştırmamızın sonuçlarıyla benzerdir. Araştırma sonuçlarına göre ergenlerin ebeveynlerinin birbirleriyle tartışma sıklıklarına göre suça karşı tutumları arasında anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Ebeveynlerinin birbirleriyle sık sık tartıştığını ifade eden ergenlerin ebeveynlerinin hiçbir zaman tartışmadığını ya da nadiren tartıştığını belirten ergenlere göre davranışlarını daha fazla onayladıkları belirlenmiştir. Benzer şekilde Gördeleş Beşer ve arkadaşları (2016) aile ilişkilerinin olumsuz olduğunu belirtmiş ebeveynlerin %65,3'ünün çocuklarının profillerinin suça meyilli olduklarını ortaya koymuşlardır. Yıldız ve Erci (2011)'nin aktardığına göre Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı'nın yaptığı araştırmada saldırganlık davranış, aşırı tedirginlik, zor kullanma ve içine kapanık olma tepkilerin yüksek olduğu çocukların çoğunun aile ilişkilerinin olumsuz olduğu belirlenmiş, bu durumun toplumumuzda ailelerin üçte birinde yaşandığı tespit edilmiştir. Ergenlerin ebeveynlerinin sözel veya fiziksel şiddet davranış durumlarına tanık olmaları onların bu olumsuz davranışı öğrenmesine ve taklit etmesine sebep olabilir. Hâlbuki sorunları sözel veya fiziksel şiddetle çözmeye çalışmaktan ziyade iyi bir iletişimin, esnekliğin ve iş birliğinin etkin olduğu modeller ergen üzerinde çok daha olumlu etki oluşturabilecektir (Walker, 1991). Aynı zamanda evde sürekli tartışma ortamının sürüyor olması ergeni ailesinden uzaklaştırıp olumsuz profilde akran çevresine yönelmesine sebep olarak ergenin kuraldışı davranışlara sürüklenme riskini artırıyor olabilir.

Araştırmada ergenlerin anne ve babalarının birbirleriyle tartışma sıklığına göre anne kabul red ölçeği toplam puan ve baba kabul red ölçeği toplam puan ortalamalarının anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Araştırma bulguları anne ve babalarının birleriyle tartışma sıklığının her zaman ve sık sık olduğunu belirten ergenlerin ebeveynleri tarafından kabul edilmediğini, sıcaklık algılamadığını ve yüksek düzeyde red algılamakta olduğunu ortaya koymuştur. Sık sık tartışmaların yaşandığı ailelerde stres düzeyinin yüksek olması sevgi ve hoşgörü yerine red ve soğukluk algılanmasına sebep olabilir. Anne ve babası sıklıkla tartışan ergenler bu

sebeple de ebeveynlerinden yüksek düzeyde red algılamış olabilir. Eşlerin arasının iyi olduğu ailelerin çocuklarını yüksek kabul düzeyinde oldukları, ebeveynlerin iyi geçinemediği, aile içi stres düzeyinin yüksek olduğu ve aile içinde sevgi ve sıcaklığın eksik olduğu ailelerde ebeveynlik stilleri de olumsuz etkilenmekte olduğu ileri sürülmektedir (Beyazıt ve Bütün Ayhan, 2015; Beyazıt ve Bütün Ayhan, 2018; Sevinç ve Garip, 2010 ve Schope ve Sullivan ve ark., 2007).

Araştırmada ergenlerin ailelerinin cezalandırma şekline göre ergenlerin suç davranışı toplam puan ortalamalarının anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Bulgulara göre fiziksel cezaya mahrum kalan ergenlerin suç eğilimlerinin sözel uyarı, duygusal ceza-mahrum bırakma cezasına maruz kalan ergenlere göre daha yüksek olduğu ortaya konmuştur. Ergenlerin bazı davranışları sonucunda fiziksel cezaya maruz kalmaları ergenlerde stres yaratarak problem davranışlara yönelmelerine sebep olabilmektedir. Literatürde bulgularla benzerlik gösteren araştırma sonuçları yer almaktadır. Bir davranıştan sonra cezalandırılmak stres yaratan bir durumdur ve Stasevic ve arkadaşları (2005) çocukların kendilerini stresli hissettiği zamanları araştırdığı çalışmalarında çocukların en sık anne babalarının kendilerini cezalandırması durumunda stres yaşadığını belirlemişlerdir. Farrington (1991) çocukluk çağı saldırganlığının erken öncülerini ve ileri yaşama etkilerini incelediği çalışmasında, ebeveynlerin fiziksel cezayı kullanması veya katı disiplin yöntemlerine başvurmalarının suç eğilimine sebep olduğunu vurgulamıştır. Suça sürüklenmiş çocuklar üzerinde yürütülmüş bir çalışmada çoğu çocuğunun herhangi bir istenmeyen davranışı sonucunda cezalandırmak amacıyla ebeveynlerinin fiziksel ya da sözel şiddet içeren ceza yöntemleri uyguladığı tespit edilmiştir (Avcı, 2008). Sarı (2018) ve Tütüncüler ve arkadaşları (2008) ergenlerin suç davranışlarının ortaya çıkışında etkili faktörleri araştırdıkları çalışmalarında fiziksel şiddete maruz kalmanın kuvvetli etkisinin olduğu kanısına varmışlardır. Benzer olarak Bilgin (2009) suça karışmış çocukların %72,4 oranında ailesinden fiziksel şiddet görmekte olduğunu belirtmiştir. Işık (2006) da çalışmasında benzer şekilde yıkıcı davranışlara ilişkin psiko-sosyal risk faktörlerinin ev ortamı ya da toplum içinde şiddete maruz kalma veya tanık olma durumları ile karşı karşıya gelme ve olumsuz nitelikte akran grupları olabileceğini vurgulamaktadır. Alanyazın incelendiğinde suça yönelimin

önlenmesinde ebeveynlerin çocuklarını disipline ederken kullandıkları olumsuz yöntemlerin zararları ve sağlıklı ebeveyn tutumlarının desteklenmesinin önemi ortaya çıkmaktadır (Ulaş ve ark., 2012). Sosyal öğrenme kuramları aile yaşantılarının önemini ortaya koymaktadır (Güler, 2010). Sosyal öğrenme bakış açısına göre saldırganlık öğrenilen bir davranıştır ve fiziksel şiddet ile cezalandırılan ergen, öğrendiği bu saldırgan davranış biçimini kendi hayatındaki problem durumlarına uyarlayarak yıkıcı davranışlara yatkın hale gelebilmektedir. Ergenin sosyal öğrenme ile öğrendiği bu olumsuz davranış bilgisinin ilerleyen yaşlarında suç davranışına dönüşebilecek olması çalışmamızın bulguları ve alanyazındaki benzer araştırma bulgularıyla doğrulanmaktadır.

Araştırmada ailenin cezalandırma şekline göre ergenlerin anne kabul red ölçeği ve baba kabul red ölçeği toplam puan ortalamalarının anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Fiziksel cezalandırma şeklini kullanan ailelere sahip ergenlerin anne kabul red ölçeği ve baba kabul red ölçeği toplam puan ortalamaları, sözel uyarı, duygusal ceza-mahrum bırakma cezalarını kullanan ailelere sahip ergenlerin puanlarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bulgulara göre ebeveynlerinden fiziksel şiddet gören ergenlerin ebeveynlerinden kabul, sevgi ve sıcaklık algılamadıkları ve ebeveynlerinden yüksek düzeyde red algılamakta olduğu tespit edilmiştir. Erkman ve Rohner, 2006 yılında fiziksel ceza, algılanan anne ve baba kabul reddi ve psikolojik uyum arasındaki ilişkiyi incelenmiş ve 10-18 yaş aralığında Türkiye’de yaşayan 427 çocuk-ergen ve ebeveynleri ile yaptığı çalışmada fiziksel cezaya maruz kalan çocukların anne ve babalarından anlamlı olarak daha çok red algıladıkları sonucuna ulaşmıştır. Ebeveynlerin disiplin amaçlı uyguladığı stillerin ergenin akademik başarısıyla olumlu yönde (Brown, Mounts, Lanborn ve Steinberg, 1993; Crouter ve ark., 1990; Jacobson ve Crockett, 2000; Kindap ve ark., 2008 ve White ve Kaufman, 1997) ergenlerin ebeveynleriyle ilişkisiyle, kuraldışı davranışıyla ve olumsuz nitelikte akranlara sahip olmasıyla olumsuz yönde ilişkili olduğu belirlenmiştir (Chassin ve ark., 1993; Dishion ve ark., 1995; Pettit ve ark., 1999; White ve Kaufman, 1997). Araştırma bulgularına göre ebeveynlerin çocuklarına karşı cezalandırıcı tutumlarının sonucunda ergenlerin ebeveynlerinden

hissettiği olumsuz duyguların ergenlerin de ebeveynlerine karşı olan algılarını olumsuz etkilediği söylenebilir.

Araştırmada ergenlerin ailesinde suça bulaşan bireylerin varlığı durumuna göre ailesinde suça bulaşan birey veya bireylerin bulunduğunu belirten ergenlerin suç davranışı toplam puan ortalamalarının anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Alanyazında bulguları destekler nitelikte çok sayıda araştırmaya rastlanmıştır. Taklit sosyal öğrenme süreçlerinden biridir (Güler, 2010) ve suç davranışı da öğrenilen sosyal bir davranıştır. Ebeveynlerin kuraldışı davranışlar için model olması veya bu davranışları açık şekilde veya sessiz kalarak onaylaması ve aile içi stres (Yılmaz, 2000). Ailede suç öyküsünün varlığı, çocukların suç eğilimi ve suça yönelik davranışları ile ilişkili bulunmaktadır (Dembo ve ark., 2000; Farrington ve ark., 2009 ve Keller ve ark., 2002). Benzer şekilde Gönültaş (2009) suç geçmişini olan çocuklar ile yürüttüğü çalışmada suça sürüklenmiş çocukların babalarının %11,3'ünün suça karıştığını ve ailede çoklu suç öyküsünün bulunmasının, çocuğun suça eğilimini daha da arttırmakta olduğunu belirlemiştir. Farrington ve arkadaşları tarafından 2009 yılında yürütülen benzer bir araştırmada suç öyküsü bulunan baba figürünün özellikle erkek çocukların rol model olarak babalarını seçmelerinden dolayı suç davranışına yönelme riskinin daha yüksek olduğu ifade edilmiştir (Sarı, 2018). Bahar ve Seyhan (2006), çevresinde suçlu kişilerin varlığını belirten ergenlerin ileriki yaşamlarında suça yönelik davranışlara sürüklenme risklerinin fazla olduğunu vurgulamıştır. Aile içinde doğru ve olumlu modellerle karşılaşan, sosyal ihtiyaçlarının karşılandığını hisseden ergenlerin yaşamdan daha yüksek düzeyde doyum hissedeceği ve risk içeren davranışları daha az göstereceği söylenebilir (Cenkseven Önder ve Yılmaz, 2012). Toplumun en önemli yapı taşı olan aile kurumunun rol ve görevlerini en sağlıklı şekilde yürütmesi zaruri iken ailede suç öyküsü bulunan bireylerin olması ergenin davranışlarını olumsuz etkilemektedir. Araştırma bulgularına göre ailesinde suça bulaşmış bir veya birden fazla bireyin varlığı ile ergenlerde suç eğiliminin yüksek çıkmasının en önemli sebebinin ergenlerin ebeveynlerini rol model alarak, onları taklit etme eğiliminde olmalarından kaynaklandığı söylenebilir.

Araştırmada ergenlerin ailesinde suça bulaşan bireylerin varlığı durumuna göre ailesinde suça bulaşan birey veya bireylerin bulunduğunu belirten ergenlerin anne kabul red ve baba kabul red ölçekleri toplam puan ortalamalarının anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırma bulgularına göre ergenlerin ailesinde daha önce suça sürüklenmiş bireylerin var olması ergenlerin ebeveynlerinden daha yüksek düzeyde red algılamakta olmasına neden olmuştur. Çocuğun sağlıklı gelişmesi ve olumlu kişilik kazanması için en önemli çevre ailedir ve bu ortamda birçok sorunun çözülüp engellerin aşılması mümkündür (Yavuzer, 2009) fakat olumsuz aile ortamı aile ilişkilerinin niteliğini olumsuz etkileyebilmektedir. Ergenin kendini güvende hissettiği ve sevgi ihtiyacının karşılandığı ortam doğru anne baba modellerin olduğu aile ortamına bağlıdır ve böyle bir çevreyi bulamayan ergen çevresindekilere karşı duygu ve düşüncelerinde olumsuzluklar yaşayabilir. İçinde bulunduğu ortamın getirdiği olumsuz modeller, kaygı ve korku durumları ileri dönemlerde ergenin çevresine dolayısıyla ailesine olan uyumunu bozarak (Yavuzer, 2009; Göker ve Çilingir, 2012) aile ilişkilerini de olumsuz etkileyebileceği söylenebilir.

Araştırmada ergenlerin izlemeyi tercih ettikleri film türüne göre savaş-şiddet&korku-gerilim türünde filmler izleyen ergenlerin suç eğilimlerinin, aksiyon-macera, komedi ve romantik, dram, bilim kurgu-fantastik ve spor türünde film izleyen ergenlere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Medyanın sunduğu izletiler topluma sunulmaya başlandığı günden itibaren insanoğlunun hayatına her alanda girmiş ve insan hayatında en etkili sosyal araçlardan biri haline gelmiştir (Güllüoğlu, 2012). İzletiler izleyicileri üzerinde olumlu veya olumsuz etkiler bırakmakta (Büyükbaykal, 2007), toplumları yönlendirerek onların düşünce biçimlerine, tutum ve davranışlarına yön vermelerinde etkin bir güce sahip olmaktadır. Günümüzde özellikle ergenlerin boş zamanlarını geçirmek ve eğlenmek için bu kitle iletişim araçlarına sıklıkla yönelmeleri beraberinde bazı olumsuzlukları da getirmektedir. Yayınlarda suç teşkil eden özendirici eylemlerin bulunması gençlerde suç davranışını tetiklemektedir (Dilber, 2014). Sosyal öğrenme kuramlarına göre birey televizyon veya filmlerde suç teşkil eden davranışlara sahip karakterleri izleyerek ebeveynlerinden izleyerek toplumsal becerileri öğrendiği gibi

kuraldışı davranışlarda bulunmayı da öğrenebilmektedir (Mutlu, 2005). Medyada yer alan şiddet içerikli programlar özellikle ergenleri kolayca etkisi altına alarak, kendilerini filmin başrol oyuncularıyla özdeşleştirmesine ve izledikleri filmlerdeki kahramanlarının hareketleri ve konuşmaları onların günlük yaşamlarına da yansıtmasına neden olabilmektedir (Kunt, 2003). Araştırmalar, şiddet fiillerine görsel medya aracılığıyla tanık olmanın, suç teşkil eden olaylara karşı psikolojik bir donukluğa dönüştürdüğü saptamaktadır. Özellikle şiddet içerikli yayınlar, şiddetin haklı görülebilir durumlarının da olduğunu öğrettiğinde bu etki daha da artmaktadır (Mutlu, 2005). Suç teşkil eden davranışlar izleyicileri heyecanlandırmakta ve daha çok ilgi çekmektedir (Tannenbaum, 1975). Bazı araştırmacılar şiddet ve korku içerikli izletilerin yıkıcı davranışlara yöneltmekten ziyade farklı etkilerinin de olduğunu vurgulamakta, şiddet içerikli yapımların izleyenlerini suça yöneltmenin yanında, dünyanın tehlikeli bir yer olduğu görüşüne neden olacağını belirtmektedir (Şakı Aydın, 2007). Filmler veya diziler gibi medyanın gençlere sunduğu izletilerin olumlu ve olumsuz etkileri birçok araştırmacı tarafından ortaya konmuştur. Ergenlerin boş vakitlerini değerlendirmek ve hoşça vakit geçirmek için sıklıkla başvurduğu filmlerin çeşitliliği ve çokluğu bu mecranın denetimini de zorlaştırmaktadır. Araştırmada şiddet içerikli filmleri izlemeyi tercih eden ergenlerin izledikleri ve örnek aldıkları kişileri rol model almalarından dolayı suç eğilimlerinin artmış olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada ergenlerin bilgisayar oyunları/telefon/sosyal medya ile günlük vakit geçirme süresine göre ergenlerin teknolojik aletlerle günlük vakit geçirme süresi 4-5 saat olan ergenlerin suç davranışı toplam puan ortalamaları, günlük kullanım süresi 2-3 saat ve 0-1 saat olan ergenlerin puanlarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında günlük kullanım süresi 2-3 saat olan ergenlerin suç davranışı toplam puan ortalamaları, günlük kullanım süresi 0-1 saat olan ergenlerin puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre teknolojik aletlerle vakit geçirme sıklığı arttıkça suç eğilimi de artmaktadır. Anderson (2001) tarafından yürütülen araştırmada günde ortalama yaklaşık dört saat internet kullanımının internet bağımlılığı olarak görüldüğü belirtilmiştir. Günde üç saat ve üzeri teknolojik

alet ve internet kullanan ergenlerin interneti bağımlılık düzeyinde kullandıkları araştırmacılar tarafından ortaya konmaktadır (Durak Batıgün ve Hasta, 2010; Gökçearslan ve Günbatar, 2012 ve Yılmaz, 2010). Ayazseven ve Cenkseven Önder (2018) çalışmalarında, günde 3 saatten fazla internet kullanımı olan ergenlerin internet bağımlılık düzeylerinin yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Yetişkinler dahi günlerinin en az 2-3 saatini teknolojik aletlerle geçiriyorken ergenlerde bu oran çok daha fazladır (Dilber, 2014). Teknolojik aletler ve internet günümüzde özellikle ergenlerin ilgisini çekmektedir ve ergenler gerçek dünya yerine her ortam ve fırsatta sanal dünyada kendilerini ifade etmeyi tercih etmektedirler. Fakat internetin kontrolsüz ve bilinçsiz kullanımının birçok probleme neden olduğu vurgulanmaktadır (Beard ve Wolf, 2001; Caplan, 2002; Davis, 2001; Morahan Martin ve Schumacher, 2000 ve Young, 1998). İnternet bağımlılığı ve internetin bilinçsiz kullanımına yönelik Türkiye’de ve farklı ülkelerde çalışmalar sürdürülmektedir. Araştırmalar özellikle ergenler üzerine yoğunlaşmakta ve ergenlerin gereğinden fazla internet kullanımlarının ergenlerin davranışları üzerinde risk oluşturduğunu ve ergenlerin zamanla olumsuz durumlara doğru sürüklendiğini vurgulamaktadır (Cao ve Su, 2007; Durkee ve ark., 2012; Hooi, 2010; Mossbarger, 2008; Kuss ve ark., 2013 ve Yen ve ark., 2007). Teknolojik aletlerin ve sunduğu yayınların aşırı kullanılması ve kontrol edilememesinin yarattığı bağımlılık sonucu bu imkânlardan yoksun kalınması durumu kullanıcılarında sinirlilik hali ve saldırgan davranışlar sergilenmesine sebep olabilmektedir (Beard ve Wolf, 2001; Caplan, 2002; Kandell, 1998 ve Young, 1998). Literatürdeki birçok araştırma gelişen teknolojinin yararlarının yanında kontrolsüz kullanımın sonucu zararlarının da olduğunu vurgulamaktadır. Aslında internet hem eğitim ve öğretim hayatı için hem de sosyalleşme için oldukça verimli bir teknoloji iken kontrolsüz kullanım sonucu oluşan bağımlılık ve yanlış modeller ergenleri yıkıcı davranışlara yönltebilmektedir. Bilinçli teknoloji kullanımı konusunda hem okullarda öğrencilere hem de ebeveynlere verilecek eğitimlerle birçok olumsuzluğun önüne geçilebileceği düşünülmektedir.

Korelasyon sonuçlarına göre ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları kabul red düzeyi ile suç davranışı düzeylerinin birbirlerine bağlı olarak arttığı, ergenlerin anne

ve babalarından algıladıkları kabul red düzeyleriyle suç davranışı düzeyleri arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişkinin bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Bu sonuçla ergenlerin anne ve babalarından algıladıkları red düzeyi arttıkça suç eğilim düzeylerinin de arttığı söylenebilir. Ebeveyn Kabul Red Kuramının temel varsayımı anne-baba tutum ve davranışlarının çocukların duygu, düşünce ve davranışlarının belirleyicisi olmasıdır (İlhan Yıldız ve Bütün Ayhan, 2020). Birçok çalışma yüksek ebeveyn reddi ile yıkıcı davranışlar arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu ve yüksek ebeveyn reddinin yıkıcı davranışları arttığını ortaya koymaktadır (Akse ve ark., 2004; Muris ve ark., 2003 ve Rohner ve Britner, 2002). Rohner ve Britner (2002), kuraldışı ve yıkıcı anti sosyal davranışlar ile ebeveyn reddi arasındaki ilişkiyi EKAR Kuramı çerçevesinde incelemiş, problem davranışlar sorununun, çocukların ebeveynleriyle olan ilişkilerden kaynaklandığını ileri sürmüştür. Bir bebek dünyaya geldiği anda ne tamamen ‘iyi’ ne de tamamen ‘kötü’ bir varlıktır. Onun davranışlarını belirleyen çevresiyle etkileşimi ve yaşantılarıdır. Bu bağlamda ergenlerin suça yönelik davranışlarını irdelenirken, ergenin yaşadığı çevrenin psiko-sosyal boyutları önemle incelenmelidir (Göker ve Çilingir, 2012). Ergenlik döneminde sıklıkla karşılaşılan suça yönelik davranışlar ile ilgili alan yazında birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen ebeveyn kabul reddi ve suç davranışı ilişkisi ile ilgili çalışmalar sınırlıdır. Suça yönelik davranışlar incelendiğinde bazı etmenlerin anti sosyal davranışı tetiklediği bazılarının da söndürdüğü anlaşılmaktadır. Bu çalışmada ergenlikte suça yönelik davranış gelişimi ve risk etmenlerini incelemek ve tartışmak araştırmanın amaçlarından biridir. Ergenlik dönemi suç eğilimi temelleri bireysel ve çevresel konulara dayanan, tek bir bakış açısıyla açıklanamayacak kompleks bir sorundur. Elde edilen sonuçlar EKAR kuramının temel varsayımlarıyla ve literatürdeki bilgilerle tutarlılık göstermektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ergenlerin suça yönelik davranışları ve ebeveynlerine ilişkin kabul red algılarında etkili olabilecek etmenlerin ortaya konması ayrıca ergenlerin suç eğilimi ile algılanan ebeveyn kabul red düzeyleri arasındaki ilişkisinin incelenmesi amacıyla yapılan bu araştırma sonucunda;

Araştırmada suç eğilimi puanların ergenlerin; cinsiyet, sınıf düzeyi, aile tipi, ailelerinin aylık geliri, algılanan akademik başarı düzeyi, okulda disiplin cezası alma durumu, anne ve babalarının birbirleriyle tartışma sıklığı, ailelerinin cezalandırma şekli, ailesinde suça karışmış bireylerin varlığı durumu, izlemeyi tercih ettikleri film türü ve günlük teknoloji (bilgisayar oyunları/telefon/sosyal medya) kullanım süresine göre anlamlı farklılık yarattığı belirlenmiştir. Araştırmada anne kabul red ölçeği puanlarına göre ergenlerin; sınıf düzeyi, ailelerinin aylık geliri, algılanan akademik başarı düzeyi, algıladığı aile tutumu, anne ve babalarının birbirleriyle tartışma sıklığı, ailelerinin cezalandırma şekli ve ailesinde suça karışmış bireylerin varlığı durumuna göre anlamlı farklılık yarattığı belirlenmiştir. Araştırmada baba kabul red ölçeği puanlarına göre ergenlerin; cinsiyet, sınıf düzeyi, ailelerinin aylık geliri, algılanan akademik başarı düzeyi, okulda disiplin cezası alma durumu, algıladığı aile tutumu, anne ve babalarının birbirleriyle tartışma sıklığı, ailelerinin cezalandırma şekli ve ailesinde suça karışmış bireylerin varlığı durumlarına göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Suç davranışı toplam puanları ile anne kabul red ölçeği toplam puanları arasında orta düzeyde pozitif yönlü ve anlamlı ilişkinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Anne kabul red ölçeği toplam puanları arttıkça suç davranışı toplam puanlarının da artış gösterdiği, suç eğilimi yüksek olan ergenlerin annelerinden yüksek düzeyde red algıladıkları belirlenmiştir. Suç davranışı toplam puanları ile baba kabul red ölçeği toplam puanları arasında orta düzeyde pozitif yönlü ve anlamlı ilişkinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Baba kabul red ölçeği toplam puanları arttıkça suç davranışı toplam puanlarının da artış gösterdiği, suç eğilimi yüksek olan ergenlerin babalarından yüksek düzeyde red algıladıkları belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda ebeveynlere, öğrencilere, eğitimcilere, uzman ve araştırmacılara şu önerilerde bulunmak mümkündür:

Ergenlik dönemi suç eğilimi konusu, yetişkinlik dönemine olan etkisi sebebiyle diğer gelişim dönemlerine göre daha özel bir öneme sahiptir. Ergenlik çağındaki bireyin, yanlış ebeveyn tutumlarına maruz kalması, olumsuz davranış kalıplarını destekleyen sosyal çevreye sahip olması hem ergen ebeveyn ilişkisini etkilemekte hem de ergenlerin kuraldışı davranışlara yönelimini artırabilmektedir. Bu sebeple anne ve babalar doğru aile tutumları hakkında bilgi sahibi olmalı, ergenlik döneminin gelişimsel ihtiyaçlarını bilmeli ve ergenlik çağındaki çocuklarının sosyal çevrelerine hâkim olmalıdırlar.

Bir ailenin çocuklarına verebilecekleri en güzel hediye sevgi dolu bir aile ortamıdır. Anne ve baba arasındaki ilişki ne kadar sağlıklı olursa çocuğun hem zihinsel hem de duygusal gelişimi o kadar sağlıklı olur. Ebeveynlerin çocuklarının sağlıklı gelişmesi için önce kendi kişisel gelişimlerini ve eşleri ile olan ilişkilerini iyileştirmeleri önemlidir. Bu sebeple anne-babalara ergenlik döneminde iletişimle ilgili seminerler verilebilir.

Ebeveynlerin çocukları ile geçirdikleri kaliteli zaman dilimleri çocukların ebeveynlerine yönelik algılarında önemlidir. Ebeveynler özellikle ergenlik çağındaki çocuklarının sosyal etkinliklerine katılmayı, birlikte faaliyetler planlamayı göz önünde bulundurmalıdır.

Çocuk Hakları Sözleşmesinin (Madde 28-29) eğitim hakkından tüm çocukların yararlanması maddesi göz önünde tutarak eşitlik, kapsayıcılık ve damgalamama ilkelerini uygulamak eğitim kurumlarında çocuk suçluluğunu önlemek adına oldukça önemlidir. Farklılıklar, ötekileştirilme, çevresel ve ailesel sorunlar, akran zorbalığı gibi birçok neden ergenleri suça yöneltebilmektedir. Bu sebeple okul yönetimlerinin bu ilkeleri göz önüne alarak eğitim politikaları planlamaları önemlidir.

Eğitim kurumlarında kuraldışı davranışların gelişimini önleyecek okul rehberlik ve sosyal hizmetine dayalı uygulamaların kullanılması oldukça önemlidir. Okul ortamları ergenlerin sağlıklı ortamlarda sosyalleşme için önemli alanların başında gelmektedir. Gezi, kulüp faaliyetleri, yarışmalar gibi ergenlerin okul vasıtası ile katılacağı sosyal faaliyetler baş etme mekanizmasını geliştirebilmekte ve kuraldışı davranışlara yönelimini azaltmaktadır. Bu sebeple eğitim kurumları bu bilinçle daha fazla faaliyet planlayabilir.

Eğitim kurumlarınca çocukları ile iletişim problemi yaşayan ve çocuklarını reddetme riski taşıyan ebeveynler belirlenip, ebeveynlere sosyo-ekonomik destek, ebeveynlik becerileri eğitimi ve aile terapisi de dahil olmak üzere bazı destekler verilip gerekli yönlendirmeler yapılabilir.

Aile kurumu ile ilgili çalışmalar düzenleyen T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve sivil toplum örgütleri, bünyelerinde ebeveynlik okulu gibi sosyal politikalar ve önleyici programlar organize edebilir. Aynı şekilde Mili Eğitim Bakanlığı tarafından planlanacak hizmet içi eğitimler ile önleyici erken müdahale programları, çocuğa yönelik destek ve iyileştirme çalışmaları sağlamak için kurumlar multidisipliner çalışarak çok yönlü ve bütüncül programlar planlamalıdır.

Adalet, Sağlık ve İç İşleri Bakanlıkları kendi bünyelerinde ve Emniyet Müdürlüklerinin Çocuk Şubelerinde kadrolu çocuk gelişimcilere görev vermelidir. Millî Eğitim Bakanlığı ve üniversiteler yapacakları iş birlikleri ile bu şubeler aracılığı ile risk grubunda bulunan çocuklara özel erken müdahale programları ve gelişimsel ve eğitsel destek programları uygulamalıdır. Ayrıca çocuk şubelerinde çalışan diğer personellere çocuk gelişimi hakkında farklı konularında alanında uzman kişiler tarafından belirli aralıklarla seminerler verilmelidir.

Ergenlerin şiddet, haksızlık ve dışlanma gibi benzeri problemlerle başa çıkabilmeleri için sosyal davranış becerilerinin gelişmesi önemlidir. Bu becerilerin gelişmesi için okullarda belirli zaman aralıklarla eğitim ve seminerler planlanabilir veya bu konular müfredata dahil edilebilir.

Dezavantajlı gruplarda bulunan çocuklara belediyeler tarafından ücretsiz sosyal faaliyetler ve maddi olanaklardan yararlanma imkânı verilebilir. Belediyelerin bilgisayar ve internet olanakları, sosyal faaliyet imkânlarından sinema, okuma salonu, yüzme salonu, müzik ve satranç odaları, spor salonları gibi alanlar özellikle bu çocukların kullanımına tahsis edilebilir. Böylelikle hem bu çocukların yakın takipleri sağlanabilir hem de olumsuz sosyal çevrelerinin zararlarından korunarak suç davranışına yönelme riskleri azaltılabilir.

Eğitim kurumlarında uzman kişiler tarafından nitelikli iletişim yöntemleri, empati kurma becerisi, gelişim dönemleri özellikleri ve dönemlere göre gelişimsel ihtiyaçlar hakkında ve çocukların gelişimlerinin nasıl destekleneceği, problem çözme becerileri gibi konularda çocukla çalışan tüm kademelere eğitim ve seminerler verilmesi sağlanmalıdır.

Günümüzde izleyicilerinin davranış ve tercihlerini etkilemede çok büyük bir öneme sahip olan sosyal medya gibi dijital platformlar ve yayın organları yoluyla hem doğru çocuk ebeveyn ilişkisi hem de davranış eğitimi gibi konularda toplum bilinçlendirilmelidir.

Araştırma ilişkisel tarama modeli olan nicel araştırma yöntemi ile planlanmıştır. Ergenlik dönemi suç davranışı ve ebeveyn kabul reddi konularında nitel araştırma yöntemleri de kullanılabilir.

Araştırmanın yapıldığı ilçe sebebiyle araştırmaya daha çok düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ergenler dahil edilmiştir. Araştırma daha kapsamlı olacak şekilde yüksek ve orta sosyo-ekonomik düzeydeki ergenler ile çalışılarak gruplar arası karşılaştırma yapılabilir.

Konuyla ilgili boylamsal çalışmalar planlanarak ebeveyn kabul reddinin ilerleyen dönemlerde çeşitli değişkenlerle ilişkisi değerlendirilebilir.

ÖZET

Ergenlerin Suça Yönelik Davranışları ile Ebeveynlerine İlişkin Kabul-Red Algılarının İncelenmesi

Bu araştırmada ergenlerin suça yönelik davranışları ve ebeveynlerine ilişkin kabul red algılarında etkili olabilecek etmenlerin ortaya konması ayrıca ergenlerin suç eğilimi ile algılanan ebeveyn kabul red düzeyleri arasındaki ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, tarama modelinde betimsel bir araştırmadır. Araştırma çalışma grubunu Hatay’ın Hassa İlçesi Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı lise düzeyindeki ergenlerin devam ettiği resmi okullardaki 281 ergen oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak ergenlere ve ebeveynlerine ilişkin sosyo-demografik verileri toplayabilmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan “Genel Bilgi Formu”, ergenlerin suça yönelik davranışlarını belirlemek amacıyla “Kural Dışı Davranış Ölçeği” ve ergenlerin algıladıkları ebeveyn kabul ve reddini belirlemek amacıyla “Ebeveyn Kabul Red Ölçeği (Çocuk/Ergen Formu-Kısa)” kullanılmıştır.

Analizler sonucunda ergenlerin suça yönelik davranışları ile cinsiyet, sınıf düzeyi, aile tipi, ailenin aylık geliri, algılanan akademik başarı düzeyi, okulda disiplin cezası alma durumu, anne ve babalarının birbirleriyle tartışma sıklığı, ailenin cezalandırma şekli, ailesinde suça karışan bireylerin varlığı, izlemeyi tercih ettikleri film türü ve günlük teknoloji (bilgisayar oyunları/telefon/sosyal medya) kullanım süresine göre anlamlı farklılık yarattığı belirlenmiştir. Ergenlerin algıladığı anne kabul reddinin sınıf düzeyi, ailenin aylık geliri, algılanan akademik başarı düzeyi, algılanan aile tutumu, anne ve babalarının birbirleriyle tartışma sıklığı, ailenin cezalandırma şekli ve ailesinde suça karışan bireylerin varlığı durumuna göre anlamlı farklılık yarattığı belirlenmiştir. Ergenlerin algıladığı baba kabul reddinin cinsiyet, sınıf düzeyi, ailenin aylık geliri, algılanan akademik başarı düzeyi, okulda disiplin cezası alma durumu, algılanan aile tutumu, anne ve babalarının birbirleriyle tartışma sıklığı, ailenin cezalandırma şekli ve ailesinde suça karışan bireylerin varlığı durumlarına göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Ayrıca suç davranışı toplam puanları ile Anne Kabul Red Ölçeği ve Baba Kabul Red Ölçeği toplam puanları arasında orta düzeyde pozitif yönlü ve anlamlı ilişkinin bulunduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anne-Baba, Ebeveyn Kabul Reddi, Ergenlik, Suç Davranışı

SUMMARY

Investigation of the relationship between delinquent behaviors of adolescents and parentel acceptance-rejection perceived by adolescents

The goal of this study is to investigate adolescents 'delinquent behaviors and their perceptions of acceptance-rejection of their parents with various variables and to evaluate the relationship between adolescents' delinquency tendency and perceived parental acceptance-rejection levels. This is a descriptive study with a screening model. The research study group consists of 281 adolescents in official schools where high school adolescents attend high school of National Ministry of Education in Hassa District of Hatay province. Tools used for data collection were "General Information Form" prepared by the researcher in order to collect socio-demographic data about adolescents and their parents as a data collection tool in the study, the "Criminal Behavior Scale" to determine the criminal behaviors of adolescents, and the "Parental Acceptance Scale (Child / Adolescent Form-Short)" to determine perceived parental acceptance and rejection by adolescents.

As a result of the analysis, it has been determined that there is a significant difference according to the criminal behavior and gender, class level, family type, monthly income of the family, perceptions of academic success level, disciplinary punishment at school, according to the frequency of their parents' arguments with each other, the way the family was punished, the presence of individuals involved in crime in their family, the type of movie they prefer to watch, the state of by daily technology (computer games / phone / social media) usage time and mother acceptance rejection scale with grade level, monthly income of the family, perceptions of academic achievement level, perceived family attitude, the frequency of their parents' arguments with each other, the way the family punished, the presence of individuals involved in crime their family and father acceptance rejection scale with, gender, class level, family's monthly income, perceptions of academic achievement level, status of disciplinary punishment at school, perceived family attitude, the frequency of their parents' arguments with each other, the family's punishment type, the presence of individuals involved in crime their family of adolescents. Also there is a moderately positive and significant relationship between the total scores of Criminal Behavior and the total scores of the Mother Acceptance Rejection Scale and Father Acceptance Rejection Scale.

Keywords: Adolescence, Criminal Behavior Parents, Mother-Father, Parents Acceptance Rejection

KAYNAKLAR

- ACAR G, DEMİR A, GÖRMEZ D, KESER İ (2015). Aile ve çocuk suçluluğu ilişkisi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, **1**:651-655.
- AĞLAMAZ T (2006). Lise öğrencilerinin saldırganlık puanlarının kendini açma davranışı, okul türü, cinsiyet, sınıf düzeyi, anne-baba öğretim düzeyi ve ailenin aylık gelir düzeyi açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- AKDUMAN GG, AKDUMAN B, CANTÜRK G (2007). Ergen suçluluğunda bazı kişisel ve ailesel özelliklerin incelenmesi. *Türk Pediatri Arşivi*, **42**(4): 156-161.
- AKSE J, HALE W W, ENGELS, RCME, RAAIJ MAKERS QAW, MEEUS WHJ (2004). Personality, perceived parental rejection and problem behavior in adolescence. *Social Psychiatry Psychiatric Epidemiology*, **39**(12): 980-987.
- AKSU P Ç (2014). 8-14 yaş grubu klinik örneklemde ebeveyn kabul red algısının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- AKTAŞ V, GÜVENÇ G B (2006). Kız ve erkek ergenlerde saldırgan ve olumlu sosyal davranışlar ile yaş, ilişkisel bağlam ve kişiler-arası duyarlılık arasındaki ilişkiler. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, **23**(2): 233-264.
- AKTAŞ Y (2002). Okul Öncesi Dönemde Matematik Eğitimi. Nobel Tıp Kitap Evi, Adana. s.: 200.
- ALDEMİR F A (2010). Çocuk suçluluğu profili: 2007-2008 yılları Üsküdar bölgesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- AMATO P R (1994). Life-span adjustment of children to their parent's divorce. *Future Child*, **4**:143-164.
- AMODEI N, SCOTT A A (2002). Psychologists' contribution to the prevention of youth violence. *The Social Science Journal*, **39**: 511-526.
- ANDERSON K J (2001). Internet use among college students: An exploratory study. *Journal of American College Health*, **50**(1): 21-26.
- ANSARI Z A (2002). Parental acceptance-rejection of disabled children in nonurban Pakistan. *North American Journal of Psychology*, **4**(1): 121-128.
- ARACI A (2012). Erken ergenlik dönemindeki bireylerde anne-baba ve arkadaşlara bağlanma ile saldırganlık düzeyinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

- ARAL N, BARAN G, BULUT, Ş, ÇİMEN S (2000). Çocuk gelişimi I. Ya-Pa Yayıncılık, İstanbul. s.: 131.
- ARAS S, GÜNEY T, ÖZAN S, ORÇİN E (2007). İzmir ilinde lise öğrencilerinin riskli davranışları/Risky behaviors among high school students in İzmir. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, **8(3)**: 186-196.
- ARDELT MONICA, LAURIE DAY (2002). Parents, siblings, and pers: close social relationships and adolescent deviance. *Journal of Early Adolescence*, **22(3)**: 310- 349.
- ARMAN RODOPMAN A, BEREKET A, ATEŞ E (2011). Kim Korkar Ergenlikten (Gençler ve Anne Babalar için Ergenlikle Başa Çıkma Rehberi). Doğan Egmont Yayıncılık, İstanbul. s.:165-166.
- ARNETT J, BALE JANSEN L (1993). Culturel bases of risk behaviour: Danish adolescents. *Child Development*, **64**: 1842–1855.
- ARNETT JJ (1996). Sensation seeking, aggressiveness and adolescent reckless behavior. *Journal of Personality and individual differences*, **20(6)**: 693-702.
- ARSLAN H (2010). Algılanan ebeveyn kabul ve reddinin mizaç ve karakter özelliklerine etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, İzmir.
- ARVAS YANIK H N (2019). Ebeveyn kabul reddi, öfke düzeyi ve kişiler arası şemalar arasındaki ilişki. Yüksek Lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- ASENDORPF JB, VAN AKEN MA (2003). Personality–relationship transaction in adolescence: coreversus surface personality characteristics. *Journal Of Personality*, **71(4)**: 629-660.
- ASLAN D (2017). Erken Çocukluk Döneminde Gelişim. Gelişim ile İlgili Temel Konular, Ed: Köksal Akyol A, Anı Yayıncılık, Ankara. s.: 85-109.
- ASLAN S (2015). Suça eğilimi olan lise öğrencilerinin ailelerine ilişkin algıları/ The perceptions of tendency to crime's high school students regarding their family. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, **17(1)**: 282-292.
- AVCI M (2008). Tutuklu çocuklar üzerine bir araştırma: çocukların suça yönelmesinde etkili olan toplumsal nedenler ve çözüm önerileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **11(1)**: 49-73.
- AYAN S (2011). Suçlu Kim? Türkiye’de Çocuk Suçluluğu. 1. Baskı. Ütopya, Ankara. s.:19.
- AYAZSEVEN Ö, ÖNDER FC (2018). Problemli internet kullanan ergenlerin ailelerine verilen eğitim çalışması konusundaki görüşlerinin incelenmesi1. In *3rd Eurasian Conference on Language and Social Sciences*, Antalya., p.:209-214.

- AYDIN B (2005). Çocuk ve Ergen Psikolojisi. 2. Baskı. Atlas Basım, İstanbul. s.:198.
- AYTEKİN E (2015). Ortaokul öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin ebeveyn kabul red algısı ve demografik değişkenlere göre incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- BACANLI H (1999). Sosyal beceri eğitimi. Nobel yayınları, Ankara. s.:136.
- BADANKA ÇELİKTEN B, DEMİRLİ C (2018). Suça sürüklenmiş çocukların olumlu sosyal ve saldırgan davranışlarının bazı bireysel ve ailesel faktörler bağlamında incelenmesi. *Firat University Journal of Social Sciences/Sosyal Bilimler Dergisi*, **28(1)**: 73-83.
- BAHAR İ, SEYHAN K (2006). Çocuk Suçluluğu, İçinde: Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu. (Ed: Erçetin Ş). Hegem, Ankara. s.:33-34.
- BALKAYA A (2005). Lise öğrencilerinin kimlik duygusu kazanım düzeylerinin bazı kişisel-sosyal ve ailesel nitelikler ile suç davranışı düzeyi bakımından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- BALKAYA A, CEYHAN E (2007). Lise öğrencilerinin suç davranışı düzeylerinin bazı kişisel ve ailesel nitelikler bakımından incelenmesi. *Aile ve Toplum*, **3(11)**: 1-15.
- BARAN G (2011). Çocuk gelişimine giriş. Çocuk gelişimi. (Ed: Aral N ve Baran G). Yapa yayınları, İstanbul. s.:17-46
- BARBER B K (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, **67**: 3296- 3319.
- BAŞARAN C (2008). Çeşitli tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. Yüksek Lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- BATTIN PEARSON S, NEWCOMB M D, ABBOTT R D, HILL K G, CATALANO R F, HAWKINS J D (2000). Predictors of early high school dropout: A test of five theories. *Journal of educational psychology*, **92(3)**: 568.
- BATUM P (2007). Öğrenme bozukluklarında ebeveyn kabulü/reddi ile içselleştirme ve dışsallaştırma sorunlarının incelenmesi. *Retrieved from Ulusal Tez Merkezi*.(138317).
- BAYHAN P, İŞILTAN S (2010). Ergenlik döneminde ilişkiler: Akran ve romantik ilişkilere genel bakış. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, **20(20)**, 33-44.
- BAYKOÇ N (2006). Hastanede Çocuk ve Genç. Gazi Kitabevi, Ankara.
- BAYRAKTAR F (2007). Olumlu ergen gelişiminde ebeveyn akran ilişkilerinin önemi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, **14(3)**: 157-166.

- BEARD K, WOLF EM (2001). Modification in the proposed diagnostic criteria for internet addiction. *CyberPsychology & Behavior*, **4(3)**: 377-383.
- BEE H, BOYD D (2009). Çocuk Gelişim Psikolojisi, 1. Baskı. Çeviren; Gündüz O. Kaknüs Yayınları, İstanbul. s.:441-526.
- BERKEM GÜVENÇ G (1996). Erkek ve kız üniversite öğrencilerinin aile içi etkileşime ilişkin algıları ile toplumsal cinsiyet rolüne ilişkin tutumları arasındaki ilişki. *3P Dergisi*, **4(1)**: 34-40.
- BEYAZIT U, BÜTÜN AYHAN A (2018). An examination of the mothers' acceptance and rejection of their children according to socio-demographic Variables. *In 3rd Eurasian Conference on Language and Social Science*. s.:300.
- BEYAZIT U, BÜTÜN AYHAN A (2015). Assessment of mothers' child abuse potentials against their children. *Presented paper at International Business & Education Conferences, Proceedings*, **7(11)**: 482-499.
- BEYAZIT U, BÜTÜN AYHAN A (2017). Erken Çocukluk Döneminde Gelişim. Cinsel Gelişim, Anı Yayıncılık, Ankara. s.:365-382.
- BİLGİN M (2004). Bilişsel üçlü ölçeğinin geliştirmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, **3(21)**: 35-41.
- BİLGİN R (2009). Diyarbakır'da sokakta çalışan çocuklar üzerine sosyolojik bir araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, **8(27)**: 232-244.
- BİRCAN S, BACANLI F (2005). Ergenlerin duygusal zekalarının çatışma eğilimlerine ve suç davranışlarına etkisi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, **22(22)**: 61-82.
- BRACKETT M, MAYER J, WARNER R (2004). Emotional intelligence and its relation to everyday behaviour. *Personality and Individual Differences*, **36**: 1387-1402.
- BROWN BB, MOUNTS N, LAMBORN SD, STEINBER GL (1993). Parenting practices and peer group affiliation in adolescence. *Child Development*, **64(2)**, 467-482.
- BRUGMAN D, ALEVA AE (2004). Developmental delay or regression in moral reasoning by juvenile delinquents. *Journal of Moral Education*, **33(3)**: 328-338.
- BUİST K L, DEKOVIĆ M, MEEUS W, VAN A, M A (2004). The reciprocal relationship between early adolescent attachment and internalizing and externalizing problem behavior. *Journal of Adolescence*, **27(3)**: 251-266.
- BUSCHEGENS C J M, AKEN M A G, SWINKELS S H N, ORMEL J, VERHULST F C, BUITELAAR J K (2010). Externalizing behaviors in preadolescents: familial risk to

Erişim adresi:[<https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0093854801028003005>].
Erişim Adresi:05.05.2020.

CROUTER AC, MACDERMİD SM, MCHALE SM, PERRY JENKİNS M (1990). Parental monitoring and perceptions of children's school performance and conduct in dual and single earner families. *Developmental Psychology*, **26(4)**: 649-657. Erişim Adresi:[[sci-hub.se/10.1037/0012-1649.26.4.649](https://doi.org/10.1037/0012-1649.26.4.649)]. Erişim Tarihi:05.05.2020.

CÜCELOĞLU D (2003). İnsan ve Davranışı. 12. Baskı. Remzi Kitabevi, İstanbul. s.:591.

ÇELİK G, TAHİROĞLU A, AVCI A (2008). Ergenlik döneminde beynin yapısal ve nörokimyasal değişimi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, **11(1)**:42-45.

ÇOĞAN O (2006). Çocuk suçluluğunun nedenleri ve edirne ceza mahkemelerinde açılan davaların bu yönde incelenmesi. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

ÇUHADAROĞLU F, CANAT S, KILIÇ E, ŞENOL S, RUGANCI N, ÖNCÜ B, AVC, A (2004). Ergen ve ruhsal sorunları durum saptama çalışması. *Türkiye Bilimler Akademisi Raporları*, **1**.

DAVIS RA (2001). A cognitive-behavioral model for pathological internet use. *Computers in Human Behavior*, **17(2)**: 187-195. Erişim Adresi:[[sci-hub.se/10.1016/S0747-5632\(00\)00041-8](https://doi.org/10.1016/S0747-5632(00)00041-8)]. Erişim Tarihi:02.05.2020.

DELİKARA İ E (2000). Ergenlerin akran ilişkileri ile suç kabul edilen davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

DEMBO R, SCHMEİDLER JA (2003). Classification of high risk youths. *Crime and Delinquency*. **49(2)**: 201-230.

DEMBO R, WOTHKE W, SHEMWELL M, PACHECO K, SEEBERGER W, ROLLİE M, SCHMEİDLER J, LİVİNGSTON SA (2000). Structural model of the infl uence of family problems and child abuse factors on serious delinquency among youths processed at a juvenile assessment center. *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse*, **10(1)**: 17-31. Erişim Adresi: [https://doi.org/10.1300/J029v10n01_02]. Erişim Tarihi:04.04.2020.

DERMAN O (2008). Ergenlerde psikososyal gelişim. İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, *Adolesan Sağlığı II, Sempozyum Dizisi*, **63(1)**:19-21.

DIETRİCH K N, DOUGLAS R M, SUCCOP P A, BERGER O G, BORNSCHEİN R L (2001). Early exposure to lead and juvenile delinquency. *Neurotoxicology and teratology*, **23(6)**: 511-518. Erişim Adresi: [[https://doi.org/10.1016/S0892-0362\(01\)00184-2](https://doi.org/10.1016/S0892-0362(01)00184-2)]. Erişim Tarihi: 10.11.2020

DİLBER F (2014). Kitle iletişim araçları ve suç olgusu. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, **16(1)**: 60-66.

- DİNÇEL E (2006). Ergenlik dönemi gelişimsel ödevleri ve psikolojik problemler. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- DISHION TJ, CAPALDI D, SPRACKLEN KM, LI F (1995). Peer ecology of male adolescent drug use. In *Developmental processes in peer relations and psychopathology. Development and Psychopathology*, **7(04)**, 803-824.
- DOLU O (2015). Suç Teorileri: Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji. 5. Baskı. Global Politika ve Strateji, Ankara.
- DURAK BATIGÜN A, HASTA D (2010). İnternet bağımlılığı: Yalnızlık ve kişilerarası ilişki tarzları açısından bir değerlendirme. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, **11**: 213-219.
- DURAK DEMİRHAN T (2012). Çocukların suça iştirakinde içtepiselliğin rolü ve eğitsel yöntemlerin etkililiğinin incelenmesi. *Koruma / Önleme- Çocuklar için Adalet Sempozyumu*, 116-123.
ErişimAdresi:[<https://www.unicef.org/turkey/media/5406/file/Koruma%20ve%20%C3%96nleme.pdf>]. Erişim Tarihi:05.04.2020.
- DURKEE T, KAESS M, CARLİ V, PARZER P, WASSERMAN C, FLODERUS B, BRUNNER R (2012). Prevalence of pathological internet use among adolescents in Europe: demographic and social factors. *Addiction*, **107(12)**: 2210-2220.
- DWAIRY M (2010). Parental acceptance–rejection: A fourth cross-cultural research on parenting and psychological adjustment of children. *Journal of Child and Family Studies*. **9(1)**: 30-35.
- ELEVLİ S (2020). Ergenlerde ebeveyn kabul-red algısı ile red duyarlılığı, sosyal kaygı, yalnızlık, duygu düzenleme güçlüğü ve problemlerli internet kullanımı arasındaki ilişkinin incelenmesi. Doktora tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- ELEY TC, LİCHTENSTEİN P, MOFFİTT TE A (2003). Longitudinal behavioral genetic analysis of the etiology of aggressive and nonaggressive antisocial behavior. *Development and Psychopathology*. **15(2)**: 383-402.
- ERKAN S, TORAN M (2004). Alt sosyo-ekonomik düzey annelerin çocuklarını kabul ve reddetme davranışlarının incelenmesi (Diyarbakır ili örneği). *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, **27(27)**: 91-97.
- ERKMAN F, ROHNER RP (2006). Youths' perceptions of corporal punishment, parental acceptance, and psychological adjustment in a Turkish metropolis. *Cross-Cultural Research*. **40(3)**: 250-267. ErişimTarihi:[sci-hub.se/10.1177/1069397106287924]. Erişim Tarihi:02.03.2020.
- EROĞLU S E (2009). Saldırganlık davranışının boyutları ve ilişkili olduğu faktörler: lise ve üniversite öğrencileri üzerine karşılaştırmalı bir çalışma. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.

- ERYAVUZ A (2006). Çocuklukta algılanan ebeveyn kabul veya reddinin yetişkinlik dönemi yakın ilişkileri üzerindeki etkileri. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir, Türkiye.
- ESATİ A (2017). Ergenlerin özgüven oluşturmalarında dindarlığın rolü (Sancak örneği). Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- ESEN S (2008). Kentleşme ve kentleşme sürecinin çocuk suçluluğu üzerindeki etkileri: Ankara Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- ESKİN M, ERTEKİN K, HARLAK H, DEREBOY Ç (2008). Lise öğrencisi ergenlerde depresyonun yaygınlığı ve ilişkili olduğu etmenler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, **19(4)**: 382- 389.
- FARRINGTON DP (1991). Childhood aggression and adult violence: Early precursors and later-life outcomes. *The development and treatment of childhood aggression*, **5**: 29. Erişim Adresi:[<https://books.google.com.tr/books>]. Erişim Tarihi:03.04.2020.
- FARRINGTON DP, COİD JW, MURRAY J (2009). Family factors in the intergenerational transmission of offending. *Criminal Behaviour and Mental Health*, **19(2)**: 109-124.
- FLANNERY D (2006). Violence and Mental Health in Everyday Life, Lanham, MD, USA: Alta Mira Press. s.: 15-99.
- FURSTENBERG FF, KIERNAN KE (2001) Delayed parental divorce: How much do children benefit? *J Marriage Fam*, **63(2)**: 446-457.
- GALLATIN J (1995). Ergenlik Kuramları. Ergenliği Anlamak. (Ed: Onur B). İmge Yayınevi, Ankara. s.:49-80.
- GANDER J, GARDINER H W (2011). Çocuk ve Ergen Gelişimi. (Ed: Onur B). (Çev: N Çelen, A Dönmez). İmge Kitabevi, Ankara. s.:543-618.
- GARBER J, ROBINSON N S, VALENTINER D (1997). The relation between parenting and adolescent depression: Self-worth as a mediator. *Journal of Adolescent Research*, **12(1)**: 12-33.
- GELGÖR FZ (2016). Anne, baba ve çocuk tarafından algılanan ebeveyn kabul-red ve kontrolünün çocuğun duygu düzenleme becerisi ile ilişkisi. Yüksek Lisans Tezi. Hasan Kalyoncu Üniversitesi, İstanbul.
- GOODMAN WB, CROUTER AC, LANZA ST, COX MJ, VERNON-FEAGANS L (2011). Paternal work stress and latent profiles of father-infant parenting quality. *Journal of Marriage and Family*, **73(3)**: 588-604.

- GOVE W R, CRUTCHFIELD R D (1982). The family and juvenile delinquency. *Sociological Quarterly*, **23(3)**: 301-319. Erişim Adresi: [https://doi.org/10.1111/j.1533-8525.1982.tb01014.x]. Erişim Tarihi: 11.11.2020.
- GÖKÇEARSLAN Ş, GÜNBATAR MS (2012). Ortaöğrenim öğrencilerinde internet bağımlılığı. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama Dergisi*, **2(2)**:10-24.
- GÖKER M, ÇİLİNGİR T (2012). Çocuk suçluluğuna koruyucu-önleyici bir bakış: Okul sosyal hizmeti uygulamalarında çocuk katılımının önemi. *Çocuklar için Adalet Sempozyumu- Koruma/ Önleme*, 124-131.
- GÖNÜLTAŞ MB (2009). Adana ilinde mala ve şahsa karşı suç işleyen çocukların sosyodemografik özelliklerinin ortaya konulması. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- GÖRDELEŞ BEŞER N, BAYSAN ARABACI L, UZUNOĞLU G (2016). Türkiye’de Bir Bölge Psikiyatri Hastanesinde Tedavi Olan Suça İtilmiş Çocuk Profilleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, **17(4)**: 317-324.
- GRAHAM S, HUDLEY C, WILLIAM S E (1992). Attributional and emotional determinants of aggression among African-American and Latino young adolescents. *Journal of Developmental Psychology*, **28(4)**: 731-740.
- GREENBERG M T, SEİGAL J M, LEITCH C J (1983). The nature and importance of attachment relationships to parents and peers during adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, **12(5)**:373-386. Erişim adresi:[[sci-hub.se/10.1007/BF02088721](https://doi.org/10.1007/BF02088721)]. Erişim Tarihi:05.04.2020.
- GÜLER M (2010). Sosyal psikoloji bakış açısından çocuk ve ergenlerde suçlu davranış gelişimi. *Tbb Dergisi*, **89**: 355-372.
- GÜLLÜOĞLU Ö (2012). Bir kitle iletişim aracı olarak televizyonun popüler kültür ürünlerini benimsetme ve yayma işlevi üzerine bir değerlendirme. *Global Media Journal: Turkish Edition*, **2(4)**: 64.
- GÜREL C (2013). The mediating role of psychological adjustment on the relations among perceived parental acceptance-rejection, perceived parental control and cross-situational coping styles during early adolescence. Yüksek Lisan Tezi. Bogazici Üniversitesi, İstanbul.
- GÜRSOY F, ARAL N, BÜTÜN AYHAN A, AYDOĞAN Y (2004). Annesi çalışan ve çalışmayan çocukların bağımlılık eğilimlerinin incelenmesi/study on dependency tendencies of children of working or non- working mothers. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, **26(26)**: 62-71.
- GÜRSOY F, ÖZASLAN H (2016). Çocuk Gelişimine Giriş. (Ed: Aral N). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, Eskişehir.

- GÜVEN H (2011). Suç işlemiş ergenlerle suça karışmamış ergenlerin düşmanca niyet yüklemeye yanlılıkları ve bazı ailesel özelliklerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana, Türkiye.
- HAMACHECK DE (1995). Ergen Benliğinin Psikolojisi ve Gelişimi. (Ed: F Adams). Ergenliği anlamak (Çev.: Ersever Ö H, Ed: B Onur). İmge Yayınevi, Ankara. s.:111-151.
- HANIMOĞLU E (2010). Seviye belirleme sınavına girecek olan ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinde sınav kaygısı, mükemmeliyetçilik ve anne-baba tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- HARRIS GT, RICE ME, QUINSEY VL (1993). Violent recidivism of mentally disordered offenders: The development of a statistical prediction instrument. *Criminal justice and behavior*, **20(4)**: 315-335.
- HOOI PSC (2010). Influence of parents and peers on internet usage and addiction amongst school-going youths in Malaysia. Doctoral dissertation. Malaysian University, Malaysia.
- ISAACS A (2002). Children's adjustment to their divorced parents' new relations. *Journal of Paediatric Child Health*, **38(4)**: 329-331.
- IŞIK H (2006). Çocuk suçluluğu ve okullar ile ilişkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Dergisi*, **7(2)**: 287-299.
- İÇLİ T G (2009). Çocuk suç ve sokak/ sokakta yaşayan, suç işleyen ve suça maruz kalan çocuklar: Ankara ve İstanbul Örneği. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Genel Yayın, İstanbul. s.:142.
- İLHAN İLDİZ G, AHMETOĞLU E (2016). An examination of attachment status of preschool Children. *International Education Studies*, **9(12)**: 232-243.
- İLHAN YILDIZ G, BÜTÜN AYHAN A (2020). A study of predictive role of parental acceptance rejectipn perceived by children on secure attachment level. *Current Psychology*, 1-10. Erişim Adresi: [<https://doi.org/10.1007/s12144-020-00897-9>]. Erişim Tarihi:07.08.2020.
- İMAMOĞLU A (2015). Psikolojik ve Ahlaki Açıdan Çocuk Suçluluğu. 1. Baskı. Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, İstanbul. s.:1-9.
- JACOBSON K C, CROCKETT L J (2000). Parental monitoring and adolescent Adjustment: An ecological perspective. *Journal of Research on Adolescence*, **10(1)**: 65-97.
- JANICE FORMOSA P (2014). Intergenerational continuity in offending: an approach to the phenomenon in the Maltese Islands. Doctoral Thesis. University of Huddersfield, Maltese. Erişim Adresi: [<https://ethos.bl.uk/OrderDetails.do?uin=uk.bl.ethos.656288>]. Erişim tarihi: 15.08.2020.

- KAGİTÇİBAŞI Ç (2010). Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi. 1. Bölüm, Benlik-Aile-toplum ilişkisi ve 2. Bölüm, Ana Baba Şefkati ve Denetimi Bağlam Üzerine Kuramsal Bakış Açıları. Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- KANDELL JJ (1998). Internet addiction on campus: the vulnerability of college students. *Cyberpsychology and Behavior*, **1(1)**: 11-17.
- KANER S (1996). Anababa denetimi ile ergenlerin suç kabul edilen davranışları arasındaki ilişki: Araştırma raporu. Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- KANER S (2001). Anababa denetimleriyle ergenlerin suç kabul edilen davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *I. Ulusal çocuk ve suç: Nedenler ve önleme çalışmaları sempozyumu*, 229-254.
- KANER S (2002). Suç davranışı ölçeği geliştirme çalışması. 1. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu, 79-90.
- KAPLAN, SADOCK'S SADOCK B, SADOCK VA, RUIZ P (2015). Kaplan and Sadock's Synopsis of Psychiatry: Behavioral Sciences/Clinical Psychiatry, 10 [sup] th Edition. Indian Journal of Psychiatry, **51(4)**:331-331. Erişim Adresi:[<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2802389/>]. Erişim Tarihi:05.05.2020.
- KARADAĞ İ (2007). İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin akademik başarılarının sosyal destek kaynakları açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- KARADUMAN Dİ (2012). İlköğretim 1. kademe 4.ve 5. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ile anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- KARASAR N (1995). Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler. 35. Baskı. Nobel, Ankara. s.:42-75.
- KART M (2012). Çocuk ve suç: Marmara bölgesi örneği. Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- KAŞIKÇI S B (2018). Madde bağımlısı olan ve olmayan 17-18 yaş arası ergenlerin algıladıkları ebeveyn kabul-reddi ve akran baskısının değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
- KAZEL Y (2001). Erinlik grubu öğrencilerinin risk almaya yönelik davranışı ve öğretmenlerinin algılaması. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- KEKLİKKIRAN M (1999). Türkiye'de çocuk suçluluğu. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

- KELLER TE, CATALANO RF, HAGGERTY KP, FLEMING CB (2002). Parent figure transitions and delinquency and drug use among early adolescent children of substance abusers. *American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, **28(3)**: 399-427.
- KHALEQUE A, ROHNER R P (2002). Perceived parental acceptance-rejection and psychological adjustment: A meta-analysis of cross-cultural and intracultural studies. *Journal of Marriage and Family*, **64(1)**: 54-70.
- KHALEQUE A, ROHNER RP (2013). Effects of multiple acceptance and rejection on adults' psychological adjustment: A pancultural study. *Journal of Social indicators research*, **113(1)**: 393-399.
- KILIÇ Y S (2007). Çocuk suçluluğuna sebep olan sosyo-ekonomik faktörler. Yüksek Lisans Tezi İnönü Üniversitesi, Malatya.
- KIRAN B (2002). Akran baskı düzeyi farklı olan öğrencilerin risk alma, sigara içme davranışı ve okul başarılarının incelenmesi. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- KIRIMSOY E (2003). Suç işlemiş ve suç işlememiş ergenlerin algıladıkları duygusal istismar ve benlik saygılarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- KIZMAZ Z (2004). Öğrenim düzeyi ve suç: suç-okul ilişkisi üzerine sosyolojik bir araştırma. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, **14(2)**: 291-319.
- KIM K, ROHNER R P (2002). Parental warmth, control, and involvement in schooling: Predicting academic achievement among Korean American adolescents. *Journal of CrossCultural Psychology*, **33(2)**: 127-140.
- KİNDAP Y, SAYIL M, KUMRU A (2008). Anneden algılanan kontrolün niteliği ile ergenin psikososyal uyumu ve arkadaşlıkları arasındaki ilişkiler: Benlik değerinin aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, **23(61)**: 92-107.
- KOÇ M (2004). Gelişim psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve genel özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **1(17)**: 231-238.
- KÖKSAL AKYOL A (2007). Bilişsel Gelişim.Eğitim Psikolojisi. (Ed: Ulusoy A). Anı Yayıncılık, Ankara.s.:73-108.
- KULAKSIZOĞLU A (1998). Ergenlik Psikolojisi. Remzi Kitabevi, İstanbul. s.:65-235.
- KULAKSIZOĞLU A (2004). Ergenlik dönemi. Ailede Çocuk Eğitimi. T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, s.:103-134.
- KULAKSIZOĞLU A (2011). Ergenlik Psikolojisi. 12. Baskı. Remzi kitapevi, İstanbul. s.:269.

KUNT V (2003). Çocuk ve suç. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

KUSS DJ, GRIFFITHS MD, KARILA L, BILLIEUX J (2013). Internet addiction: A systematic review of epidemiological research for the last decade. *Journal of Current Pharmaceutical Design*, **20(25)**: 4026-4052.

KÜÇÜKER H (2001). Suç davranışında bulunan çocukların sosyodemografik özellikleri ve olası suç itilme nedenleri. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi, Elâzığ.

KÜÇÜKKARAGÖZ H (2002). Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi Psikolojisi. (Ed: Yeşilyaprak B). Gelişim ve Öğrenme. Pegem Yayıncılık, Ankara. s.:76-107.

KÜÇÜKTURAN G, KELEŞ S (2017). Erken Çocukluk Döneminde Gelişim. Sosyal Duygusal Gelişim. Anı yayıncılık, Ankara. s.: 317-362.

LAMB M E (1977). Fathers-infant and mother infant interaction in the first year of life. *Child Development*, **48(1)**, 167-181. Erişim Adresi: [[sci-hub.se/10.2307/1128896](https://doi.org/10.2307/1128896)]. Erişim Tarihi:5.07.2020.

LAMB ME, STERNBERG KJ, THOMPSON RA (1997). The effects of divorce and custody arrangements on children's behaviour, development and adjustment. *Family Court Review*, **35(4)**: 393-404.

LENGUA L J (2006). Growth in temperament and parenting as predictors of adjustment during children's transition to adolescence. *Developmental Psychology*, **42(5)**: 819.

LI S D (2004). The impacts of self-control and social bonds on juvenile delinquency in a national sample of midadolescents. *Deviant Behaviour*, **25(4)**: 351-373.

LIEBARMAN M, DOYLE AB, MARKIEWICZ D (1999). Developmental patterns in security of attachment to mother and father in late childhood and early adolescence: associations with peer relations. *Child Development*, **70(1)**: 202-213.

LIFFORD K J, HAROLD G T, THAPAR A (2009). Parent-child hostility and child adhd symptoms: a genetically sensitive and longitudinal analysis. *Journal of Child Psychology And Psychiatry*, **50(12)**: 1468-1476.

LOEBER R, STOUTHAMER-LOEBER M (1986). Family factors as correlates and predictors of juvenile conduct problems and delinquency. *Crime & Just*, **7,29**. Erişim Adresi: [[sci-hub.se/10.1086/449112](https://doi.org/10.1086/449112)]. Erişim Tarihi:02.04.2020.

LOOS ME, ALEXANDER PC (1997). Differential effects associated with self reported histories of abuse and neglect in a collage sample. *Journal of Interpersonal Violence*, **12(3)**: 340-360.

- MADDEN-DERDİCH DA, LEONARD SA (2000) Parental role identity and fathers' involvement in coparental interaction after divorce: Father's perspectives. *Family Relations*, **49(3)**: 311-318.
- MARCUS RF, BETZER PDS (1996). Attachment and antisocial behavior in early adolescence. *Journal of Early Adolescence*, **16(2)**, 229. Erişim Adresi:[sci-hub.se/10.1177/0272431696016002006]. Erişim Tarihi: 05.05.2020
- MARKUS H (1983). Self-knowledge: an expanded view. *Journal of Personality*, **51(3)**: 543-565.
- MILLSTEIN SUSAN G (1992). Health-risk behaviors and health concerns among young adolescents. *Pediatrics*, **89 (3)**: 422-428.
- MINER MH, MUNNS R (2005). Isolation and normlessness: Attitudinal comparisons of adolescent sex offenders, juvenile offenders, and nondelinquents. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, **49(5)**: 491-504. Erişim Adresi:[sci-hub.se/10.1177/0306624x04274103.]. Erişim Tarihi: 05.05.2020
- MORAHAN MARTIN J, SCHUMACHER P (2000). Incidence and correlates of pathological internet use among college students. *Computers in Human Behavior*, **16(1)**: 13-29.
- MOSSBARGER B (2008). Is internet addiction addressed in the classroom? A survey of psychology textbooks. *Computers in Human Behavior*, **24(2)**: 468–474.
- MUM N (2011). Çocuk ve genç tutuklularda psikolojik travma deneyimlerinin belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- MURIS P, MEESTERS C, VAN DEN BERG S (2003). Internalizing and externalizing problems as correlates of self-reported attachment style and perceived parental rearing in normal adolescents. *Journal of Child and Family Studies*, **12(2)**: 171-183.
- MUTLU EROL (2005). Globalleşme, Popüler Kültür ve Medya. Ütopya Yayınevi, Ankara.
- NAGIN DS, TREMBLAY RE (1999). Trajectories of boys' physical aggression, opposition, and hyperactivity on the path to physically violent and nonviolent juvenile delinquency. *Child Development*, **70(5)**: 1181-1196.
- NILSSON A (2003). Living conditions, social exclusion and recidivism among prison inmates. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, **4(1)**: 57-83.
- OZULU U (2011). 12-15 yaş arası ergenlerin suç davranışına yönelik farkındalık düzeylerinin incelenmesi. Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

- ÖNDER F C, YILMAZ Y (2012). The role of life satisfaction and parenting styles in predicting delinquent behaviors among high school Students. *Educational Sciences: Theory and Practice*, **12(3)**: 1744-1748.
- ÖNGİDER N (2013). Boşanmış ve evli ailelerden gelen çocukların algıladıkları ebeveyn kabul-red düzeyleri ile psikolojik uyum düzeylerinin karşılaştırılması. *Klinik Psikiyatri*, **16**: 164-174.
- ÖZBAY H, GÖKA E, AKTAŞ A M (1991). Ergenlerde sigara alkol ve madde kullanımının benlik imajı, depresyon ve anksiyete ölçümleri ilişkileri. *Düşünen Adam*, **4(3)**:53-58.
- ÖZÇELİK B, KARAMUSTAFAOĞLU O (2002). Ergenlik dönemi ve ergenlerde suisid açısından risk faktörlerinin değerlendirilmesi. *Düşünen Adam*, **15(2)**: 68-76.
- ÖZEN S, ECE A, OTO R, TİRASCI Y, GOREN S (2005). Juvenile Delinquency in a developing country: A province example in Turkey. *International Journal of LawvePsychiatry*, **28(4)**: 430-441.
- ÖZMEN F (2007). Algılanan aile içi iletişim biçimlerinin ergenlerin benlik saygısına etkisi ve bir uygulama örneği. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- ÖZTÜRK N (2008). Ortaöğretim 9. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi, Malatya.
- ÖZTÜRK S (2006). Aile içi iletişimin ergenin duygusal sağlığına etkisi (Keçiören İlçesi Örneği). Yüksel lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- ÖZYURT BE (2012). Gelişim Konularına Genel Bakış. Eğitim psikolojisi içinde. (Ed: A Kaya). Pegem A Yayıncılık, Ankara. s.:1-27.
- PALMONARI A, KIRCHLER E, POMBENI ML (1991). Differential effects of identification with family and peers on coping with developmental tasks in adolescence. *European Journal of Social Psychology*, **21(5)**: 381-402
- PETROSINO A, PETROSINO C T, BUEHLER J (2005). “Scared Straight” and other juvenile awareness programs for preventing juvenile delinquency. *Campbell Systematic Reviews*, 1(1): 1-62. Erişim Adresi:[<https://doi.org/10.4073/csr.2004.2>]. Erişim Tarihi: 05.05.2020
- PETTIT GS, BATES JE, DODGE KA, MEECE D (1999). The impact of after-school peer contact on early adolescent externalizing problems is moderated by parental monitoring, perceived neighborhood safety, and prior adjustment. *Child Development*, **70(3)**: 768-778.
- PIAGET J (1999). Çocukta Zihinsel Gelişim. Çev: Portakal C, Cem Yayınevi, s.:7-31

- PREMACK D, WOODRUFF G (1978). Does the chimpanzee have a theory of mind? *Behavioral and Brain Sciences*, **1(4)**: 515-526.
- QABAHA N (2015). Filistin’de çocuk suçluluğu. Yüksek Lisans Tezi. Polis Akademisi Başkanlığı, Ankara.
- ROHNER RP (1975). They Love Me, They Love Me Not: A Worldwide Study of the Effects of Parental Acceptance and Recetion. HRAF Press: New Haven, Ct.p.:300.
- ROHNER RP (1986). The Warmth Dimension: Foundations of Parental Acceptance Rejectiontheory. Available as an E-Book from Rohner Research Publications, Storrs. Sage Publications, Beverly Hills.
- ROHNER RP (2004). The parental "Acceptance-Rejection Syndrome": Universal correlates of perceived rejection. *American Psychologist*, **59(8)**: 830-840. Erişim Adresi: [doi:10.1037/0003-066x.59.8.830]. Erişim Tarihi:04.04.2020.
- ROHNER RP, KHALEQUE A (2013). Parenting essentials: Parental warmth, behavioral control, and discipline. *The Encyclopedia of Cross- Cultural Psychology*, **3**: 971-976. Erişim Adresi: [[sci-hub.se/10.1002/9781118339893.wbeccp40](https://doi.org/10.1002/9781118339893.wbeccp40)]. Erişim Tarihi: 04.03.2020.
- ROHNER RP, PETTENGİL S M (1985). Perceived parental acceptance-rejection and parental control among Korean adolescents. *Child development*, **56(2)**: 524-528.
- ROHNER RP, BRITNER PA (2002). Worldwide mental health correlates of parental acceptance- rejection: review of cross-cultural and intracultural evidence. *Cross-Cultural Research*, **36(1)**: 16-47.
- ROHNER RP, KHALEQUE A (2002). Parental acceptance-rejection and life-span development: A universalist perspective. *Online readings in psychology and culture*, **6(1)**: 4.
- ROHNER RP, KHALEQUE A (2005). Parental acceptance-rejection questionnaire (PARQ): Test manual. Handbook for the study of parental acceptance and rejection, **4**: 43-106.
- ROHNER RP, KHALEQUE A, COURNOYER DE (2012). Introduction to parental acceptance-rejection theory, methods, evidence, and implications. *Journal of Family Theory & Review*, **2(1)**: 73-87.
- ROHNER RP, ROHNER E (1981). Parental Acceptance-Rejection and Parental Control: Cross-Cultural Codes. *Ethology*, **20(3)**: 245-260.
- ROTHBAUM F, WEISZ JR (1994). Parental caregiving and child externalizing behavior in nonclinical samples: a meta-analysis. *Psychological bulletin*, **116(1)**: 55-74.

- SAAVEDRA JM (1980). Effects of perceived parental warmth and control on the self-evaluation of Puerto Rican adolescent males. *Behavior Science Research*, **15(1)**: 41-53. Erişim Adresi:[sci-hub.se/10.1177/106939718001500104]. Erişim Tarihi: 05.05.2020
- SALAHUR E (2010). Üniversite öğrencilerinin geriye dönük olarak çocukluklarında algılamış oldukları ebeveyn kabul ve reddinin yetişkin bağlanma biçimleri ve depresif belirtiler ile ilişkisi. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- SALMIVALLI C (2001). Feelinggoodaboutoneself, beingbadtoothers? Remarks on self-esteem, hostility, andaggressivebehavior. *Aggression and Violent Behavior*, **6(4)**: 375-393.
- SANDHU D S, SMİTH C (2004). Toward a positive perspective on violence prevention in schools: Building connections. *Journal of Counseling & Development*, **82(3)**: 287-293.
- SARI E (2018). Lise öğrencisi ergenlerin suça yönelik tutumları ve ilişkili faktörler. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- SAYGILI S (2014). [Zekanın](http://www.egitimtercihi.com/spot/16299-zekanin-tanimi-ve-turleri.html) tanımı ve türleri. Erişim Adresi:[<http://www.egitimtercihi.com/spot/16299-zekanin-tanimi-ve-turleri.html>]. Erişim Tarihi: 25.07.2020.
- SCHOPPE SULLIVAN SJ, SCHERMERHORN AC, CUMMINGS EM (2007). Marital conflict and children's adjustment: Evaluation of the parenting process model. *Journal of Marriage and Family*, **69(5)**: 1118-1134.
- SCHULTHEISS D P, BLUSTEIN D L (1994). Contributions of family relationship factors to the identity formation process. *Journal of Counseling and Development*, **73(2)**:159-166.
- SEVİNÇ M, GARİP ES (2010). A study of parents' child raising styles and marital harmony. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, **73(2)**: 1648-1653.
- SEYHAN D (2008). Tutuklu/hükümlü gençlerin benlik saygısı düzeyleri, aile ve çevre özelliklerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- SEYHAN D, ZİNCİR H (2009). Tutuklu / hükümlü gençlerin benlik saygısı düzeyleri ile aile özelliklerinin incelenmesi ve aralarındaki korelasyonun belirlenmesi. *Aile ve Toplum Eğitim- Kültür ve Araştırma Dergisi*, **19(19)**: 7-24.
- SEZER Ö (2010). Ergenlerin kendilik algılarının anne baba tutumları ve bazı faktörlerle ilişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, **7(1)**: 1-19.
- SIM HEE OG (2000). Relationship of daily hassles and social support to depression and antisocial behavior among early Adolescents. *Journal of Youth ve Adolescence*, **29(6)**:

647-661. Erişim Adresi:[sci-hub.se/10.1023/a:1026451805604]. Erişim Tarihi: 25.07.2020.

SİPAHİOĞLU Ş (2002). Ana baba tutumları ile gençlerdeki duygusal ve davranışsal bozukluklar arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

SMITH R L, İBRAHİM D M, ROHNER R P, FLANNERY K M (2015). Adults' remembrances of parental acceptance–rejection in childhood predict current rejection sensitivity in adulthood. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, **44(1)**: 51-62.

STAMS GJ, D BRUGMAN (2006). The moral judgment of juvenile delinquents: a meta-Analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, **34(5)**: 692-708.

STASEVIC I, ROPAC D, LUCEV O (2005). Association of stress and delinquency in children and adolescents. *Coll Antropol*, **29(1)**: 27-32.

STEINBERG L (2007). Ergenlik. (Çev: Çok F). 1.Baskı İmge Kitabevi: Ankara, s.: 21-22.

SÜMER N, G AKTÜRK E, HELVACI E (2010). Anne-Baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye’de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, **13(25)**: 42-59.

SÜMER N, GÜNGÖR D (1999). Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, **14(44)**: 35-58.

SWIFT S (2013). Thoughts, feelings and perceptions of an inner-city London community regarding the role of the school in preventing and protecting children and young people from crime. Doctoral Thesis. University of London, London.

ŞAHAN M (2007). Lise öğrencilerinde saldırganlığı yordayan bazı değişkenlerin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

ŞAHİN E (2015). Ergenlik dönemindeki bireylerde saldırganlık davranışı ve algılanan anne baba tutumları arasındaki ilişkiye benlik saygısı düzeylerinin etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi, İstanbul.

ŞAKI AYDIN O (2007). Alımlama araştırmaları ve kültürel çalışmalar geleneğinin katkısı. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, **6(11)**: 119-131.

ŞANLI D, ÖZTÜRK C (2012). Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, **(32)**: 31-48.

ŞENER S (1991). Türkiye’de Gençlik Olayı. Timaş Yayınları, İstanbul, s.:13.

- ŞENOL D, DİNÇ A (2013). Üniversite öğrencilerinin suç bilinci ve suç içeren davranışlara yönelik algı ve tutumları-Kırıkkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi örnekleme ile. Erişim Adresi:[https://www.dolunaysenol.com.tr/wpontent/uploads/2020/04/UNIVERSITE_OGRENCILERININ_SUC_BILINCI_VE.pdf]. Erişim Tarihi: 04.03.2020.
- ŞENSES V (1990). Tokat ili merkez ve ilçe orta dereceli okul öğrencilerinin disipline aykırı davranışlarda bulunma nedenlerinin araştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- ŞİRVANLI ÖZEN D, AKTAN T (2010). Bağlanma ve zorbalık sisteminde yer alma: Başa çıkma stratejilerinin aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, **25(65)**: 101-113.
- TANNENBAUM PH, ZILLMANN D (1975). Emotional arousal in the facilitation of aggression through communication. *In Advances in experimental social psychology Academic Press*, **8**: 149-192. Erişim Adresi:[[sci-hub.se/10.1016/s0065-2601\(08\)60250-6](https://doi.org/10.1016/s0065-2601(08)60250-6)]. Erişim Tarihi: 04.03.2020.
- TARRANT M, MACKENZIE L, HEWITT L A (2006). Friendship group identification, multidimensional self-concept, and experience of developmental tasks in adolescence. *Journal of Adolesences*, **29(4)**: 627-640.
- TAŞÇI Y (2013). Ergenlik döneminde bulunan (12-15 yaş) öğrencilerin akademik başarılarında okulun rolü Batman ili örneği. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- TAŞKESEN O (2013). Güzel sanatlar ve spor liselerinin resim bölümler ile genel lise öğrencilerinin sanat eğitimi alma durumlarına göre saldırganlık düzeyleri üzerine bir araştırma. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **6(1)**: 33-56.
- TEKGÜL N (2015). Ergenlik döneminde bilişsel odaklı psikoeğitim programının kaygı düzeyi, akademik başarı ve bilişsel hatalar ile etkileşiminin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- TERZİ A K (2007). Kent ölçeğinde çocuk suçluluğu Çankaya örnek araştırması. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- TEZCAN E (2015). Ergenlerde suça sürüklenmenin sosyal psikolojik arka planı. Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, İzmir.
- TUZCUOĞLU N, TUZCUOĞLU S (2004). Anne Ben Nasıl Doğdum? 2. Baskı. Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.
- TUZGÖL M (2000). Ana-baba tutumları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, **2(14)**: 39-48.

- TÜRKERİ S (1995). Çocuk ıslah evleri ve çocuk cezaevlerindeki çocukların suç işleme nedenleri açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- TÜTÜNCÜLER A, KARAGÖZ YM, DEMİRÇİN S, ATILGAN M. MATRUŞKA (2008). Göç, istismar, eğitim eksikliği, negatif ailesel faktörler ve çocuk suçluluğu. *Adli Tıp Bülteni*, **13(3)**: 97-105.
- ULAŞ A, DEMİRTAŞ Z, AKIZILDAĞ A (2012). Çocuk suçluluğunu önlemede ebeveyn izlemesi. *Çocuklar için Adalet Sempozyumu KORUMA/ÖNLEME*, s.:20-25.
- ULUĞTEKİN S (1991). Hükümlü çocuk ve yeniden toplumsallaşma. 1.Baskı. Bizim Büro Yayınları, s.:32-54.
- UZBAŞ A, TOPÇU KABASAKAL Z (2010). İlköğretim okullarında saldırganlık ve şiddet davranışının yaygınlığı. *İlköğretim Online*, **9(1)**: 93-105.
- ÜSTÜN A, YILMAZ M, KIRBAŞ Ş (2007). Gençleri Şiddete Yönelten Nedenler. Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu. A Solak (Ed.), Hegem Yayınları, Ankara. s.:111.
- VAN VOORHIS P, CULLEN FT, MATHERS RA, GARNER CC (1988). The impact of family structure and quality on delinquency: A comparative assessment of structural and functional factors. *Criminology*, **26(2)**: Erişim Adresi: [235-261. sci-hub.se/10.1111/j.1745-9125.1988.tb00840.]. Erişim Tarihi: 04.03.2020.
- VARAN A (2003) Türk örnekleminde EKRÖ ve KYDÖ çocuk ve ebeveyn ölçeklerinin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. Erişim Adresi: [http://www.azmivaran.com/arastirma/ekar-kurami-arastirmalari/]. Erişim Tarihi:05.05.2020.
- WALKER G (1991). Anne-Baba arasındaki tartışmalar nasıl olmalı? *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, **15**: 25-27.
- WASSERMAN GA, MILLER LS, PINNER E (1996). Parenting Predictors Of Early Conduct Problems In Urban, High-Risk Boys. *Journal Of The American Academy Of Child & Adolescent Psychiatry*, **35(9)**: 1227-1236.
- WEINTRAUB KJ, GOLD M (1991). Monitoring and delinquency. *Criminal Behavior and Mental Health*, **1(3)**: 268-281. Erişim Adresi:[https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/133557/cbm199113268.pdf?sequence=1]. Erişim Tarihi: 05.05.2020.
- WHITE MJ, KAUFMAN G (1997). Language usage, social capital, and school completion among immigrants and native-born ethnic groups. *Social Science Quarterly*, **78(2)**: 385-398.
- WOODWARD L, FERGUSON DM, BELSKY J (2000) Timing of parental separation and attachment to parents in adolescence: results of a prospective study from birth to age 16. *Journal of Marriage and Family*, **62(1)**: 162-174

- YAĞBASAN Y (2012). Çocuk Suçluluğunun Sosyolojik Boyutu. Erişim Adresi:[http://www.turkhukuk sitesi.com/makale_1469.htm]. Erişim tarihi: 16.01.2020.
- YALÇIN M (2014). Ergenlerde mizaç özelliklerinin ve ebeveyn kabul-reddinin yıkıcı davranışlar üzerine etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın,
- YALÇINKAYA M (2002). Açık sistem teorisi ve okula uygulanması. *Gazi Eğitim*, **22(2)**: 103-116
- YARDIMCI F (2020). Mahalle örnekleminde çocuk suçluluğu olgusuna bakmak: Elâzığ İli örneği. Yüksek Lisans tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Çankırı.
- YAVUZ Ş (2007). Son çocukluk dönemi öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin benlik saygısı ve bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Konya Selçuk Üniversitesi, Konya.
- YAVUZER H (1998). Çocuk Psikolojisi. 16. Baskı. Remzi Kitabevi, İstanbul. s.:12,126
- YAVUZER H (2016). Çocuk ve Suç. 17. Baskı. (Ed: Usanmaz C). Remzi Kitabevi, İstanbul. s.:15- 16, 83-84, 91, 148-149, 235-238.
- YAVUZER Y (2009). Saldırganlığı önlemeye yönelik psiko-eğitim programlarının lise öğrencilerindeki etkisinin incelenmesi. Doktora Tezi. Konya Selçuk Üniversitesi, Konya.
- YEN J Y, YEN C F, CHEN C C, CHEN S H, KO C H (2007). Family factors of internet addiction and substance use experience in Taiwanese adolescents. *CyberPsychology & Behavior*, **10(3)**: 323-329.
- YILDIZ D (2009). Okul öncesi dönem engelli çocuğa sahip annelerin çocuklarını kabullenişleri İle umutsuzluk düzeylerinin karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- YILDIZ E, ERCİ B (2011). Anne baba tutumları ile adölesan saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, **1(3)**: 6-11.
- YILMAZ B (2010). İlköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin bilgisayara yönelik bağımlılık gösterme eğilimlerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi. *Eğitim Teknolojileri Araştırmaları Dergisi*, **1(1)**: 617-622.
- YILMAZ G G (2009). Suça sürüklenen ve suça sürüklenmeyen ergenlerin benlik saygısı düzeylerinin karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- YILMAZ T (2000). Ergenlerde risk alma davranışlarının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, İzmir.

YİĞİT DEMİR K (2018). Ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde bilişsel duygu düzenleme, algılanan ebeveyn tutumu ve algılanan sosyal destek ile psikolojik belirti düzeyi ilişkisinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.

YOUNG KS (1998). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *CyberPsychology and Behavior*, **1(3)**: 237-244.

YÖNDEM Z D, TOTAN T (2008). Ergenlerde zorbalık ve stresle baş etme. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, **3(35)**: 28-37.

ZIMMERMANN G (2006). Delinquency in male adolescents: The role of alexithymia and family structure. *Journal of adolescence*, **29(3)**: 321-332. Erişim Adresi:[sci-hub.se/10.1016/j.adolescence.2005.08.001]. Erişim Tarihi: 05.05.2020

